

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 78.

Lördagen den 9 juni, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att Redaktör J. Byström, som lider av koliksmärtor med feber (matförgiftning?) tillsvidare är bunden vid sängen, intygar.
Stockholm den 9 juni 1917.

T. Schneider,
leg. läk.

§ 2.

Anmälades och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av § 7 i förordningen den 2 juni 1911 angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande m. m.;

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om överflyttande å landsfiskal av kronofogde åliggande bestyr m. m.; och

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4, 34, 35, 44, 45, 50, 52, 55, 63, 64, 70 och 80 §§ i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

§ 3.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning lagutskottets utlåtande, nr 64, i anledning av ej mindre fyra Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen dels med förslag till lag om allmän tjänsteplikt, dels angående tillämpning av allmän tjänsteplikt med avseende å visst ändamål, dels med förslag till lag angående arbetsnämnder och dels med förslag till lag om inskränkande eller nedläggande av skogsarbete eller industriell drift under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden än även fyra med anledning av förstnäm-

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.*

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 78.

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

da proposition samt tre med anledning av samma proposition och propositionen med förslag till lag angående arbetsnämnder väckta motioner; och lämnades därvid i fråga om 1 § i det under punkten A) 1:o upptagna *förslaget till lag angående allmän tjänsteplikt för kronans räkning i vissa fall*, enligt förut skedd anteckning, ordet till

Herr Christiernson, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Under överläggningen i dag yttrade herr Pettersson i Bjälbo, att man i utskottet hade bemödat sig om att bli enig, men han konstaterade, att det hade misslyckats. När man ser detta betänkande, kan man ju säga, att det bemödandet har fullständigt misslyckats, åtminstone i första omgången, ity att vid betänkandet fogats reservationer från *samtliga* utskottets ledamöter, och längre kan man icke komma ifrån enigheten.

Vidare ha här under överläggningen gjorts nya yrkanden, så att vi stå här inför ett synnerligen söndertrasat betänkande. Jag vill för min del beklaga detta, därför att det är alldeles givet, att om något resultat skall åstadkommas, kan det endast ske genom att ärendet kommer tillbaka till utskottet och detta får försöka en sammanjämkning. Jag förmodar nämligen, att det, på grund av alla dessa reservationer och alla dessa under överläggningen gjorda yrkanden, är otänkbart, att kamrarna skola i första omgången kunna komma till samstämmiga beslut. Men det gäller här en fråga av stor vikt, och de talare, som här yrkat avslag, ha ju i motiveringen till detta sitt yrkande uttalat, att detta är en stor och ingripande fråga, men man har nu i alla fall icke velat vara med om detta förslag. Det är emellertid betänkligt, att den form, som riksdagens beslut i denna så betydelsefulla fråga kan komma att få, på detta sätt skall i viss mån överlämnas åt slumpen. Jag tror nämligen, att ingen här i dag kan med någon vidare säkerhet förutse, vad resultatet skall bli av utskottets slutliga behandling.

Under överläggningen ha riktats mycket starka och häftiga angrepp mot hela detta förslag. Det var här en talare, som sade, att detta var en klasslag mot lantbruket. Då jag såsom ledamot av bränslekommissionen haft tillfälle att på ett förberedande stadium deltaga i detta ärendes behandling, får jag här intyga, att åtminstone i den kretsen fällides aldrig något sådant yttrande, som kunde tydas så, att förslagsställarna eller de, som gjort upp lagen, hade någon tanke på, att lagen skulle riktas mot lantbruket och alltså bliva en lag, som kunde skada lantbruket, utan man hade den uppfattningen, att lagen tvärt om komme att gagna detsamma. Jag vill här anmärka, att vid det tillfälle detta ärende där behandlades förelåg icke den stora lagen, som sedan blev koncl. proposition, utan det var en mindre lag, som uteslutande äsyftade bränsleanskaffning. Man trodde då, som sagt, inom bränslekommissionen, att en sådan lag skulle gagna jordbruket. Man gick därvid ut ifrån, att om staten utan vidare på frivillighetens väg föranstaltade den stora vedavverkningen, vars program vi alla här

känna, skulle jordbruket sättas i en sådan klämma, att det var nödvändigt genomföra en särskild lagstiftning, varigenom man reglerade arbetskraftens fördelning, så att inte jordbruket stode inför den beklagliga situation att icke ha tillräckligt med arbetskraft för att kunna fullgöra sin viktiga uppgift. Jag väddar till dem av kammarens ledamöter, vilka voro närvarande här under förmiddagen och åhörde yttrandena från de talare, som ansågo, att det var en klasslag, huruvida argumenten på det hållet voro vidare starka. För min del får jag säga, att åtminstone på mig verkade de så, att man lät detta för mycket bli en känslsak och ondgjorde sig över förslaget mera, än man lyckades ge bevis för sina påståenden. Jag erinrar mig sålunda, hurusom en ärad talare såsom utgångspunkt för ett häftigt utfall mot städerna pekade på, att antalet bevillningskronor där hade blivit så stort, att de nog kunde klara denna fråga. Jag ber att få framhålla, att det här icke i första rummet gäller en fråga om penningar, utan en fråga om, huru man skall kunna få den tillräckliga arbetskraften utan att åstadkomma en desorganisation av arbetsmarknaden och särskilt av jordbrukets arbetsförhållanden. Detta har ju synnerligen litet med den frågan att göra, huruvida antalet bevillningskronor i städerna har ökats eller icke. Jag ber den ärade talaren om ursäkt, men jag har tyckt mig finna, att detta är hans ständigt återkommande: Kartago måste förstöras. Det är alltid i hans yttranden en underton av fientlighet, icke mot en viss klass, utan mot en viss del av samhället, nämligen den del, som man huvudsakligen kallar för städerna. Jag undrar dock, om det är lämpligt att behandla frågan ur sådana synpunkter. Jag har åtminstone uppfattat hela detta ärende såsom ett sådant, vilket kan och bör behandlas objektivt, och jag tror också med ledning av den överläggning, som här ägt rum, att man kan säga, att de politiska synpunkterna, partisynpunkterna, här ha hållit sig borta. Jag undrar då, om icke en så högt ärad talare, som den jag här åsyftar och som ju är gammal ledamot av riksdagen, skulle vid en självrannsakan finna, att det är lämpligare att lidelsefritt behandla denna fråga och, såsom han nog också erkänner, därigenom åstadkomma mera saklighet. Ty om denna lag skall komma till den nytta, som vi alla önska, hade det ju varit bättre att behandlingen under överläggningarna här i riksdagen icke präglats av sådana yttranden, som möjligtvis kunna utmyntas på det håll, där man av en eller annan anledning icke vill ställa sig lojalt riksdagens beslut till efterrättelse.

I det sammanhanget skall jag också be att få vända mig emot dem, vilka ställt sig emot detta lagförslag, därför att kvinnorna icke fått rösträtt. Detta senare är ju något, som man kan i hög grad beklaga, men jag undrar, om det är lämpligt, att därför, att kvinnorna sakna rösträtt, säga, att man icke vill vara med om en lag, varigenom bränsleanskaffningen kan ordnas på ett bättre sätt än eliest. Med styrka har man ropat ut, att det är något alldeles nytt och något, som man aldrig hört talas om, nämligen att kvinnorna skola användas till vedhuggning. Det var t. o. m. en lantman, som deltog

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

i detta rop och därvid återopade sin egen erfarenhet; det var för honom okänt, att kvinnor deltaga i vedhuggning. Ja, det visar, att man här ibland i kamrarna talar om saker, som man icke har någon vidare erfarenhet om. Jag vill då framhålla, att det är icke meningen, att man skall använda den kvinnliga arbetskraften för att t. ex. klyva sur bok. Men vi ha ju så många gånger hört talas om de ruttnande rikedomarna i våra skogar och om allt det avfall, som där ligger, värt miljoner och som icke tas vara på. Bränslekommissionen har nu tänkt sig, att verksamheten i detta fall skulle i hög grad inriktas på tillvaratagandet av det bränsle, som finnes i skogarna. Jag vill säga, att till detta arbete behöver man icke karlar, vilka ha kraft att ge sig på ett så pass hårt arbete som att klyva sur bokved, utan därtill lämpar sig den andra arbetskraften i hög grad. I detta sammanhang ber jag att få nämna något om ett förslag, som har uppgjorts och som väl snart kommer att realiseras. I en av de större industristäderna här i riket finnes det en stor textilfabrik, där man räknar med att ganska snart nödgas inställa verksamheten på grund av bristande råvara. Man har där tagit under överbägande, hur man skall göra med arbetspersonalen. Ledningen för detta företag är även ägare till mycket omfattande skogsmarker, och man har då gjort upp ett förslag, att driften vid textilfabriken skall inskränkas till exempelvis en tredjedel av det normala, varigenom man skulle kunna få råvaran att räcka betydligt längre. Den personal, som då blir överflödig, huvudsakligen kvinnliga arbetare, skulle enligt ett förslag, som man nu håller på att förbereda, skickas ut på bolagets skogsmarker och där under lämplig ledning sysselsättas med lättare skogsarbete. När det gäller att göra upp detta förslag, har man vänt sig till erfarna personer, till kvinnor, vilka anlitas såsom experter i dyrtidsfrågorna, och man har där rönt det allra gynnsammaste mottagande för denna idé. Detta industriföretag räknar med, att denna idé till slut kommer att visa sig ekonomisk, i det att den för bolaget innebär en mindre uppoffring, än om man t. ex. skulle betala ut understöd till arbeterskor, som ginge sysslolösa; och på samma gång skulle det för dessa arbeterskor innebära en fördel att ha detta arbete, för vilket de finge mera ersättning, än om de ginge sysslolösa och erhöle ett mindre understöd. Om den ärade borgmästaren i Västervik i sommar under sin ledighet — ty jag förmodar, att han kan vara ledig i sommar också någon gång — vill göra en resa ut och studera bränslekommissionens avverkningar, skall han finna, att kvinnlig arbetskraft förmodligen kommer att användas, utan att de kvinnor, vilka då äro sysselsatta med skogsarbete, kunna förstå, att hans häftiga och indignerade utrop här i dag i andra kammaren har något fog för sig och allra minst lämpar sig att utnyttias i fråga om den kvinnliga rösträtten.

Eftersom jag är inne på denna sak, vill jag, på det att kammarens närvarande ledamöter må få något så när föreställning om vad det här gäller, för övrigt nämna — och detta är en minimisiffra — att för varie avverkad lösmeter ved torde man kunna beräkna en kvantitet skogsavfall upp till 30 procent, som på detta sätt skulle kunna

komma att tillvaratagas, vilket ju betyder, att bränsletillgången skulle ökas i hög grad. Men skall man använda manlig arbetskraft till detta, är det givet, att frågan blir betydligt svårare, och man kan då rent av ifrågasätta, om det blir möjligt att under sådana förhållanden tillvarataga detta avfall. Jag förmodar, att anskaffandet av kvinnlig arbetskraft icke blir svårt att åstadkomma på frivillighetens väg, och det är därför en smakfråga, om denna bestämmelse skall stå här eller icke. Jag har endast med detta velat framhålla, att det ligger en realitet bakom förslaget i denna del och att det verkligen finnes skäl för, att denna bestämmelse står kvar. Det är alltså icke meningen att på något brutalt sätt utnyttja den kvinnliga arbetskraften.

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Det var vidare en talare som framhöll, att därest det längre fram mot vintern visade sig, att tillgången på bränsle var så knapp, att man kunde tala om bränslenöd, skulle denna sak kunna regleras därigenom, att man gick ut i skogarna och högg torrved. Jag vädjar till de närvarande lantmännen från de södra delarna av landet, huru ett sådant försök skulle komma att slå ut. Jag vill i förbigående insticka, att i Norrland är det icke ovanligt, att man icke hugger ved i tillräcklig grad, och när man där icke har torr huggen ved till förfogande, går man ut i skogen och hugger torrved, men i det södra Sverige är nog detta mycket sällsynt. För att begagna ett uttryck, som kanske icke är riktigt, är det väl så, att torrskogen är den del av skogen, som numera icke växer i någon nämnvärd grad. Jag hoppas, att den ärade representanten skall ge mig rätt i, att om vi, när nästa vinter kommer, icke ha skaffat oss tillräckligt med ved, det skall bliva ganska svårt att skaffa ersättning därför genom att gå ut och hugga den torrskog, som möjligen finnes. Jag tror, att de, som skulle få denna uppgift, exempelvis förslagsställaren, nog skulle få ett ganska drygt arbete för att infria sitt program i detta avseende.

Vi komma här icke ifrån verkligheten, och den är, att på grund av minskad kolimport stå vi, såsom det framhållits, ganska snart inför en hotande bränslebrist. Man säger nu, att vi skola taga i beslag det virke, som finnes. Det förefaller ibland, som om en och annan trodde, att detta ordet »beslag» vore ett slags trollformel i stil med t. ex. »bord, duka dig» och att man endast behövde säga »beslag» för att få ved. Men man får ju icke genom beslag mera ved, än vad som verkligen finnes. Och för bränslekommissionen har det varit tämligen klart, att det virke av olika slag, som finnes, är utmärkt såsom *reserv*, att det alltså skall vara något, som man må tillgripa först då, när det icke finnes något annat. Men att här i kalkylerna utgå ifrån, att det finnes så och så mycket virke av mer eller mindre dyrbart slag och sedan börja resonera om, huru mycket ved, som ytterligare kan behöva anskaffas, förefaller tämligen bakvänt. Vi, i bränslekommissionen, ha resonerat som så, att det här gäller att söka mobilisera arbetskraft i så stor utsträckning, som med landets intressen är förenligt, för att hugga ved. Kunna vi hugga tillräckligt med ved, kunna vi alltså få tillräckligt med billigt bränsle, undgå vi att

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

behöva bränna det dyrbarare trävirke, som antingen genom export eller genom förädling här i landet betingar ett högre pris. Om det emellertid visar sig, att man genom denna extra avverkning icke kan åstadkomma den kvantitet ved, som är behöfvig, ja, då får man taga i anspråk det byrbarare bränsle, som dessa virkesmängder representera. Jag undrar ändå, om icke den vägen är den riktigare.

Här har i dag från statsrådsbanken meddelats, att inventeringen av props, pappersved, splitved och kolved har visat, att det finnes en tillgång därpå, som uppgår till i runt tal 14 miljoner kubikmeter. Det kan ju med hänsyn till den kvantitet bränsle, som det nu gäller att skaffa, synas, som om denna siffra är så pass stor, att den fara, som vi här tala om, icke skulle vara så överhängande. Jag vill då komplettera denna siffra med att nämna, att av dessa 14 miljoner kubikmeter redovisar inventeringen 6,800,000 såsom liggande i flottleder. Men herrarna förstå, att det virke, som ligger i flottlederna, icke är sådant virke, som man kan bränna i höst eller i vinter, och det är för övrigt omöjligt att ens säga, huru mycket av detta virke som i höst kan bliva tillgängligt. Det är nämligen på många håll i våra flottleder tämligen lågt vattenstånd, och det kan hända, att en hel del av flottvirket icke kan flottas ned till de platser, där man kan taga upp detsamma för att sedan vidare befordras till användningsplatsen. Redan på grund härav minskas den tillgängliga kvantiteten i hög grad. Det är vidare att märka, att detta virke, som ligger i flottlederna, var rätt, när det vräktes ned där, och det har icke blivit torrare under den tid, som sedan gått. Jag undrar, om de herrar, som här stå och tala om, att man här har så mycket virke att tillgå, äro hågade att i vinter vare sig värma sina bostäder eller driva sina industrier och transportmedel med detta sura virke, om vilket man skulle kunna säga, att det för att torka behöver torrt virke. Den här uppgivna siffran 14 miljoner kubikmeter får alltså redan av denna anledning reduceras högst väsentligt. Men vi böra heller icke glömma, att i den mån man använder kolved såsom bränsle, kommer förr eller senare hela den industri, som för sin drift behöver träkol, att ut sättas för stora svårigheter. Det har ju framhållits, att t. ex. massaved är en råvara, som användes för en mycket stor industri. Om vi nu, jag skulle vilja säga kortsynt nog och utan alls någon tanke på morgondagen, skulle resonera som så, att här finnes en massa ved — ja, det är ingen vits, fastän jag talar om massaved — och att därför icke sådana stora kvantiteter ved behöver ytterligare anskaffas, som man här sagt, så skulle resultatet bliva, att våra pappersfabriker förr eller senare nödgades att stoppa. Det förefaller mig, som om en sådan politik icke vore att rekommendera, utan att den andra vägen är bättre, nämligen att vi åstadkomma så stor vedavverkning som möjligt. Om vi lyckas att på den vägen åstadkomma tillräckligt med bränsle, skulle detta vara för landet till stor nytta, och vi behöva då icke alls ondögra oss över, att det ligger en massa annat virke, som man icke behöver tillgripa. Vidare måste man räkna med, att den vedkvantitet, som måste avverkas på grund av den minskade kolimporten, icke kan, hur man än forcerar avverkningarna, hinna bliva

avverkad redan under denna sommar, utan man måste även under den kommande vintern vara beredd på en ökad vedavverkning, och detta innebär en minskad avverkning av sådant virke, som industrien i olika former förädlar. Med hänsyn till detta förefaller det, som om det vore bäst att icke nu bränna upp de förråd, som redan finnas och som komma att bli ännu mera outhärliga för förädlingsindustrien.

Jag får sålunda för min del säga, att om man skall avhjälpa bränslebristen på det sätt, som de herrar föreslagit, som äro emot denna lag, skall det nog inom en icke så långt avlägsen tid visa sig, att vi råka ut för mycket större svårigheter, än om vi gå den andra vägen.

Att en sådan lag som denna kan vara obehaglig och att man i många avseenden kan känna sig mindre hågad att rekommendera dess antagande, är ju givet. Men vi befinna oss ju i ett *nödläge*, och man har här icke något annat val. Det har motionsvägen framkommit vissa anmärkningar mot att ingenting har gjorts i förväg. Det är märkvärdigt, att dessa anmärkningar framkommit från håll, där man icke vill vara med om att nu göra något i detta avseende. Om t. ex. rätt vittgående åtgärder skulle ha föreslagits för ett år eller ett halvt år sedan för att avhjälpa denna sak, undrar jag dock om det då hade varit lättare att få förslaget därom igenom. Det är nog så, att åtgärderna måste ses i sammanhang med de missförhållanden, som det gäller att avhjälpa. Jag kan därför icke instämma i talet om att, därest man hade tänkt på denna sak tidigare, skulle man lättare ha kommit ifrån svårigheterna. Vi ha ju här för övrigt att räkna med den minskade kolimporten, och det är en svårighet, som först under den allra sista tiden har gjort sig gällande.

Jag nämnde om att vissa slag av virke behöva reserveras för industrien. Det finnes ett annat slag av virke, som närmast skulle kunna komma ifråga som bränsle, nämligen props, och skall jag erinra om att props är en exportvara och att den såsom exportvara numera har större värde än den haft tidigare. Det förhåller sig nämligen så, att för den props, som exporteras ur riket, få vi bränsle tillbaka. Det är visserligen icke ett direkt byte, men för den props, som går ur riket, kommer det under vissa förhållanden ersättning i form av stenkol. Man kan därför icke bannlysa denna export utan att åstadkomma ganska stora obehag. Det visar sig till slut, att av dessa 14 miljoner blir det en relativt liten kvantitet, som står till förfogande. Jag kan tillägga, att utom det behov, som jag pekat på, finnes det ytterligare behov. Det är nämligen ett land, som skickar vissa livsmedel till Sverige utan att fordra ersättning i annan form av Sverige än att man har vissa anspråk på att vi icke skola fullständigt stoppa den export av virke, som tidigare ägt rum till det landet. Det blir på det viset då icke så mycket kvar, jag upprepar det, av pappersved, av kolved, av props och av splitved, som vi kunna bränna upp utan vidare, utan det är bäst, att vi få så mycket ved som möjligt.

Det är givet, att t. ex. från socialdemokratiskt håll man skall

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

rikta den anmärkningen mot lagen, att om den icke garanterar, att de arbetare, som bliva uttagna, få en förtjänst, som står i proportion till den förtjänst, de haft tidigare, är den bristfällig. Det är givet, att om man skulle kalla ut arbetare med en relativ stor inkomst till vedhuggning och deras inkomst skulle förminskas, de bleve missnöjda, och det missnöjet vore i hög grad berättigat. Men å andra sidan undrar jag, om det kan ligga i regeringens eller, ännu mindre, i bränslekommissionens intresse att driva verksamheten så, att det blir ett allmänt missnöje. Den första förutsättningen för att man skall nå med sin verksamhet det mål, som man satt sig före, är, att arbetet försiggår under sådana former, att det icke framkallar missnöje. Skogsägarna ha ju redan fått på hand, vilken betalning de komma att erhålla. Den är, det får man erkänna, tilltagen så, att det icke finnes anledning till klagomål. Jag kan icke förmoda annat än att, när det gäller bestämmande av arbetslönerna, samma förhållande kommer att äga rum även här. Beträffande industrien och transportmedlen, så när landet skaffar dem erforderligt bränsle, för att de skola hålla verksamheten i gång, kunna de icke anmärka på att de, som släppa till råvaran, och att de, som tillverka veden, skola ha ordentligt betalt. Det är icke fråga om att från statskassan lämna anslag till arbetslönerna och att man då måste vara njugg. Industrien står i det läget, att om den skall få bränsle, skall den icke få det annat än genom statens förmedling. Det vore då underligt, om staten icke gäve arbetarna ordentligt betalt. Jag förmodar, att industrien och transportmedlen ändå komma att känna sig tillfredsställda med att bränsle ställes till deras förfogande.

Jag skall icke göra något yrkande därför att det förut föreligger så många olika förslag. Jag får säga, att en del av dem gå varandra ganska nära. Men jag vill sluta med att betona — jag vänder mig till dem, som inse nödvändigheten av denna lag; det finnes herrar, som icke göra det, och jag förmodar, att de fästa sig mycket litet vid vad jag säger, men jag vänder mig till de herrar, som inse nödvändigheten av att få en lag av detta slag igenom — att man icke här vid specialbehandlingen får söndertrasa förslaget alltför mycket. Då kan det hända, att vi få lagen, men att den blir av den beskaffenhet, att den icke kan åstadkomma det resultat, vi åsyftat. Det skulle vara det bedrövligaste av allt. En sådan varning kan synas från min sida något förmäten, men då man hört överläggningen idag och sett alla de olika meningar, som reservationsvis bifogats utskottets betänkande, känner man sig nästan kuslig till mods och undrar, vad som till slut skall komma fram av allt detta. Jag skall å bränslekommissionens vägnar, om det tillåtes, hemställa till dem, som ha ändringsförslag men äro vänner av lagen, att på förhand ena sig så mycket som möjligt, så att man vet vad man får och utskottet icke behöver framlägga något, som med ett starkt uttryck skulle kunna kallas ett missfoster. Visserligen skulle ett sådant resultat glädja dem, som vilja slå ihjäl lagen, men jag är övertvågad om att det finnes en majoritet för att något göres. Frågan är av så stor betydelse och så viktig, att jag hoppas, att en majoritet skall

kunna trots motståndet genomföra en acceptabel lag om allmän tjänsteplikt för anskaffning av bränsle för kronans räkning.

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Vidare anförde

Herr B o g r e n: Herr talman! Kammaren har nu hört en sakkunnig yttra sig, och vad säger sakkunskapen? Jo, den säger, att den svenska kvinnan måste skickas ut i skogarna för att jämte mannen under arbetsfogdars ledning sörja för kommunikationers och industriens bränslebehov. Visserligen hörde vi på förmiddagen en talare uppträda i denna debatt och söka hyfsa till lagen i 1 § genom att föreslå den ändringen däri, att kvinnorna skulle fritagas från skogsarbetet, men nu höra vi sakkunskapen anse det vara absolut nödvändigt att kvinnorna tas med. När jag hörde den ärade talaren här yttra sig, och särskilt när han yttrade sig om, hur han varit i tillfälle att redan på ett förberedande stadium deltaga i förslaget utarbetande, så rann det mig i sinnet, hur kommer det sig, att bränslekommissionen, som den ärade talaren tillhör, icke redan långt förut insett faran för bränslebrist och att den icke tillstyrkt Kungl. Maj:t att genom skogsstyrelsen beordra en massavverkning i statens skogar för att trygga bränsleförrådet? Det hade varit den rätta tiden att göra en massavverkning sistlidne vinter. Det är något sent nu i denna bråda tid, bråd för landsbygdens befolkning.

Men, herr talman, det var icke detta jag ville yttra egentligen. Varför jag begärde ordet var därfö, att det är åtskilliga talare, som uppträtt i denna debatt och som varmt försvarat detta lagförslag och varnat kammaren att påtaga sig det stora ansvar, som skulle ligga i att låta detta lagförslag falla. Ansvar för vad? För den bränslebrist, som hotar våra kommunikationer och vår industri. Det är redan under debatten från flera talare framhållet, hur regeringens har medel i sin hand att avvärja denna fara. Med stöd av förfoganderättslagen kan den beslaglägga icke endast alla befintliga vedpartier utan även alla virkesförråd, som äro lämpliga att användas till bränsle. Den kan, som jag förut nämnde, låta anställa massavverkning i statens vidsträckta skogar och varför icke i de stora bolagsskogarna, men må den skona den lilla jordbrukarens sparda skogspark. Ja, säger man, men arbetskrafterna till detta? Jag tror, att behovet av arbetskraft nog skulle fyllas, om man stipulerade t. ex. dubbel betalning för kubikmeter avverkad ved mot nu gällande pris. Må man tillgripa den utvägen, och jag är övertygad om att arbetssökande skola inställa sig i massor.

En annan möjlighet står regeringen till buds, och det är, såsom redan påpekats, inkallandet av militär. Jag tror icke, att någon större fara skulle hota, om de militära repetitionsövningarna i höst inställdes och manskapet i stället användes, om det befinnes oundgängligen nödvändigt, till avverkning i statens skogar. Jo, säger utskottets ärade ordförande, det skulle medföra så stora kostnader och så stora svårigheter vid placerandet av manskapet. Jag tror

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

gentemot den ärade talaren, att de kostnader, som därmed skulle uppstå, skulle bli försvinnande små mot de kostnader, som skulle drabba kommunerna och staten genom den organisation, som här föreslagits.

Vi hörde av en ärad talare närmast före middagsrasten, vad approximativt beräknat administrationen skulle kosta. Om vi tänka på de utkommenderade, så skola de ha mat och förplägning i skogarna liksom utkommenderad militär. De skola ha betalning efter ortens pris etc. Man synes här icke alls taga i betraktande de utgifter, som man med detta lagförslag skulle pålägga samtliga Sveriges kommuner. Det står dock i förslaget, att dessa kommunala arbetsnämnder äga tillkalla nödig arbetskraft till sitt förfogande och att den skall betalas av kommunen.

Nej, mina herrar, jag tror, att ansvaret för lagens fall kan denna kammare taga med jämnmod. Men jag ber få fråga de ärade herrar, som synas med all styrka vilja driva detta lagförslag fram: hur kunna herrarna verkligen ha mod till att taga detta steg?

Vi ha genom en lång rad av tillfälliga lagar så bundit vår svenska allmänhets handlingsfrihet och så inkräktat på den personliga äganderätten, att jag tror, att vi göra väl i att tänka oss för, innan vi komma med nya tvångslagar. Därtill böra vi tänka på att vi genom mindre goda eller mindre visa åtgärder — jag vet icke vilket uttryck jag bör använda — genom vår folkförsörjningspolitik och handelspolitik ha kommit därhän, att vårt svenska folk står vid svältgränsen eller delvis överskridit densamma. Det kan vara möjligt, att detta folk kan bära vad som helst, även förlusten av friheten att disponera efter bästa vilja och urskillning sitt arbete, men det kan också hända, att detta förslag kan bliva den droppe, som kommer bägaren att rinna över. I varje fall tror jag, att herrarna gjorde klokt, om ni denna gång skonade jordbruket och icke åter igen uppoffrade det för den så varmt omhuldade industrien.

Nu sade den föregående talaren, att lagens syfte var att skydda jordbruket. Ja, men detta rimmar sig dåligt med lagens innehåll. Om jag ser på § 10, första momentet, så står där: »Kommunal arbetsnämnd har att, efter samråd, där så lämpligen ske kan, med arbetsföreståndare, kalla tjänstepliktiga till arbetet.» Ja, vilka äro lämpliga? De tränade ute på landet eller städernas innevånare? Eller vilka finner man lämpliga att uttaga? Våra drängar och torpare? Eller professorerna? Nej, dessa senare äro fritagna. Eller den i viss mån förvekligade stadsbon? Jag tror, att man tar till den bästa arbetskraft, man kan få av den, som finnes tillgänglig, och därigenom blir nog, trots vad den föregående talaren anförde, denna lag en klasslag, som med oförsvarlig hårdhet kommer att träffa Sveriges arbetande befolkning. Det är därför jag beundrar modet hos en del av kammarens ledamöter, som gör, att de gladeligen yrka bifall till denna lag och som gärna skulle sett, att den blivit ännu strängare.

Herr talman, jag ber med denna motivering få yrka bifall till herr Hamiltons förslag om avslag på lagen i dess helhet.

Herr P e r s s o n i Norrköping: Herr talman! Det var en talare, som i förmiddags yttrade, att han icke kunde vara med om att antaga denna lag om civil tjänsteplikt, därför att den innebar ett ingrepp i den medborgerliga friheten. Men jag ber då att få framhålla, att denna frihet kanbända kommer att innebära för en stor del av landets fattiga befolkning tvång till friheten att frysa under vintern, och kanske kommer den att innebära för tiotusental, måhända hundratusental av dem friheten att svälta på grund av att de bliva arbetslösa därigenom att fabriker och kommunikationsmedlen stoppa på grund av bränslebrist. När man talar om frihet, så bör man tänka på frihetens konsekvenser, och friheten att få frysa och svälta därför att det icke finnes bränsle, den friheten är rätt fruktansvärd i sina konsekvenser.

Man har sagt, att det lämpligaste vore att här gå fram på frivillighetens väg. Jag instämmer helt och fullt i detta, om man blott kunde få garantier för, att man på denna frivillighetens väg kunde fylla den vedbrist, som föreligger. Men ingen kan lämna dessa garantier, ingen kan garantera, att det enbart på frivillighetens väg skall lyckas att få fram dessa 10 miljoner kubikmeter ved, som komma att fattas, därest vi icke få kol i större utsträckning. Och inför den faran och inför dessa bristande garantier vågar jag icke påtaga mig ansvaret att säga nej till denna lag, under förutsättning att den för de tjänstepliktiga blir betryggande. Detta är det huvudsakliga, som avgjort min ställning i denna fråga.

Fördelarna av tillkomsten av en sådan lag som denna äro ingalunda så obetydliga i vad gäller möjligheten att få frivilliga överenskommelser till stånd med skogsägarna. Med förfogandelagen kan man icke tvinga en enda skogsägare till annat än att avstå sin skog till kronan; man kan icke med åberopande av förfogandelagen tvinga honom att avverka denna skog. Om man säger till en gensträvig skogsägare — och sådana finnas många — avverka 200 eller 300 kubikmeter, så kan han svara: nej, jag gör det icke, jag kan det icke. Men har tjänstepliktslagen kommit till stånd, så har staten i sin makt att själv avverka och kan säga till skogsägaren: om ni icke frivilligt vill avverka så och så stor kvantitet, så kommer kronan att avstämpla och avverka detta enligt denna lag. Däri ligger vad jag tror vara nödvändigt för att åvägbringa en frivillig avverkning i en hel mängd fall.

Jag skall icke tvista med herr Vennerström om innebörden av hans motion, men det vill jag säga, att jag skulle icke vilja vara så oförsiktig som att gå därhän att i en motion rekommendera statens tillhandahållande av arbetskraft åt enskilda för att framskaffa livsmedel på det sätt, som i motionen skett. Jag anser detta vara oförsiktigt, då det icke finnes några garantier beträffande en sådan lags tillämpning. Betyggande sådana garantier finnas nämligen icke föreslagna i motiveringen till herr Vennerströms motion eller i dess kläm. Den bränslebyråkratism, som han med fullt fog påpekar skulle kunna komma till stånd, därest tjänstepliktslagen skulle träda i kraft, den kommer att finnas även beträffande den avverk-

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

ning som kan ske med på frivillighetens väg anskaffad arbetskraft. Ty även där måste staten leda avverkningen och ha distriktschefer och arbetsförmän till sitt förfogande på arbetsplatserna. Det blir sålunda icke så stor skillnad i detta fall.

Jag begärde emellertid ordet för en särskild sak. Man har nämligen uttalat starka betänkligheter mot, att det i lagens första paragraf föreslås, att även kvinnan skulle uttagas till tjänsteplikt. Den saken har blivit ytterst litet berörd av utskottet under dess behandling av ärendet därför att man ansett, att den saken spelade en mindre roll. Men är det så, att man stöter sig på att införa tjänsteplikt även beträffande kvinnor, så har jag för min del icke något mot, att detta uttryck utgår ur den första paragrafen, så att den kommer att lyda: »Med hänsyn till nu rådande utomordentliga, av krig föranledda förhållanden är en var inom riket bosatt man, som fyllt femton men ej sextio år» etc. Ty dels kommer kvinnoarbetet att tagas i anspråk blott för plockning av kottar och ris och dylikt, och dels, om deras kraft icke skulle komma att tagas i anspråk på detta sätt, vilket dock ur nationalekonomisk synpunkt skulle vara lämpligt, så lär man ha möjlighet att på grund av den arbetslöshet som finnes i vissa grenar av industrien, på frivillighetens väg träffa överenskommelser med dem, som äro arbetslösa, och med dem, som icke äro arbetslösa, utan anställda i fabriker, men som dock ha tid att samla kottar och ris och annat, som bör tillvaratagas.

Herr talman, jag ber att på dessa skäl få yrka bifall till utskottets första paragraf, första stycket men med den ändring, att orden »eller kvinna» borttagas, samt beträffande andra stycket till den reservation, som jag tillåtit mig avgiva.

Häruti instämde herrar *Borg*, *Branting* och *Bärg* i Katrineholm.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet *Carlson*:
Herr talman! Under den debatt, som här pågått, torde det väl få anses utrett, att ett verkligt behov föreligger för att staten ingriper reglerande i produktionen av bränsle. De invändningar, som här framförts, synas mig icke vara tillräckligt grundade. Man har fäst sig vid att det normala, privata framställandet av bränsle i regel täcker det bränslebehov som förefinnes beträffande hushållet, men man förbiser i det läge, där vi nu befinna oss, att vi för hushållet, för framställning av livsmedel och åtskilligt därtill hörande förut även använt kol eller koks, men att, när detta bränsle uteblir, det måste tillses, att ersättningsmedel finnas. Dessa ersättningsmedel behövas, vare sig det gäller transportmedel för att transportera livsmedel till orter, där konsumtionen skall äga rum, eller fabrikation av livsmedel eller den fabrikation i övrigt, som icke utan stora olägenheter kan inställas. Då är det ju givet, att en omläggning av hela bränsleproduktionen sålunda måste äga rum, och att detta icke kan ske enbart genom privat initiativ. Staten måste

sälunda för att skydda samhället taga denna produktion i sin hand och skapa de medel som behövas.

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Om man är överens om att ett sådant behov verkligen föreligger, är ju frågan om ansvaret för att propositionen framkommit i maj av ringa eller ingen betydelse, utan vad det här gäller är att komma överens om medlen. Jag vill tillägga, att det lär icke vara någon här i kammaren, trots det att riksdagen under senare år visat sig betydligt rundhänt med miljonerna, som under föregående årets höst eller vinter velat sätta igång en hundra-miljonersavverkning för att möta de behov, som man icke kände, så länge kolboxarna voro fyllda.

Här har ju för övrigt i denna sak gjorts den invändningen, att de medel, som Kungl. Maj:t sökt förskaffa sig för produktionens skull, i viss mån och i stor mån strida mot de intressen, vilkas talan med rätta föres från lantmännens sida. Men det är väl också alldeles klart, att om Kungl. Maj:t känner ansvaret för att skaffa bränsle, så känner Kungl. Maj:t ett ännu större ansvar för att skaffa livsmedel. Och Kungl. Maj:t kommer icke att använda de resurser, som ställas till hans förfogande, i syfte att nedsätta livsmedelsproduktionen. Det är ungefär raka motsatsen, som här äger rum. Vi måste skaffa arbetskraft, om vi skola kunna reglera denna sak. För att icke livsmedelsproduktionen skall behöva nedsättas, blir det enligt min mening statens oavvisliga plikt att reglera denna arbetskraft för sådant ändamål. Det är just detta som staten velat göra genom denna tjänstepliktslag.

Det är ju klart, att en lag, som innebär ett sådant starkt ingrepp i den personliga rörelsefriheten, i allt vad vi hittills ansett för vår personliga rättighet, icke kan stödja sig blott på straffbestämmelser; de äro enligt min mening av underordnad betydelse i en sådan lag. Effektiviteten är beroende på förståelsen från samtliga medlemmar i samhället. Jag är icke blind för att denna effektivitet i viss grad rubbats genom det motstånd lagförslaget rönt litet varstädes. Men då jag sålunda inser, att effektiviteten i viss mån rubbats, bortser jag å andra sidan icke från, att denna lag i visst fall och i visst läge kan befinnas vara ett sista medel för att nå det mål, varom här är fråga; säkerställandet av bränsletillgången. Men denna lags effektivitet är det nu fråga om att ytterligare nedsätta genom herr von Sneiderns förslag, ja här finnas yrkanden på rent avslag. Jag vill här icke alls tala om ansvar, ty då skulle jag kunna missförstås, och man skulle kunna tro, att regeringen och bränslekommissionen skulle kunna, om avslag äger rum, slå sig till ro trots medvetandet om denna lucka i lagstiftningen. Det är tvärtom givet, att det ansvar, som både regeringen och bränslekommissionen känna inför förenämnda problem, kommer att från deras sida mana till ökad energi för att vinna det mål, varom här är fråga, även om lagen avslås. Men jag måste tillägga, att jag är övertygad om, att man i så fall icke blott från regeringens och bränslekommissionens sida utan även från riksdagens sida bör räkna med ett annat och sämre resultat än det som nu är åsyftat.

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! I den svåra tid, vari vi nu befinna oss, gäller det att taga vara på allt bränsle. Jag vill fästa uppmärksamheten på ett brännämne, som man ofantligt mycket förbisett och först på sista tiden lagt märke till. Det är kottarna. Att jag kommit att tänka på detta, beror på att jag, då jag för en tid sedan var på resa med Mjölby—Hästholtens järnväg, fick se, att man där eldade lokomotivet med kottar. Jag fick även den upplysningen, att man under många månaders tid hade använt utslutande detta brännämne på lokomotiven. Samma bränsle användes också på en annan av Östgötabanorna. Det upplystes för mig, att kvinnor och barn i dessa trakter skaffa sig ganska goda arbetsförtjänster genom att insamla kottar, och trots detta är det till ekonomisk fördel för järnvägsförvaltningen att använda detta bränsle. Jag anser därför, att både lokomotiv, lokomobiler och ångpannor borde i mycket större utsträckning än nu är fallet använda detta bränsle.

Ett annat exempel. Jag hörde härom dagen att vid Lunnevads folkhögskola i Östergötland lärarna och lärjungarna, tillsammans trettiofyra personer, varit ute i skogen och plockat kottar och på en eftermiddag hopsamlat 6 lass kottar. Vad innebär detta? Jo, det kan hända, att hälften av folkhögskolans vedbehov insamlades vid det tillfället!

Mätte man i alla folkhögskolor och alla skolor, belägna i skogsbygder giva eleverna lov en och annan dag, så har man ju bränsleförrådet för vintern tryggat! Och mätte i de små hemmen, var och en i sin stad söka skaffa hem detta utmärkta brännämne, och såväl stat som kommuner, göra uppköp av kottar!

Jag hörde vid Mjölby—Hästholtens järnväg, att priset var 5 öre per kilo: om det är det allmänna priset vet jag icke. Vid ett sådant arbete som detta kunna naturligtvis kvinnor och barn med mycken fördel användas. Jag finner det därför icke alls onaturligt, att denna lag talar om kvinnlig tjänsteplikt. Men å andra sidan är jag övertygad om, att mycket kan på frivillighetens väg åstadkommas i detta stycke, och därför anser jag icke denna tjänsteplikt vara av vidare betydelse. Jag vill nu övergå till huvudsaken.

Alla, som ha en allvarlig syn på bränslefrågan och som se, i vilket verkligt kritiskt läge vi antagligen komma vid årets slut, böra inse, att vi måste ha en lag i ämnet till stånd. Nu hade det det varit lyckligt om lagutskottet, följande sina goda traditioner från denna riksdag, kunnat komma fram med ett enhälligt förslag. Då hade denna lag kunnat gå lika lätt att besluta som åtskilliga andra. Vi ha hört, att allvarliga försök gjorts i den riktningen men på sistore strandat. Goda utsikter lära dock förefinnas, att om lagen kommer tillbaka till utskottet, en sammanämkning skall kunna komma till stånd, som kan verka tillfredsställande.

Min uppfattning är att i frågans *nuvarande läge*, och om man vill saken, så finnes det icke någon bättre väg att följa, än de riktlinier, som utdräts av herr Sven Persson, och jag ämnar därför följa honom i voteringsarna, om han icke ändrar sina yrkanden.

Herr H a m i l t o n: Herr Persson i Norrköping yttrade, att avslag på lagen skulle medföra tvång till frihet att frysa och tvång till frihet att svälta. Nej, herr Persson, det är icke riktigt. Från statsrådsbänken ha vi nyss hört, att förråden i landet uppgå till 16 à 17 miljoner kubikmeter, vilket täcker hushållsbehovet, och, såvitt jag icke är illa underrättad, täckes även behovet för våra kommunikationer med de kol, som redan finnas i landet, och de kol, som väntas utifrån.

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Herr Christierson yttrade några ord, som gåvo vid handen, att det tyvärr icke finnes mycken sakkunskap inom bränslekommissionen. Han framhöll, att åtgärder för bränslets säkerställande icke kommit för sent; det hade ingenting betytt, om de vidtagits redan i januari månad. Men det är just under vintermånaderna som man hugger veden, och då kan man få den ordentligt huggen. Och hade vi kunnat företaga en avverkning i januari månad, tror jag icke att någon tvångslagstiftning nu ifrågasatts. Herr Christierson framhöll också, att en stor del av veden, som är lagrad, ligger i våra flottleder och är således våt. Jag förmodar, att den veden kan tagas upp under sommaren och torkas, men tror herr Christierson verkligen, att den ved, som nu hugges i skogen, är torr? Nej, det är säkerligen ett mycket dåligt bränsle. Herr Christierson hade för övrigt använt samma väg som jag, då han talade om, hur vissa textilfabriker förmått sina arbetare att gå ut i skogen och avverka ved. Ja, det är det jag vill. Kan man icke tänka sig, att de fabriker, som icke ha full sysselsättning för sina arbetare, kunna på frivillighetens väg förmå dem att mot betalning — och de kunna betala dem, ty de ha goda förtjänster — att mot betalning verkställa denna huggning, utan att det skall behöva ske med tvång?

Herr statsrådet uttalade nyss, att lagens effektivitet är beroende på känslan av solidaritet hos det svenska folket. Kan man höja denna känsla av solidaritet hos vårt folk genom en sådan tvångslagstiftning som nu föreslagna, genom att pålägga folk tvångsarbete? Nej, jag tror man bättre når målet, om man visar folk förtroende, om man vänder sig till dessa arbetare och säger: Ställningen är sådan att eder hjälp behöves. Då skola de erbjuda sig frivilligt, och då kan man tala om känsla av solidaritet, men icke anars.

Jag ber slutligen att få göra en hemställan till de herrar, som framställt så många yrkanden här i dag, sex yrkanden lära ligga på talmannens bord, vilket giver vid handen att lagen är oantaglig, nämligen den hemställan att avslå densamma. Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet C a r l e s o n: Herr talman, mina herrar! Allenast en kort replik till den siste ärade talaren. Han citerade mig och kom därvid till det resultatet, att mina uppgifter skulle giva vid handen, att här i landet redan skulle finnas tillräckligt med allt det bränsle, som skulle behövas för hushållsändamål, och hit antager jag även måste räknas sådant

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

bränsle, som behövs, för att framskaffa hushållsförnödenheter till respektive platser i landet, alltså för kommunikationsmedlen.

Jag har för min del uppgivit, att det gjorts två inventeringar i år, en den 31 mars, vilken avsåg egentligt hushållsbränsle, och en den 19 maj, som avsåg allt annat bränsle, även pappersved, kolved, splitved och props. Det bränsle, som ligger för hushållsändamål, uppgår, om jag minnes rätt, till 2,445,000 famnar, och jag har visat att det icke innebär någon ökning i de lager, som plåga finnas under vanliga förhållanden. Således, där har man icke att vänta något överskott. Av denna ved anser jag för övrigt att det är dolt så mycket, att det räcker för husbehovet på landsbygden och möjligen även till en del industrisamhällen och städer. Vad beträffar allt det övriga, som behöves för hushålls- och andra viktiga ändamål och som i propositionen beräknas till 20 miljoner kubikmeter, så finnes till disposition enligt den inventering, som företogs så sent som den 19 maj, 13,900,000, d. v. s. ungefär 14 miljoner kubikmeter fast mått. Det är sålunda detta vi skola repliera på.

Beträffande de 14,000,000 kubikmeter eller rättare sagt 13,900,000 kubikmeter, varom här är talat, ber jag få uppreda vad jag sade på förmiddagen, nämligen, att om vi skola av detta taga i anspråk de 12,300,000 kubikmeter, som motsvara sulfitved, annan pappersved och kolved, så betyder det, att vi i och med detsamma stänga alla sulfitfabriker och alla andra pappersmassfabriker och en stor del av vår brukshantering. Man får väl ändå icke gå till en sådan ytterlighetsåtgärd, som betyder att sätta stora delar av landets befolkning på bar backe, utan att man allvarligt försökt att på annat sätt tillgodose behovet av hushållsved. För täckande av hushållsveden i övrigt och för kommunikationer och sådant föreligger i detta fall endast ved som står till buds i form av props, ribbved och splitved, tillhoppa 1,600,000 kubikmeter fast mått.

Jag kan under sådana förhållanden icke inse, att de uppgifter jag lämnat, kunna giva något stöd för den uppfattningen, att det här i landet finnes en tillgång av ved, som skulle göra en tjänstepliktslag eller ett statsingripande för framskaffande av bränsle obehövliga.

Herr O l o f s s o n i Digernäs: Då jag gått med bland dem, som yrkat på rent avslag, må det tillåtas mig, att säga min mening. Min mening är, att om man använder det folk, som skall in till repetitionsövningarna i höst, fyra årsklasser, så skall det räcka för att fylla det vedbehov, som skulle kvarstå, sedan man tagit vara på trämasseveden och åtskilligt annat av vad som här uppräknats. Jag vill vidare säga, att det förefaller mig något underligt, om det, av de omkring 14 miljoner kubikmeter, som skulle finnas på dessa olika platser den 19 maj, ungefär hälften skulle ligga vid verken och den andra hälften 6,8 miljoner i flottlederna. Det förefaller mig alldeles ofattligt, att så skulle vara förhållandet. Det måste bero på att bolagen icke fått in sina tumböcker på kontoren vid den tiden, och därför icke visste vad de hade. Fjolårets vinter var en svår vinter, och avverkningarna kommo mycket efter. Följden var också, att

råvaran i fabrikerne gick undan. Den nuvarande vintern återigen har varit en utmärkt vinter, och avverkningar ha skett i så stor skala. Den, som känner till Norrland och har sett något av dess älvdalar, lär icke kunna säga annat än att det är ovanligt mycket virke, som i år ligger på dessa vatten. Skall detta i alla fall utgöra blott hälften, så tycker jag att det vid verken skall ligga ofantligt mycket. Jag kan icke bevisa något av vad jag nu säger, men nog är det obegripligt, att detta skall kunna stämma. Vill man taga något eller t. o. m. mycket av den trämasseved, som är avsedd för fabrikationen, och låta fabrikerne stå någon tid — eller inskränka deras drift — och från denna industri taga folk, så tror jag att den arbetskraften, jämte det folk, som skulle ut på repetitionsövningarna i höst, skall räcka väl till, utan att det skall behövas att gå så här bröstgänges till väga. Det blir ett tvång på oss jordbrukare, som behöva varje arm för att sköta vårt jordbruk. Ni vilja naturligtvis, att det skall produceras så mycket livsmedel som möjligt, men det vill jag säga, att skall ni inkräkta på det antal armar som vi behöva för jordbruket, då får ni också vara beredda på, att lantmännen icke komma att låta ställa sig till ansvar, om födan kommer att saknas här i landet. Det är väl i alla fall födan, som är det väsentligaste; om någon fabrik skulle stanna betyder mindre, än om folket får svälta. Men det säger jag, att tages det mera armar från mitt lilla jordbruk, så fritager jag mig från ansvaret att, i vad på mig beror, kunna frambringa den skörd, som jag eljest skulle kunna åstadkomma. Det tycker jag verkligen är en sak som ni, som vilja gå på denna tvångslag, skulle taga er en funderare på. Det är icke för ro skull, som ni gå på denna lag, men vi vilja freda oss med, att vilja icke de militära myndigheterna skicka ut dessa unga karlar till vedhuggning, så blir det på dem ansvaret faller, och att säga, att endast femtio procent av dem, som skola ut i övningarna, duga till att hugga ved, är orimligt, ty en 21-, 22-, 23-, 24-års pojke, han må ha kommit från vilket håll som helst, som är frisk och kan fullgöra sin värnplikt, han kan också hjälpa till med vedhuggning.

Herr A n d e r s s o n i Grimbo: Herr talman! Av alla de regleringar, som ha blivit vidtagna i anledning av kristiden, torde väl detta vara en av de största och tillika den, som mest ingriper i den enskildes äganderätt och disponerandet av hans egendom. Fastän jag i många avseenden tycker, att det gjorts för många regleringar, tilltror jag mig dock icke att rösta mot detta lagförslag. Att jag ställer mig betänksam ändå, vill jag icke förneka, och det är många andra, som här yttrat sig, som också göra det. Att lantmännen ha anledning att vara betänksamma, skall jag be att få påvisa åtminstone i ett fall.

Exporten av levande djur har fått utgöra 12 à 15 procent av den export, som försiggick före kristiden, men ändå ha jordbrukarna fått erlägga en exportavgift, som uppgått ända till 37 öre per kilogram levande vikt, och som således i vissa fall utgjort över 200 kronor för en ko. Om nu en lantbrukare jämför sig med dem, som

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

exporterat för många miljoner andra artiklar och som icke betala ett öre i exportavgift, så må man icke förvåna sig över, om lantmannen tycker, att han icke blivit behandlad med den hänsyn, han haft rättighet att fordra.

Här gäller det att anskaffa bränsle, och som jag nämnde, ser jag saken så, att det icke är annat att göra än att gå med på lagen, ty man måste ju böja sig inför det nödvändiga. Men då så blir förhållandet, har man väl rätt att fordra, att detta bränsle, som medelst tillämpning av lagen anskaffas, icke blir använt i onödan, till något slags lyxändamål. Vi ha sålunda sett att, trots att det är ont om kol, trädgårdsmästare, som ha växthus, obehindrat fått bedriva sin verksamhet. Att det skulle förbjudas för dem, som ha gamla växter, att uppvärma sina växthus, det vore väl för mycket begärt, men att draga upp nya växter, det kunde väl åtminstone förbjudas. Men här har man fått rädisor och gurkor och andra grönsaker uppdragna med från utlandet inköpta kol och dessutom blommor i oändlighet, och att använda kol till dylik produktion är väl lyx. Jag vill visst icke, att trädgårdsmästarna skola få sitta emellan, men staten kunde väl hålla dem skadeslösa på något sätt.

En annan sak, som förtjänar att uppmärksammas i samband med dessa bränslefrågor, är vattenledningsverken i städerna. Där använder man ångkraft för pumpnings- och filtreringsanordningarna. Vattnet pumpas upp och filtreras, varefter det pumpas upp igen på höjder eller i vattentorn, där det finnes reservoarer. Det vore icke så mycket att säga om detta i och för sig självt, ty vatten är ju en nödvändighet, men vattnet användes även till andra ändamål än de odisputabelt nödvändiga. Ett förbrukningssätt, som blivit nästan allmänt i en del städer, är de s. k. vattenklosetterna. Om man går ut ifrån att det är medelst bränsle man framskaffar detta vatten, som skall användas för att skölja ut i sjön och således förinta växtnäringsmedel, och vi nu på detta sätt skola tvingas att avverka ved för anskaffande av bränsle, så kommer väl detta bränsle också att användas för dylikt ändamål. Det är litet egendomligt i dessa tider, tycker jag, när man har så stora anspråk på att lantmännen skola taga väl vara på allting och uppmanar dem att köpa gödningsämnen från andra sidan jordklotet, det är litet egendomligt att då komma med denna lag, som ålägger dem att hugga ved, så att städerna skola kunna på detta sätt förinta växtnäringsämnen. Om det är en lantman, som låter någonting förfaras och icke i alla avseenden tager väl vara på växtnäringsämnena eller vansköter sin jord så veta vi, att det ropas i högan sky och begäres nya och skärpta vanhävdslagar, och att det fälles många hårda ord om en sådan lantman. Men om städerna låta växtnäringsmedlen förfaras, kallas det modernt och teknisk utveckling.

Om man nu jämför detta förhållande med att denna riksdag fört i år anslagit fyra miljoner kronor för att hjälpa lantmännen till billigare gödningsämnen, huvudsakligen sådana, till vilka råvara är inköpt från utlandet, så är det svårt att fatta logiken eller se linjerna i den nuvarande kristidspolitiken. Den kan betecknas som ett virr-

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

varr, litet si och litet så, hur som helst här stå en del förhållanden rakt emot varandra. Detta är nog inte sådana småsaker, som kanske många tänka sig. — För övrigt vill jag icke missunna varken stadsborna eller några andra att i ostörd ro få njuta av vad som kallas »nutida bekvämligheter», men om de så skola göra, tycker jag, att det är något mycket begärt, att det skall komma tvångslagar, som ålägga lantmännen att släppa till ved till visst pris och hästar till att forsla denna ved, och så dessutom bliva ålagda att personligen deltaga i vedhuggning. — Det är sådana reflexioner, som lantmännen i stor utsträckning göra sig ute i bygderna.

Denna lag kommer nu till och gör, att den tvångströja, som lantmännen redan ha i sin näring, blir ännu svårare att bära. Men som jag sagt, det är väl inte annat att göra. Det har redan blivit så många regleringar, att jag är fullkomligt övertygad om, att redan dessa i och för sig komma att hämma och minska produktionen i hög grad. All denna mångfald regleringar på s. k. livsmedelsområdet, gör till att jordbrukarna känna sig osäkra i utövningen av sitt yrke. Denna osäkerhet, som nu ytterligare ökas, inverkar hämmande på produktionen i flera avseenden. När vi nu ändå få denna lag, har jag därför intet annat att göra än att vädja till dem det vederbör, att de funktionärer, som tillsätts för att ombesörja hela denna apparat, må fullgöra sitt uppdrag med den hänsyn, som man har rätt att fordra, så att lantmännen icke få anledning till berättigat missnöje, ty det ha de haft hittills gentemot de herrar ledamöter, som suttit i de många kommissioner, vi hittills haft att göra med på olika områden.

Herr Andersson i Skivarp: Herr talman, mina herrar! Det förvånar mig icke alls, att kammarens ledamöter äro mycket tveksamma om, huru vi skola gå tillväga i detta fall, och jag får säga, att jag själv varit ganska tveksam, då det gällt ett sådant här lagförslag.

Det kan väl ändå icke hjälpas, att vi måste ha en sådan här lag, ty den tid kan komma, då det blir alldeles nödvändigt att något åtgöres för att framskaffa det bränsle, som behövs under den kommande vintern. Jag får därför säga, att jag icke vågar taga på mitt ansvar att rösta emot detta lagförslag. Här har talats så mycket om att lagen kommer att vila så tungt på jordbrukarna, och jag tror, att den i vissa fall kommer att göra det, men jag har också en annan tanke: I händelse denna lag icke kommer till stånd, och Kungl. Maj:t ser sig nödtvungen att skaffa fram ved från olika delar av landet, då finner sig kanske Kungl. Maj:t också nödsakad att betala vilka pris som helst för det arbete, som kommer att göras i skogarna. Kungl. Maj:t bestämmer genom förfogandelagen vilken del av skogarna som skall tagas i anspråk, och bestämmer även det pris, som Kungl. Maj:t anser vara nödvändigt för att få veden avverkad. Det är tämligen tvdligt, att det för våra jordbrukare skall kännas mycket tungt, när till vedhuggning pressas ut eller, om jag så får säga, suges ut arbetskraft från vårt lantbruk, och denna arbetskraft betalas med

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m m.
(Forts.)

priser, som lantbruket icke kan komma upp till. Följden blir den, att för tillfället arbetskraften suges ut från lantbruket, och för den tid, som kommer därefter, bli prisen uppdrivna till en sådan höjd, att lantbruket har svårt att bringa dem till normalt läge igen. Sedan tar Kungl. Maj:t med stöd av förfogandelagen hästar och fordon från lantmännen och forslar fram veden.

Så kommer det att gå, om lagen faller. Jag har emellertid för min del mycket övertänkt det besynnerliga däri, att industrien icke enligt min mening kommer att enligt denna lag få bära den tunga, som den egentligen borde bära, därför att industrien får i väsentlig mån så stor nytta av lagen. Jag hoppas, att då uttagningen en gång sker, bör industrien även få ta den tyngsta delen av uttagningen. Jag skulle som sagt hoppas, att så kommer att ske. Men det är icke endast industrien det gäller. Ty jag får säga, att hade det endast varit industrien och hade det endast gällt vedbehov för familjerna, så skulle jag icke velat vara med om detta. Men det är andra förhållanden som göra, att jag också är tveksam, huru man skall ställa sig, nämligen då jag tänker på våra transportförhållanden och kommunikationer. Även där behövs ved eftersom man icke får tillräckligt med kol, vilket ser betänkligt ut, då det antagligen kommer att fattas stora mängder, och därför anser jag för min del, att något behöver göras och göras med allt allvar. Skulle våra kommunikationer stanna av, så är det icke endast lantbrukarna, som bli lidande, utan även andra.

Jag vågar därför icke taga på mitt ansvar att rösta emot lagen.

Herr Åkerlund: Jag har mig bekant, att det i mellersta och södra delarna och även de nordliga delarna av vårt land finnes ofantliga kvantiteter ved avverkade. Man har visserligen infördrat uppgifter härom, men jag undrar verkligen, om dessa siffror äro kontrollerade.

Beträffande förevarande lagförslag anser jag, att man icke kan hysa förtroende för en lag, som tvingar ut folk på arbete mot deras vilja. Här fordras det personer, som känna till och förstå sig på skogsavverkning. Man säger, att det skall tagas ut sågverksarbetare och jordbruksarbetare. Vad de förstnämnda beträffar, tror jag icke, att de äro lämpliga för ifrågavarande arbete. Låt vara att de kunna sköta sågverk, så förstå de sig därför icke på skogsarbete. Det återstår följaktligen endast jordbruksarbetarna, och de behövas mer än väl för att anskaffa föda åt folket — såvida vår herre är nådig och låter det bli regn. Jag kan sålunda icke tänka mig, att det finns möjlighet att genom tvångslagstiftning här åstadkomma någonting.

Hur är det nu med arbetstillgången? Jag har sett i tidningarna, att man sökt vidtaga åtgärder för att lindra arbetslösheten. Befarar man arbetslöshet inom industrien och stadsmannanäringarna, finns det ju arbetskrafter för att utföra det arbete, som det här är fråga om och som jag erkänner är ett synnerligen viktigt arbete. Det synes förresten icke vara så stor brådska med denna

sak, då man kommit fram med den först framemot midsommartiden. Om man nu får folk upp i skogarna till att hugga ved, blir den icke torrare än om den hugges i oktober eller november. Saven hinner icke torka ur. För övrigt veta de, som ha erfarenhet på detta område, att det icke finns möjlighet att få ut folk till att hugga ved denna årstid — de bli uppättna av mygg, och annat elände. Arbetarna gå icke ut i skogen, om man än betalar dem aldrig så mycket.

Jag kan inte för min del begripa, att denna tvångslagstiftning skall lända till det ringaste gagn. Men på den frivilliga överenskommelsens väg går det mycket väl att här komma fram. Det talas om militär. Vad skall den göra i detta fall? Den hugger bara så mycket, som den vill. Likadant blir det, om personer tagas ut, som äro vana att gå för timpenning. Och då kommer väl förresten veden att kosta en krona träet. Jag tror, att denna sak får ordnas på annat sätt än här föreslagits, och att det kan ske på frivillighetens väg. Jag vill slutligen tillråda vederbörande herrar, som ha med denna sak att skaffa, att noga göra sig underrättade om de deklarationer, som avgivits angående vedtillgången. Jag tror, att de rent av skola bli förbluffade.

Jag yrkar avslag på det föreliggande förslaget.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, 2:o) godkännande av berörda förslag med den ändring däri, som under överläggningen yrkats av herr von Sneidern, 3:o) godkännande av nämnda paragraf i den lydelse, som föreslagits i den av herr Petersson i Lidingö villastad m. fl. avgivna reservationen, 4:o) godkännande av paragrafen i enlighet med det av herr Persson i Norrköping senast framställda yrkandet, 5:o) bifall till det yrkande, som framställt av herr Olsson i Ramsta samt 6:o) avslag å såväl utskottets föreliggande lagförslag som Kungl. Maj:ts motsvarande propositioner; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den under 4:o) angivna propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 6:o) upptagna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteeringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller det förslag till lydelse av 1 § i lagutskottets förevarande förslag till lag angående allmän tjänsteplikt för kronans räkning i vissa fall, som under överläggningen senast framställdes av herr Persson i Norrköping, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets ifrågavarande lagförslag, som Kungl. Maj:ts propositioner nr 341 och 358.

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Omröstningen utföll med 119 ja mot 59 nej; och hade kammarerna alltså bifallit det förslag till lydelse av förevarande paragraf, som under överläggningen senast framställdes av herr Persson i Norrköping.

För 2 § hade utskottet föreslagit följande lydelse:

2 §.

Från tjänsteplikt äro, i den mån Konungen ej annorlunda förordnar, undantagna

a) ämbets- och tjänstemän på ordinarie eller extra beställning hos staten, landsting eller kommun;

b) krigsmän och personer, som eljest innehava sådan anställning eller förrätta sådan tjänstgöring, som avses i 6 § i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914; samt

c) fast anställd personal vid järnvägar och andra kommunikationsinrättningar, som äro upplättna för allmän trafik, samt vid staten, landsting eller kommun tillhöriga verk och inrättningar, i den mån sådan personal ej faller under a).

Vidkommande denna paragraf hade reservationsvis yrkats

av herrar *Alexanderson, Lars Olsson, Karlsson* i Fjäl och *Petersson* i Södertälje att till paragrafen skulle fogas ett nytt stycke så lydande:

»Värnpliktig vid infanteriet, som under år 1917 skall undergå repetitionsövning, må ej före övningen uttagas till allmän tjänsteplikt, med mindre Konungen därom förordnat. Har efter dylikt förordnande värnpliktig, som ovan sägs, fullgjort allmän tjänsteplikt, äge han för den tid han sålunda tjänstgjort, tillgodoräkna sig fullgjord tjänsteplikt såsom under år 1917 fullgjord repetitionsövning»; samt

av herrar *Persson* i Norrköping och *Borg*, att punkten b) måtte utgå.

Paragrafen föredrogs, varefter

Herr von Sneidern anförde: I anslutning till vad jag yttrade under principdebatten anhåller jag få hemställa om bifall till utskottets förslag i fråga om denna § med det tillägg, att ett moment d) införes, så lydande: »personer, som äro fullt sysselsatta inom jordbruket».

Häruti instämde herrar *Akerlind, Persson* i Fritorp, *Nilsson* i Linnås, *Magnusson* i Tumhult, *Olsson* i Blädinge, *Svensson* i Torlarp, *Olsson* i Ramsta, *Andersson* i Höckerum, *Rune, Carlsson* i Solberga, *Runefors, Lundblad, Persson* i Björnsbyholm, *Welin, Igel, Mossberg, Olofsson* i Digernäs, *Karlsson* i Mo, *Lundgren* i Nora, *Olsson* i See, *Osberg* och *Svensson* i Betingetorp.

Vidare yttrade

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Herr Pettersson i Södertälje: Vid denna punkt ber jag att få yrka bifall till den av herr Alexanderson m. fl. avgivna reservation, som återfinnes på sid. 52 i betänkandet. I sammanhang därmed yrkar jag också, att det stycke i utskottsutlåtandets motivering å sid. 32, som börjar med: »Utskottet kan» erhåller den lydelse, som i nämnda reservation angives jämväl å sid. 52.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Genom antagande av herr von Sneiderns förslag kommer lagen att till sitt utseende och till sin innebörd bli en klasslag. Ty med den formulering, som han givit sitt förslag, att personer, som äro fullt sysselsatta inom jordbruket, icke skola under några förhållanden få uttagas till tjänsteplikt, har hela den jordbrukande befolkningen blivit befriad från denna tjänsteplikt. Fullt sysselsatta i jordbruket äro givetvis varje brukare av jord, hans söner och drängar, hans statare och torpare — hela jordbruksbefolkningen nära nog blir därmed undantagen från tjänsteplikt. Vi diskuterade denna sak i utskottet ofantligt mycket. Det har från densida, som jag tillhör, och även från förstakammarhåll — jag tror, att herr Petersson i Lidingön kan intyga detsamma, ty han var med på samma ståndpunkt — uttryckts farhågor för att gå med på den bestämmelse som finnes i 11 § mom. 2 c), där det heter, att hänsyn bör tagas »därtill att arbetskraft, som sysselsättes vid livsmedelsproduktion eller frivilligt åtagen bränsleanskaffning, ej tages i anspråk i sådan omfattning, att nämnda produktion eller anskaffning därigenom äventyras». Och därjämte har man gått ännu längre i vad gäller fritagande av jordbrukare, då man i andra delen av punkt d) i paragrafen lagt till, att »frivilligt arbete för bränslebehovets täckande tillgodoräknas i lika mån som fullgjord tjänsteplikt». samt att »lämplig avlösning beredes de tjänstepliktiga».

Därigenom att man sålunda i första hand skall ta hänsyn till att icke livsmedelsproduktionen i någon mån äventyras, och vidare ta hänsyn till att i den mån de, som äro sysselsatta genom frivilligt åtagande med bränsleanskaffning, skola få räkna sig det till godo såsom fullgjord tjänsteplikt, har man gått så långt, som man enligt min tanke rimligen kan gå, ja, enligt min uppfattning och åtskilliga utskottsledamöters uppfattning har man genom den sista delen av punkt d) gått längre, än vad man bort gå för att undvika klasslagsstämpeln på denna lag. Och jag ber att få försäkra, att det icke kommer att uppstå någon fara för jordbruket genom att vi taga lagen sådan som den här föreligger i detta stycke utan det tillägg, som herr von Sneidern föreslog, och det är därför, som jag bestämt måste yrka avslag på herr von Sneiderns tillägg.

Och så en annan punkt i denna paragraf, som det även rått delade meningar om. Herr Pettersson i Södertälje har här yrkat bifall till herr Alexandersons reservation. Denna reservation in-

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

nebär, att till paragrafen skall tillfogas ett nytt stycke, att »värnpliktig vid infanteriet, som under år 1917 skall undergå repetitionsövning, må ej före övningen uttagas till allmän tjänsteplikt, med mindre Konungen därom förordnat. Har efter dylikt förordnande värnpliktig, som ovan sägs, fullgjort allmän tjänsteplikt, äge han för den tid han sålunda tjänstgjort, tillgodoräkna sig fullgjord tjänsteplikt såsom under år 1917 fullgjord repetitionsövning».

Vad innebär då detta? Jo, det innebär för det första ett undantag från tjänsteplikten ej blott för »krigsmän och personer, som eljest innehava sådan anställning eller förrätta sådan tjänstgöring, som avses i 6 § i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914», såsom det står i § 2 mom. b) enligt utskottets förslag, utan det innebär därjämte undantag för alla värnpliktiga inom vederbörande årsklasser före årets repetitionsövning. För att dessa skola kunna uttagas, måste det bli ett särskilt förordnande av Konungen, men det är icke i lagen stadgat något bestämt åläggande om att dylikt förordnande skall ske. Den linje, som vi i stället gått, är den, att man i överensstämmelse med vår reservation i avseende på 11 § 2 mom. skall tillse, att inskrivna värnpliktiga tillhörande årsklasserna 1914—1916, i den omfattning de lämpligen kunna användas till bränsleanskaffning, uttagas. Om riksdagen följer denna vår reservation, så har riksdagen därmed fattat ett beslut i denna sak, som står fast, och vilket beslut enligt vårt förslag kompletteras med en liten särskild lag, varigenom det blir *möjligt* för de lokala nämnderna att göra denna uttagning till tjänsteplikt av de värnpliktiga, som kunna till bränsleanskaffning användas, och varigenom man därjämte garanterar dessa värnpliktiga, att de skola få tillgodoräkna sig fullgjord tjänsteplikt såsom under år 1917 fullgjord repetitionsövning. Den linje, som vi gått, innebär för det första ett mera bestämt och klart och tydligt uttryck för vad riksdagen vill. Den skiljer sig därjämte från den linje, som herr Pettersson i Södertälje förordade, nämligen den i herr Alexandersons reservation föreslagna, därutinnan, att i vårt förslag medtagas alla värnpliktiga, ej blott de värnpliktiga, som äro vid infanteriet, utan även dem som äro vid specialvapnen och flottan, under det att herr Alexandersons reservation innebär, att de värnpliktigas uttagning blott skall gälla de värnpliktiga vid infanteriet. Det är sålunda i vårt förslag dels en utvidgning till att gälla alla värnpliktiga, som kunna hugga ved och som skola repetitionsövas i höst, och för det andra ett bestämt fastslående av att dessa skola uttagas till tjänsteplikt av nämnderna, vilket nämnderna ha rätt till enligt den särskilda tilläggslagen, som vi sedan komma till. Mot allt detta, varom vi förhandlat mycket i utskottet, föreligger nu utskottets förslag, som går ut på, att ingen bestämmelse skall göras i vad gäller dessa värnpliktiga, och vilket förslag utskottets högerhalva står bakom.

Herr talman, jag ber att på grund av vad jag här anført få yrka bifall till utskottets förslag i § 2, dock med den ändring att punkt b) i paragrafen utgår ur förslaget.

Herr Petersson i Lidingsö villastad: Herr talman, mina herrar! Till att börja med vill jag säga, att jag till fullo instämmer med herr Sven Persson i avseende på herr von Sneiderns förslag. Det är nämligen så, att vi ha i 11 § med de stadganden, som där finnas, otvivelaktigt garanterat jordbruket att få behålla all den arbetskraft, som över huvud taget kan komma att användas och i realiteten användes för att trygga livsmedelsanskaffningen. Vi äro lika mycket som herr von Sneidern medvetna om betydelsen av att allt göres, som göras kan, för att hålla våra livsmedelsförråd så pass stora och fullgoda, som det är möjligt. Det lider också enligt min uppfattning intet tvivel om att med den avfattning, som dessa våra restriktioner i 11 § fått, jordbrukets anspråk i den vägen komma att bli fullt ut tillgodosedda. Det är däremot alldeles omöjligt, utan att riskera en väsentlig del av lagens effektivitet, att på det sätt, han yrkar här, undantaga alla dem, som äro anställda i jordbruk, från lagens tillämpning. Ty det finns inom vissa kretsar av vårt land personer, som äro både jordbrukare och skogsarbetare, och i den mån dessa icke behövas för jordbruket, kunna de icke befrias från att tagas ut till detta skogsarbete.

Det var det ena. Sedermera yttrade sig herr Sven Persson mot den av herr Alexanderson med flera avgivna reservationen. Det rör här de värnpliktiga. Jag skall be att med hänsyn till det läge, vari denna lag nu ligger, och med hänvisning till vad jag sade i mitt anförande i förmiddags, få förena mig i herr Petterssons i Södertälje yrkande om bifall till herr Alexandersons reservation. Herr Sven Persson har redan sagt vad som skiljer oss åt. Det är helt enkelt det, att herr Sven Persson vill taga ut dessa värnpliktiga över lag, utan ringaste hänsyn till, huruvida de repetitionsövningar, som i höst skola bedrivas, därigenom skulle i större eller mindre omfattning förlora det värde, de ha såsom repetitionsövningar, kanske vid vissa regementen rent av aldrig skulle kunna anställas. Det förslag, som framställes av herr Alexanderson, och som förresten var ett försök till en sammanjämningslinje inom utskottet, går därpå ut, att inom varje truppförband skall av de värnpliktiga, som skola undergå repetitionsövning i höst, uttagas så stor del, som möjligen kan ske, utan att därigenom repetitionsövningarnas avhållande äventyras. Det har upplysts från mycket auktoritativt håll, att man kan räkna med att intill 50 % av de värnpliktiga på sådant sätt skulle kunna uttagas. Detta gäller endast infanteriet. Det gäller däremot icke de andra vapenslagen. Skulle det gå ut över alla dessa, så skulle det ha mycket olyckliga följder för vapenövningarna, utan att det skulle i någon nämdvärd mån bidra till att fylla det behov av arbetskraft, som här föreligger. Herr Sven Persson sade, att dessa värnpliktiga icke skulle kunna tagas ut annat än på Konungens förordnande, och därigenom kan det ju låta, som om vi skulle vilja sätta ifråga, att Konungen icke skulle begagna sin rätt i detta fall utan befria dem från uttagning. Men, mina herrar, det ligger någonting annat i detta, nämligen det, att om dessa värnpliktiga, som nu i höst skola undergå repetitionsövning, tagas ut i

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

vanlig ordning av de civila nämnderna, så, när vi komma till den dag, då repetitionsövningarna börja, äro de skyldiga att undgå dessa repetitionsövningar i alla fall. Därför ordnas det enligt denna reservation på det viset, att det är Konungen, som förordnar, att så och så mycket får uttagas vid varje truppförband, och om dessa värnpliktiga då fullgöra sitt arbete nu i sommar före repetitionsövningarnas början — vilket är vad som behöves, ty just i sommar är det arbetskraften behöves — så få de sedan tillgodoräkna sig detta såsom fullgjord repetitionsövning. Bestämmelsen om att det är Konungen som skall förordna om detta, beror vidare därpå, att endast Konungen kan bedöma, i vad mån det är med värnpliktsövningarnas behöriga fullgörande förenligt, att de värnpliktiga uttagas, så att icke så stor del av dem uttages, att därigenom övningarna äventyras. Nu har det sagts, att i genomsnitt kan man räkna med, att icke mer än 33 procent av de värnpliktiga äro lämpliga att tagas ut till sådant arbete. Vid sådant förhållande förstå herrarna mycket väl — när vi fått den upplysningen, att intill 50 procent av de värnpliktiga skulle kunna påräknas för detta ändamål — att det är all anledning antaga att alla värnpliktiga bli uttagna, som verkligen duga till detta arbete, men att det samtidigt blir tillräckligt många kvar för att repetitionsövningarna skola kunna försiggå.

Ja, med detta har jag klarlagt skillnaden mellan de olika ståndpunkterna. Som på detta sätt behovet tillgodoses i så stor omfattning, att man kan räkna med att arbetskraften blir tillräcklig, så behöver man icke gå längre ifråga om undantag i den riktning som herr Persson i Norrköping talat om, än vad jag sagt.

Jag vill tillägga bara en sak till. Vi ha otvivelaktigt tyvärr att motse en ganska omfattande arbetslöshet här i landet. Enligt 11 § skall till denna vedhuggning, i den mån det är möjligt, uttagas i främsta rummet de arbetslösa, och med denna uttagning av arbetslösa jämställas uttagningen av de värnpliktiga, som jag nyss talat om. Taga vi båda dessa kategorier tillsammans, nämligen de arbetslösa, som duga till vedhuggning, och de värnpliktiga, som duga till samma arbete, så är det vår tro, att behovet av arbetskraft, organiserat på det sätt, bränslekommissionen och regeringen nu tänkt sig, blir fyllt, och att alltså hela denna lag i avseende på de övriga delarna av medborgarna icke skall behöva komma till någon nämnvärd tillämpning. Jag tror således, att om herrarna vilja gå på den bogen, så skall man få lagen effektiv, utan att ens behöva tänka på att på något sätt träda jordbrukets intressen för nära.

Herr talman, jag ber om ursäkt för att jag tillagt dessa ord. Jag skulle egentligen ha inskränkt mig till yrkandena. Jag upprepar dem nu: jag yrkar avslag på herr von Sneiderns framställning och bifall till den av herr Alexanderson avgivna reservationen.

Herr Lindhagen: Herr Sven Persson i Norrköping framhöll, att med bifall till herr von Sneiderns yrkande skulle detta bli en klasslag. Ja, däri instämmer jag med herr Persson, men jag vill tillägga, att även utan det undantaget är lagen en klasslag, sådan som utskottet har förordat den, varken mer eller mindre.

Det har dessutom i dag undantagit alla kvinnor. De kunna ju icke kallas någon klass, men det är i alla fall ett viktigt undantag. Man har ju inskränkt lagen till att endast avse huggning av ved och virke, men vi ha ju dock, såsom herr Zetterstrand mycket riktigt anmärkte, även ett oerhört värdefullt bränslematerial i nedfallna kottar, i synnerhet grankottar, som äro särskilt lämpliga att använda till uppdrygning av koks och stenkol. För insamlande av dessa kottar skulle just kvinnorna ha varit lämpliga, men icke kan man gärna skicka ut vuxna män till att plocka kottar; det blir för ekonomiskt.

Nu återstå emellertid bara männen. Jag hoppas och förmodar emellertid, att det är regeringens mening att taga ut bara sådana, som kunna hugga ved och växande träd med någorlunda rimligt ekonomiskt resultat. Detta undantag ifråga om lagens omfattning, som icke står i lagen, är sålunda också underförstått, såsom jag förut påpekat. Från lagen komma att undantagas alla icke kroppsarbetande samhällsmedlemmar med undantag kanske av en del sportmän. Vidare undantages även i regel den manliga arbetskraften i industri, hantverk och handel. Det blir egentligen endast brädgårdsarbetarna i industrien och timmermännen i hantverket, som kunna utföra detta arbete, kunna göra det med ekonomiskt resultat. Då blir lagen en tvångslag väsentligen för lantarbetare och skogsarbetare, alltså en klasslag. Om man också skall taga bort en del jordbrukare, det få herrarna, som vilja genomföra lagen, själva avgöra sins emellan. Jag känner mig verkligen tveksam. Hur man gör, blir det galet, enligt min uppfattning. Jag har bara velat göra denna erinran, att jag förmodar, att regeringen icke tar ut t. ex. mig och herr von Sneidern och en del industriarbetare, som icke kunna utföra detta arbete. Vi komma icke att kunna uträtta det. Men ni kunna ju försöka i alla fall, om ni vilja. Således herrarna ha antagit en klasslag, vilka undantag ni än göra.

Slutligen ber jag att få göra ett yrkande. Jag yrkar på det livligaste bifall till herr Perssons i Norrköping hemställan, att man icke skall undantaga krigsmän. Det är ju det rena spektaklet.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Carlsson: Mina herrar! Det är riktigt som herr Lindhagen säger, att det icke kan vara meningen att här taga ut folk, som icke skulle passa för det arbete, varom här är ifråga. Men jag vill dock tillägga, att det icke är fråga om att blott sådana personer, som äro vana att hugga, här skulle komma till användning utan också åtskilliga andra. Beträffande vedhuggningen är det självfallet att man är hänvisad till sådana, som kunna begagna yxa. Till den kategorien personer, som därtill äro lämpade, kommer väl att i stort sett föras jordbrukare och sådana män, som i hantverket eller industrien äro sysselsatta med trävaruförädling. Det är väl icke, antager jag, herr von Sneiderns mening att jordbrukarna skola i denna sin egenskap undantagas, utan det är väl hans mening att genom frikallelse av jord-

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

brukare säkerställa livsmedelsproduktionen. Därom äro vi alla ense, att allt vad vi göra i denna väg skall syfta till att icke på något vis rubba det mest elementära krav, som för närvarande gör sig gällande. Utskottet har sökt vinna detta mål genom att i 11 paragrafen sticka in en bestämmelse, som säger, att ingenting får vidtagas beträffande anskaffande av arbetskraft, varigenom livsmedelsanskaffningen äventyras. Det vore naturligtvis ett oriktigt handhavande av lagen, om man skulle vidtaga en åtgärd varigenom denna produktion skulle äventyras. Med herr von Sneiderns förslag skulle nu föras in en bestämmelse i 2 § om att från arbetsplikten undantaga personer, som äro fullt sysselsatta i lantbruket. Man får enligt min mening därigenom in bland undantagen en ny kategori. Det är ju ganska svårt att säga vilka personer, som äro fullt sysselsatta i lantbruket. Jag skulle vilja säga, att de personer i lantbruket, som hava vana att i större omfattning begagna yxa äro aldrig fullt sysselsatta i jordbruket, därför att de oftast befinna sig just i skogstrakter och äro åtskillig del av året just sysselsatta med huggning av ved. Det förefaller mig därför, som om antingen det vore onödigt att föra in i 2 § den undantagslagstiftning, som herr von Sneidern föreslår, då man ju är skyldig att följa bestämmelserna i 11 §, eller också innebär förslaget till ny bestämmelse i 2 § någonting därutöver, som enligt min mening, skulle kunna vara till men för det hela.

Herr R u n e: Herr talman, mina herrar! Lagutskottets ärade ordförande och sedan herr finansministern hava sökt övertyga kamraren därom, att det skulle vara alldeles tillräckligt att säga, att arbetskraft icke må dragas från jordbruket till vedhuggning, vilket uttryckes genom stadgandet i 11 §, som säger, att hänsyn bör tagas därtill att arbetskraft, som sysselsättes vid livsmedelsproduktion eller frivilligt åtagen bränsleanskaffning, ej tages i anspråk i sådan omfattning, att nämnda produktion eller anskaffning därigenom äventyras. Jag vill säga herrarna, att det är ganska svårt att angiva, hur ett sådant stadgande skall tolkas. Det kan vara olika meningar om när produktionen äventyras. Man kan i de nämnder, som här skola bestämma, säga: Ja, den lantmannen kan nog sköta sin gård själv; om man tager en hans dräng eller en hans statkarl till skogshuggning, sköter han sin gård ändå. — Jag menar, att det är en ganska svår sak att veta, hur den lagen skall tolkas. När man nu säger, att det kan vara farligt att det tydligt skrives i 2 §, att de personer, som äro fullt sysselsatta med lantbruksarbete, skola fritagas, tycker jag, att om man vill tolka 11 §, som dessa herrar tolkat den, man lika väl kan vara med om att klart utsäga vad man menar i 2 §.

Det är min övertygelse, att det i detta fall också är orätt att säga, att här kommer att stiftas en klasslag. I den mån lagen är en klasslag, är den redan stiftad genom antagandet av 1 §. Jag vill vidare säga, att på senare tider klasslagar ha stiftats och tillämpats gentemot lantmännen i detta land så pass mycket, att om man nu

skulle stifta en klasslag, varigenom de möjligen skulle beredas tillfälle att sköta sitt yrke och sörja för livsmedelsproduktionen, däri-genom icke sker någon orättvisa. Det är egendomligt, att alla här äro ense om att det viktigaste vi hava att se till är att livsmedels-produktionen kan skötas ordentligt, d. v. s. att lantbruket kan bedri-vas så rationellt som möjligt, men, då det blir tal om att de personer, som verkligen behövas för att sköta detta arbete, också skola få göra det, man icke vill vara med om den saken.

Herr talman, jag ber att få uppmana kammaren att i detta fall utan rädsla skriva lagen tydlig, så att den kan tillämpas, vilket sker genom att man bifaller herr von Sneiderns yrkande.

Herr Jönsson i Slätåker: Herr talman, mina herrar! Den-na fråga torde vara av ovanligt känslig natur. Bärande skäl ha an-förts för och emot det föreliggande förslaget. Om vi emellertid vilja se saken ifrån den praktiska sidan, se på hur det förhåller sig ute i det praktiska livet — och detta gäller även de herrar som fört talan för förslaget — tror jag, att vi skola komma till ett annat resultat än vi skulle göra utan ett sådant iakttagande av det prak-tiska livets förhållanden.

Det har här sagts, att det nu stiftas klasslagar och det sär-skilt för jordbrukarna. Ja, mina herrar, klasslagar äro jordbru-karna icke så ovana vid i dessa dagar, det ber jag att få säga, om det nu skall talas om klasslagar, men vi jordbrukare hava böjt oss lojalt för dem och komma att göra det så långt vi kunna finna oss i förhållandena. Jag vill dock säga er, mina herrar: Hur skulle det ställa sig under rådande exceptionella förhållanden, om från jordbruket skulle tagas den arbetskraft, som ovedersägligen är högst nödvändig för bärgandet av den säd, av vilken skall bli bröd för landets folk under kommande år? Vilja herrarna vara med på en sådan sak? Jag tror det icke, om ni närmare tänka er in i förhål-landena. Jag skall icke hålla något som helst beskärmselstal över oss lantmän, men jag ber er, mina herrar: Låt oss behålla den ar-betskraft vi ha. Den är icke större än vad som behöves för att bärga den skörd vi ha att vänta om några månader. Vi veta ej, hur rik-lig den blir, om den blir mer eller mindre god. Behovet av arbets-kraft kan bli större eller mindre, men vi hoppas att det blir stort.

Jag skulle kunna utveckla ganska många skäl för min syn på saken, men då det nu debatterats ganska mycket i frågan, skall jag inskränka mig till att yrka bifall till herr von Sneiderns förslag.

Herrar Andersson i Knäppinge, Jönsson i Boa och Larsson i Sä-by instämde häruti.

Herr von Sneidern: Herr talman! Herr Persson i Norr-köping ingick borgensförbindelse för att genom ett antagande av denna lag livsmedelsproduktionen icke på något sätt skulle även-tyras utan bli fullt tillgodosett. Jag får för min del säga, att jag befarar, att denna borgen icke är tillräckligt bärkraftig, utan att vi

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

ha alla skäl att i lagen insätta några bestämmelser, varigenom vi säkrare kunna nå det målet.

Herr Petersson i Lidingö villastad sade, att om den bestämmelse, som jag tillät mig föreslå, infördes, en del av lagen skulle förlora hela sin kraft. Jag var i förmiddags i tillfälle att påvisa, att i alla länder, där denna civila värnplikt blivit införd och även varit inriktad på bränsleanskaffning, man överallt undantagit jordbrukets arbetare, enär man där fullt insett nödvändigheten av, att denna arbetskraft helt reserverades för livsmedelsproduktionen.

Herr Petersson i Lidingö villastad sade vidare, att man icke kunde gå med på en dylik bestämmelse, enär det finnes en del personer som äro såväl jordbrukare som skogsarbetare. Ja, det är jag fullt medveten om, men dessa personer äro, när de kunna gå i skogsbruk, icke undantagna genom den bestämmelse jag tillåtit mig föreslå, ty den gäller personer som äro fullt sysselsatta inom jordbruket. Jag kan således icke finna annat än att om icke det är något mera herr Petersson i Lidingö villastad vill, så vilja vi samma sak. Om herrarna antaga den linje jag föreslagit, få vi en fast bestämmelse för saken tydligt utsatt i lagen, medan om vi följa den av herr Petersson förordade linjen, § 11 blir en fullständig kautschuksparagraf.

Vi hörde av herr finansministern — det var ju ett medgivande, som vi få erkänna, ty det har icke blivit så tydligt utsagt i propositionen, fast man kunnat läsa det mellan raderna — att det är jordbrukets arbetskraft, som man i främsta rummet tänkt tillgodogöra sig för detta ändamål. Jag tror, att häri ligger en sådan fara, att det bör på moderat sätt utsägas, att det under nuvarande brydsamma omständigheter icke kan få ske.

Nu har såväl herr Pettersson i Södertälje som herr Petersson i Lidingö villastad uttalat sig till förmån för en reservation, som är avgiven av herr Alexanderson m. fl. och som hänför sig till viss tjänstgöring av värnpliktiga. Jag för min del har ingen invändning mot denna bestämmelse, varför jag ber att få utöka mitt föregående yrkande med att även hemställa om bifall till denna reservation.

Det har talats om klasslagar i detta fall. Jag kan icke förstå, att det vid avfattningen av en sådan lag, som just avser, att ett visst slag av arbete skall utföras, kan vara något orätt i att lägga detta arbete på vissa personer, som därtill anses kunna vara lämpade. Det har talats om klasslagar till förmån för jordbruksarbetare, men för dem finnes den oskrivna klasslagen, att de skola sköta jordbruksarbetet, som nu är viktigare än någonsin. Den uppgiften påligger dem. Det är ett arbete, som de måste utföra och som jag även hoppas, att de komma att utföra.

Jag ber sålunda få utöka mitt föregående yrkande med hemställen om bifall till herr Alexandersons m. fl. reservation och yrkar alltså godkännande av utskottets förslag med tillägg dels av ett nytt moment av den lydelse jag förut föreslagit, dels ock av ett nytt stycke i enlighet med herr Alexandersons m. fl. reservation.

Herr Osberg: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få

framföra till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet ett uppriktigt tack för att han sade ifrån vad som menades med denna lag. Man har försökt stryka över det med mjuk hand, men han sade rent ut, att de män, som kunna hantera yxan, skulle uttagas, och de finnas bland lantmännen. Sålunda ha vi klart för oss vad lagen innebär, om vi icke gå med på herr von Sneiderns yrkande.

Här har sagts, att endast femtio procent av de värnpliktige skulle vara kapöbla att avverka ved. Är det så dåligt med våra värnpliktiga, att bara hälften av dem kunna utföra ett sådant arbete, då är det skralt beställt med dem. Äro de icke undersökta av läkare, som ansett dem i fysiskt avseende lämpliga för värnpliktsövningar? Hur skall det då gå i krig? Skall hälften av våra värnpliktige se på, medan deras kamrater slåss? Det är märkvärdigt, att en människa med sunt förnuft kunnat påstå något sådant, som här sagts.

Det antyddes vidare, att jordbrukarna på lediga stunder kunde arbeta i skogen. Varifrån skola vi taga de lediga stunderna? Vi ha ju all möda, på grund av det sena vårbruket, att få undan det vanliga arbetet. Herr von Sneidern menade, att endast de, som icke äro fullt sysselsatta i jordbruket, skulle uttagas. Är det några, som icke ha full sysselsättning, kunna de kommunala myndigheterna taga ut dessa herrar.

De, som gå att i dag rösta för något annat förslag än herr von Sneiderns, få sörja för sig själva, de få icke klandra jordbrukarna, för att vi icke kunna åstadkomma tillräckligt med brödföda åt landets befolkning. Ni skola därför betänka er två gånger, innan ni röstar mot hans förslag, till vilket jag på det varmaste ber att få yrka bifall.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman, mina herrar! Allt tal om klasslagar tycker jag för min del, att vi kunna fullkomligt afvöra från diskussionen, det passar icke in i detta sammanhang.

Beträffande frågan om skydd för jordbruket, sökte vi representanter för jordbruket inom lagutskottet naturligtvis på allt sätt skydda detsamma. Det gällde bara, hur vi skulle få till stånd det skyddet. Till en början var det också fråga om att i nu förevarande paragraf 2 sätta in en bestämmelse härom, men till slut enades vi inom utskottet om att sätta in ett dylikt stadgande i 11 §. Varför satte vi in det där? Jo, därför att där finnes instruktionen för de nämnder, som skola taga ut de tjänstepliktige. Dessutom satte vi in uti motiveringen, att det icke blott i de kommunala nämnderna utan även i länsarbetsnämnderna och riksarbetsnämnden skulle finnas representanter för jordbrukarklassen. Ni se sålunda, att vi lantmän i lagutskottet åtminstone gjort vad vi kunnat, och i fall ni icke äro belättna, tror jag, att det beror på missuppfattning av lagens innebörd. Jag har den bestämda övertygelsen, att sådan som bestämmelsen står i 11 §, utgör den ett fullkomligt lika starkt skydd för jordbruket som den bestämmelse herr von Sneidern yrkat på. Ty

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

vad är det egentligen vi vilja skydda? Jo, det är livsmedelsproduktionen. Vi vilja skydda all den arbetskraft, som är sysselsatt i jordbruket med producerande av livsmedel. Jag ber då att få erinra om vad som står i motiveringen. Det heter där, att ibland de till jordbruket anknutna befolkningsgrupperna »befinner sig ett högst avsevärt antal personer, som vid sidan av jordbruksarbete normalt pläga arbeta inom skogsbruksnäringen jämväl sommartid och vilka på samma gång utgöra den grupp, där den största erfarenheten och vanan vid skogsarbete är till finnandes». Det är dessa arbetare, som skulle tagas från jordbruket, sålunda icke arbetare, som behövas i jordbruksdriften, utan endast sådana personer, som vid sidan av livsmedelsproduktionen under normala förhållanden arbeta i skogen. Jag vågar påstå, att denna synpunkt är den riktiga, och jag kan icke förstå de starka farhågor, som göra sig gällande emot utskottets betänkande i detta fall. Tro herrarna, att jag inom lagutskottet skulle med öppna ögon rösta för ett förslag, som vore till skada för jordbruket? Nej, det kan jag försäkra, att jag icke skulle göra.

Under sådana förhållanden, herr talman, ber jag att få yrka bifall till herr Alexandersons reservation, som i själva verket är utskottets förslag plus ett tillägg angående användningen av de värnpliktiga.

Herr Olofsson i Digernäs: Jag skulle kunna avstå från ordet efter herr Osbergs anförande och instämma med honom. Det var ärligt sagt av herr finansministern det han yttrade, och jag vill tacka honom därför. Där fingo vi höra, var de tjänstepliktiga skulle tagas — det var från lantmännen, som kunde hålla yxan. Han sade vidare, att dessa hade lediga stunder, då de kunde användas för att hugga ved. Jag ville se de lediga stunderna!

Herr Persson i Norrköping talade om klasslagar. Ja, vad är det annat än klasslagar mot bönderna, som vi hålla på att skapa undan för undan? Vad är det annat än orättvisa och förtryck, när man tar ut spannmålen hos bönderna, för att den övriga befolkningen skall kunna leva? Det är icke värt, att herr Persson talar så högt om klasslagar, utan det är bäst, att han tystnar med det talet hädanefter. Jag vill också säga, att det parti han tillhör tyckes i stort sett göra gemensam sak med högern, när det gäller frågor, som bönderna intressera sig för. Vid valtillfällen ropas det mycket granna saker till småbönderna i landet, men när det verkligen gäller, då veta vi lantmän, att vi kunna betrakta herr Persson och hans parti som våra verkliga fiender. Det vill jag ha sagt ifrån vid detta tillfälle.

Herr Pettersson i Södertälje: Jag beklagar, att finansministern icke är närvarande och kan taga emot de tacksamhetsbetygelser, som ägnas honom från olika håll. Men man synes ha överdrivit innebörden av hans yttrande. Jag kunde icke fatta detta så, att meningen var, att genom lagen skulle läggas en tunga uteslutande på jordbrukarna, utan meningen var väl att den skulle träffa både dem

och andra samhällsgrupper. Jag undrar, om icke herrarna i hastigheten låtit sin oro springa bort med eftertanken och besinningen. Nog är väl en sådan lantbrukare som herr Pettersson i Bjälbo fullt lika intresserad för sin näring och fullt lika omdömesgill beträffande densamma som den siste ärade talaren eller herr von Sneidern och herr Jönsson i Slätåker m. fl. Tro herrarna då, att herr Pettersson i Bjälbo verkligen skulle stå här och med full övertygelse förorda bifall till lagen, om det finnes någon grund för den farhågan, att lantbrukarna därigenom skulle berövas nödvändig arbetskraft? Det är en i onödan uppjagad oro, som här driver sitt spel, såvitt jag kan se.

För min del ser jag saken så, att om kammaren bifaller herr von Sneiderns yrkande, så innebär det i själva verket ett upprivande av det beslut kammaren nyss fattat om att i huvudsak antaga lagen. Här har talats om utsikterna för en sammanjämkning, och för min del tror jag, att det finns sådana utsikter, dock under förutsättning att kammaren i den här punkten bifaller herr Alexanders reservation. Går däremot kammaren med på herr von Sneiderns yrkande, vågar jag säga, med den kännedom jag har om stämningen på andra håll, att utsikterna för en sammanjämkning måste anses mycket minimala. Jag vill i det avseendet hänvisa till herr Sven Perssons yttrande, som helt säkert icke var tomt prat.

Herr Rune har sagt, att det skulle vara svårt att tillämpa bestämmelserna i 11 §, vilken herr Pettersson i Bjälbo och vi andra i utskottet förordat som ett skydd för lantmännen emot ett obehörigt uttagande av deras arbetskraft. Men jag undrar just hur många lagar vi stifta, som icke vålla svårigheter vid tillämpningen. Så mycket har emellertid denna dag blivit sagt och har förut blivit sagt om vad meningen är med den nu föreliggande lagen, att det icke borde vara alldeles omöjligt för dem, som komma att tillämpa densamma, att verkligen få den saken klar för sig. Däremot är, såsom förut framhållits, herr von Sneiderns förslag i hög grad förenat med den olägenheten, att man icke riktigt vet vad som menas med det.

För övrigt vill jag se den regering, som för ett aldrig så be hjärtansvärt ändamål verkligen skulle vilja beröva jordbruket den nödvändiga arbetskraften. Jag har ingen anledning att här stå och deklarerera mitt förtroende för den nuvarande regeringen, men jag undrar, om icke herrarna kunna vara eniga med mig därom att det icke är troligt, att den skulle på ett så absolut huvudlöst sätt begagna sig av lagen.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till herr Alexanders reservation.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag kommer att yrka bifall till herr Perssons i Norrköping yrkande. De garantier, som man vill ha för, att jordbrukets intressen skola bliva tillgodosedda, de äro efter mitt förmenande tillräckligt tillgodosedda genom bestämmelserna i § 11. Att ställa kraven på garanti så högt att man krä-

Ang. lag om allmän tjänsteplikt m. m. (Forts.) ver att jordbruket ställes utanför lagens tillämpning är i högsta grad otillbörligt.

För övrigt vill jag säga, att myndigheterna, om de känna sitt ansvar i det exceptionella läge, vari landets livsmedelsfråga befinner sig, ej skola beröva jordbruket nödig arbetskraft. Under sådana förhållanden måste jag säga, att jag icke kan i det yrkande, som här framställts på, att jordbrukets arbetare skulle fullständigt undantagas från lagens tillämpning, se annat än ett uttryck för en krass egoism.

Jag ber att få yrka bifall till herr Perssons i Norrköping yrkande.

Herr Branting: Herr talman! Den senaste ärade talaren tog ordet ur min mun, när han sade, att han måste i det yrkande, som herr von Sneidern framställt, se ett uttryck för egoism. Det är något ganska ovanligt, att det här i kammaren framkomma sådana intressesynpunkter utan det allra minsta försök till förskönande omklädning. Jag hoppas, att andra kammaren emellertid icke skall i ett ögonblick av obetänksamhet lyssna till sådana röster, vilkas hörande beträffande en lag, om vilken man naturligtvis kan hysa delade meningar, och i fråga om vilken av hela dess tillkomsthistoria man ser, hur svårt det varit att forma den så att den skulle komma att tillgodose allas intressen, skulle medföra, att man om denna lag skulle ändå kunna sedan fälla det omdömet, att den blivit fullständigt snedvriden därigenom, att en inflytelserik klass här försökt fritaga sig själv alldeles fullständigt och vältra hela denna börda, som vi borde bära gemensamt, över på de andra samhällsklasserna. Det är detta, som man dock försöker göra.

Det ärliga tack, som riktats från flera håll till finansministern, tror jag, att man kan förstå från deras synpunkt, som nyss under generaldebatten ville hela lagen till livs, som ej ville vara med om, att på något sätt ett statsingripande skulle ställas bakom de åtgärder på frivillighetens väg, som till en början i största möjliga utsträckning komma att tillgripas, enligt *allas* mening. Om man försöker utnyttja någon vändning i herr finansministerns ord på det sättet, måste jag för min del konstatera, att på mig gjorde dennes yttrande intryck av en alldeles ovanlig energi i att framhålla vikten av, att just livsmedelsproduktionen icke på något sätt får rubbas genom den lagstiftning, som vi här äro i färd med att åstadkomma. Om herrarna hade lyssnat mera till hela innehållet i detta anförande och fäst eder vid den förklaring, som på det sättet avgavs från regeringsbanken, fäst eder vid denna förklaring, som ingalunda var den första i sitt slag utan redan innehåller i det första program, varmed denna regering presenterade sig inför andra kammaren, att våra livsmedelsfrågor här *måste* stå i främsta linjen — då borde det ha syntts alldeles självskrivet, att en så orimlig tillämpning av vad nu föreslås som att man skulle taga bort krafter, nödvändiga för livsmedelsproduktionen, för att hugga ved i skogen, att en så orimlig tillämp-

ning aldrig varit avsedd och aldrig kan komma i fråga vid denna lags tillämpning.

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Men här har redan fästs uppmärksamheten på, att det finnes gränsområden, där även de personer, som delvis ha sysselsättning inom jordbruket, bli synnerligen väl lämpade för att hjälpa nationen i dess bränslebehovs fyllande. Det har av föregående talare med all rätt fästs uppmärksamhet på, att befogade önskemål, som måste resas för garantier mot sådana missbruk i tillämpningen, i fall de skulle ifrågakomma, finnas i 11 §. Där äro de utformade även under medverkan av auktoriserade representanter för jordbruket. Det förefaller mig då, att de, som vilja gå längre och här fordra ett generellt förbud, äro inne på vägar, som de icke borde beträda. Vart man kommer på dessa vägar, visade herr Olofsson i Digernäs, när han här helt cyniskt proklamerade, att den klass, som herr Persson i Norrköping här företräder, är lantmännens »verkliga fiender». Jag ber att få nagla fast det ordet som ett uttryck för en fullständigt förvänd tankegång, som ett uttryck för en ensidig och bornerad klass-egoism från den talare, som fällde det uttrycket.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till herr Perssons i Norrköping yrkande. Jag tror, att när man här kunnat höra vittnesbörd från så olika tänkande, men just för jordbruket varmt intresserade män som herr Pettersson i Bjälbo å ena sidan och herr Nilsson i Tånga å andra sidan, som vitsorda hela ihålligheten i den agraragitation, som blåsts upp, kan man med gott samvete gå emot denna. Och jag förklarar för min del, att jag alldeles icke kan gå med på de vägar, som herr von Sneidern förordar.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Jag skall be att få nämna några ord om de yrkanden, som gjorts om bifall till herr Alexandersons reservation.

Hur ligger möjligheten till sammanjämkning? Det är redan förklarat, att herr Alexandersons förslag går på den sammanjämkningslinje, som utskottet varit inne på. Om nu andra kammaren bifaller detta förslag, bifaller andra kammaren därmed sammanjämkningsförslaget, under det att första kammaren ingalunda bifaller detta förslag utan bifaller utskottets förslag, vilket icke alls innehåller något om de värnpliktiga. Det blir följaktligen, om kammaren går den vägen, en sammanjämkning, som andra kammaren ej vill ha i det avseendet. Jag ber att få förklara detta, innan beslutet fattas.

Vidare ber jag att få ändra mitt yrkande på herr talmannens förslag till mig. Han föreslår nämligen, att jag i detta sammanhang även skall yrka bifall till min reservation vid punkten 7, som innehåller förslag om en särskild lag angående de värnpliktigas uttagande till tjänsteplikten, detta i samband med strykandet av denna punkt b) i 2 §.

Jag ber att få säga till dem, som tala om jordbrukets intressen här, att det ej alls är avsikten att taga de jordbruksarbetare, som äro nödvändiga för jordbruket, vilket redan här är omtalat av represen-

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

tanterna för jordbruket själva och grundligt diskuterat i utskottet, med anledning varav också undantag blivit gjort i 11 §.

Då man här talar om de utländska lagarna i detta avseende, skall man taga i betraktande, vilken olika ställning vi intaga till andra länder i detta avseende. I de krigförande länderna omfatta lagarna ej blott bränsleanskaffning utan därjämte anskaffning av livsmedel och andra förnödenheter. Denna omfattning har varit nödvändig där, beroende på att så mycket folk utkallats från alla produktionsgrenar, ej minst jordbruket, till fronterna. Så är icke förhållandet här och det är detta som gör skillnaden. Vad gäller Danmark och Norge, finnas ej andra lagar, än att krigsmännen, de värnpliktiga, skola användas och tagas ut till denna bränsleanskaffning.

Jag ber, herr talman, att med ändring av mitt föregående yrkande få vidhålla, att punkten b) utgår, samt yrka bifall till ett i punkt 7 av min reservation gjort förslag om särskild lag.

Herr Åkerlund: Herr talman! Såvitt jag förstår, framhöll herr Branting, att herr von Sneiderns framställning skulle vara förestavad av egoism. Det kan åtminstone icke tillvitas mig, då jag ej har jordbruk utan är hänvisad till att köpa, vad jag behöver till mitt uppehälle. Men jag vill säga, att, om det skulle förekomma någon egoism från jordbrukarnas sida, så vore det ej märkvärdigt, då de ensamma fått stå för alla de uppoffringar, som varit nödvändiga, för att befolkningen skulle kunna existera. Det har jag intet att anmärka emot för övrigt, men, om det nu skulle förekomma något missnöje, så kan det ej vara märkvärdigt.

Nu talas det om, att man skall ställa det så, att jordbruket ej skall bli berövat sin arbetskraft. Det skall lämnas till myndigheterna att bedöma saken. Hur ha myndigheterna bedömt en del frågor? För någon tid sedan måste jag sälja av spannmålen från min gamla egendom fritt i Norrtälje för 26 kronor 50 öre, men behövande fick sedan betala varan med 37 kronor. Är det ett sätt att hantera den fattiga befolkningen? Kan man då förtänka jordbrukarna, att de i detta fall reagera?

Herr Pettersson i Bjälbo ville framhålla, att det finnes en massa jordbrukare, som ägna sig åt skogsarbete även sommartiden. Nej, herr Pettersson i Bjälbo, i de bygder, där det finnes skogsskötsel och jordbruk tillsammans, där gå ej jordbrukets arbetare i skogsarbete på sommaren. Och vad herr von Sneidern här anmärkte är fullkomligt riktigt, att, när jordbrukaren slutar sitt jordbruksarbete och är ledig, så hör han ej till denna kategori längre. Vill man sköta livsmedelsproduktionen, vill man ställa det så, att det är möjligt att få jordbruket att nära befolkningen, då har herr von Sneidern rätt. Jag yrkar bifall till hans yrkande.

Herr Osberg: Herr talman! Herr Branting fällde ett yttrande, som jag ej kan undgå att säga några ord om.

Han säger, att jordbrukarna här begära fördelar för en viss klass. Nej, kom aldrig med det påståendet, så pass mycket vill jag

taga jordbrukarna i försvar. Jag undrar, vem som har den största egoism och sökt framhålla sina tankar på ett mer kraftigt sätt än det parti herr Branting tillhör. Om vi nu skola kalla oss ett jordbrukarparti, gå vi ej så långt. Han sade, att herrar Nilsson i Tånga och Pettersson i Bjälbo gått med på förslaget. Det ändrar ej min åsikt. Jag vet ej, vilken ställning herr Pettersson i Bjälbo har, men herr Nusson i Tånga bor på slätten. Han blir aldrig tagen i anspråk för vedhuggningsarbete. Men jag vill säga herr Branting, att skall denna lag tillämpas, så att det sydsvenska och mellansvenska jordbruket skall vara ute i vedavverkning, får man ej klandra jordbrukarna, om de ej kunna producera tillräckligt med livsmedel. Ingen är så lojal som jordbrukaren, men det misshagar er, om vi på en punkt som denna, då vi känna förhållandena, säga ett ord, som ej går i en annans tankegång och jag vidhåller mitt påstående, att vi kunna ej med ansvarskänsla gå med på det förslag, som föreligger. Utan genom den formulering, som herr von Sneidern föreslagit, om vi fritaga den klick som kallas jordbrukare, måste den övriga befolkningen med tillhjälp av militär kunna frambringa nödigt bränsle för kommunikationerna. Och jag tror heller icke, att det skulle vara lämpligt för oss att nu lägga an på att få fram en massa till fabriker. Vi ha icke haft så fasligt mycket glädje av fabriker. De ha fått obehindrat gå fram och tillverka och exportera, så att t. ex. järnpriset nu är uppe i 85 öre per kg., och man kan snart icke uppbringa en järnbit här i landet. T. o. m. lanthandlarna ha lämnat ifrån sig sitt järn för export. Vi ha icke knotat hittills, men skall det bli en granskning, så skola vi komma fram med våra krav. Det måste bli reda i landet. Och jag tycker, att var och en borde kunna gå med på herr von Sneidens förslag.

Nu talas det så mycket om punkt c i § 11, och man säger, att om man har den bestämmelsen, så är ingen skada skedd. Men däri ligger ju, att det det blir ett godtycke vid nämndernas uttagning ute i bygderna.

Jag säger än en gång, att kan icke den stora del av befolkningen, som icke är jordbrukande, och då det är konstaterat, att det är brist på arbetare inom jordbruket, kan icke den delen bringa fram det bränsle som behövs, då är det icke mycket bevänt med den halvan av folket.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet *Carlson*: Efter vad jag hört sägas, skulle mitt föregående anförande ha tagits till intäkt för, att med lagen skulle avses att på grund av lantbrukarnas skogshyggeerfarenhet rikta sig på lantbrukarnas bekostnad. Det lär väl ändå icke av det stenografiska referatet så framgå.

Det är ju givet, att om man vill någonting i detta fall, om man vill skaffa bränsle, så måste man lita först och främst till folk, som kunna hugga. Därutöver behövs naturligtvis även många andra. Jag nämnde i sammanhang med mitt svar till herr Lindhagen, att det behövs folk, som skall transportera detta, taga upp kvistar, kottar och åtskilligt annat, som också skall tagas i bruk. Men i den mån

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

jordbrukare, i den mån fabriksarbetare, i den mån hantverkare ha erfarenhet på hygge, så är det klart, att man kommer att lita också till deras arbetskraft. Men det är ju sagt ifrån i Kungl. Maj:ts proposition, i anföranden här i dag och i lagutskottets betänkande, att det icke får ske på bekostnad av livsmedelsproduktionen.

Skulle det inträffa, att t. ex. under juli månad i Östergötland det vore nödvändigt, att alla jordbrukare där, för att säkerställa höskörden, också ägnade sig åt höskörden, så vore det därmed också sagt, att de icke kunde tagas i anspråk för skogshygge, utan man finge då för detta lita sig till sådana trakter, där jordbruket medgäve, att taga en del av dess arbetskraft och sätta in den i Östergötland.

Om återigen förhållandena i Östergötland medgiva, att 5 % av de jordbrukare där, som äro skogshyggevana, kunna gå ut i skogshyggen, låt oss säga under halva juli månad, så är det meningen också, att dessa skola gå ut i skogshygge. Men det framgår av allt, som här sagts, att det får icke ske på bekostnad av jordbrukarnas legitima intresse, särskilt som detta ju i dessa tider sammanfaller med samhällets allra elementäraste behov.

Jag vill med anledning av vad den siste ärade talaren sade framhålla, att man icke får skjuta åsido sådana produktionsgrenar, som icke omedelbart sammanhånga med jordbruket, i den mån man utan åsidosättande av livsmedelsproduktionen kan dessutom hålla en del sådana industrier igång, industrier som kanske sysselsätta stora massor av folk och giva dem bröd.

Herr von Sneidern: Jag kan icke underlåta att, innan denna debatt avslutas, få till denna kammars protokoll fastnaglat — för att använda en fras, som herr Branting mycket gärna använder — att herr Branting ansett lämpligt framkasta mot dem, som ha velat gå en annan väg för livsmedelsproduktionens säkerställande än vissa andra element inom utskottet — även jordbrukare — den beskyllningen, att de endast gått klassegoismens ärenden. Det förefaller mig, att detta är en beskyllning, som är något djärvt framslungad och som är något dåligt grundad. Det enda herr Branting hade att framföra av sakskäl var det, att därigenom skulle det hända, att några, som delvis voro sysselsatta i andra yrken, skulle gå helt fria. Nej, herr Branting, genom den formulering, som givits, komma dessa icke att bli fria från det arbete, som pålägges dem för vedanskaffning. Vad det gäller, det är att de, som äro fullt sysselsatta i jordbruket, skola gå fria, och vad jag avser, det är att få en något mer koncis bestämmelse fastställd i lagen än den tänjbara, som nu är införd under § 11.

Det förefaller mig därför, att det är ett något övermodigt tal att slunga denna beskyllning i ansiktet på landets jordbrukare, när de vilja gå en annan väg för bevarande av nödig arbetskraft för landets produktion av födoämnen i denna synnerligen allvarsfyllda tid, än som av några av deras yrkesbröder anses tillfredsställande.

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Herr Petersson i Lidingö villastad: Jag anser mig böra göra ett uttalande med anledning av herr Sven Perssons fråga. Han yttrade, att den Alexandersonska reservationen var en sammanjämningslinje inom utskottet, och han frågade: hur skall då sammanjämnningen se ut, om första kammaren tager någonting annat? Därpå vill jag svara, att först och främst vet icke herr Sven Persson, vad första kammaren gör i denna sak. Det kan mycket väl hända, att om vi taga denna linje, som inom utskottet var en verklig sammanjämningslinje, antaglig å båda hållen, så tages den även i första kammaren. Och därigenom vore man ifrån en icke obetydlig del av det besvärliga arbete, som sammanjämnningen innebär. Det andra är, att om första kammaren beslutar någonting annat, så blir naturligtvis följden — det tager jag för alldeles givet — att utskottet kommer att hemställa till första kammaren att i den delen frånträda sitt beslut och biträda andra kammarens beslut.

Jag kan icke finna, att det skäl, som herr Sven Persson sålunda anført, bör utgöra någon anledning för kammaren att icke direkt gå på den linje, som jag hoppas i alla fall blir den slutliga.

Herr Liljedahl: Herr talman! Blott en liten upplysning i sanningens intresse.

Herr finansministern utgick ju därifrån, att det är framför allt jordbruksarbetare, som kunna hantera yxan. Om den uppfattningen utgår från regeringen och påtryckes myndigheterna, så blir naturligtvis följden, att jordbrukarna komma att bli uttagna till detta yxarbete.

Jag vill på grund av min erfarenhet säga, att då vi få in de värnpliktiga, som komma från alla samhällsklasser, från fabriker, städer, jordbruk o. s. v., så vet ju var och en, som har exerceerat bevärning, att man sätter en yxa på ränseln, och under de 25 år jag varit i tjänst har jag aldrig varit med om, att man frågat, vilka som kunna hugga, utan man utgår ifrån, att alla kunna hantera yxan. Och alla dessa värnpliktiga, oavsett varifrån de komma, från fabriker eller från jordbruk, användas som yxhuggare.

Då är det väl icke farligt att sätta in i lagen den bestämmelse, som herr von Sneidern föreslagit, nämligen att jordbrukare, som ha full sysselsättning i jordbruk, såsom det står i hans motivering, skola undantagas. Jag har den erfarenheten, att det råder en förfärlig brist på arbetskraft för jordbruket. Jag tror icke det finns en enda jordbruksarbetare till överskott i Sveriges land. Och nu äro vi i livsmedelsnöd, och livsmedelsfrågan är den allra viktigaste av alla frågor för närvarande. Därför ber jag för min del, ehuru jag är från en stad, att få yrka bifall till herr von Sneiderns förslag.

Herr Branting: Ja, den senaste argumenteringen, att alla äro yxhuggare, kanske passar mycket bra för det militära sättet

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

att driva ett arbete. Men jag tror, att om man vill ha praktiska resultat av arbetet, så får man nog göra urvalet efter något andra linjer.

Emellertid begärde jag ordet, därför att det här kastades med sådan styrka såsom en beskyllning emot mig, att jag pekade på ett faktum, nämligen att här har från en del talemän för den jordbrukande klassen — lyckligtvis, som jag påvisade, visst icke från alla, men från en del håll inom denna klass — förts fram en formulering som, om den skall ha någon mening, dock innebär, att jordbrukarna skola i mycket stor utsträckning undantagas från den eljest allmänna tjänsteplikten. Det är redan svarat och upprepade gånger framhållet, att ingen människa tänker på, att ett sådant urval skulle ske på det sättet, att man skulle taga bort arbetskrafter från jordbruket, som äro nödvändiga för *livsmedels*produktionen. Om icke herrarna tillräckligt klart uppfattade detta redan i herr finansministerens första anförande, så måste väl hans ytterligare energiska understrykande av det i det senare anförandet varit tillräckligt tydligt. Det är verkligen sällan, man hör från en regeringsbank så energiska förklaringar, som i detta fall man på jordbrukarhåll har fått rörande syftet med och tillämpningen av här ifrågavarande lagstadgande.

När man ändå icke är nöjd, då måste man verkligen ställa sig den frågan: fordrar man då icke i själva verket något ännu mer? Fordrar man icke då i verkligheten, att man skall icke blott få sin livsmedelsproduktion betryggad, utan att över huvud taget icke störas på något sätt i det arbete, som man är van att ha sitt folk tillgängligt till, vilket kan vara dels livsmedelsproduktion, dels allehanda *annat* arbete? Och då får herrarna ursäkta, att jag upprepar det, att här träda fram klassegoistiska synpunkter. Det ordet är sannerligen ett ord, som man i dessa klassintressenas strider oupphörligt måste återkomma till, och som icke skaffas bort genom att man här betyder, att man är fri från klassegoism.

Herr R u n e: Det är ju möjligt, att den siste ärade talaren icke kan träffa mig, när han talade om den klassegoism, som gjort sig gällande här i kväll. Men jag har det intresse, herr Branting, att när man skriver en lag, så skall man skriva vad man vill ha och vad man avser och vad man vill skall komma att tillämpas, så att man slipper gå till riksdagens protokoll för att höra de uttalanden, som där äro gjorda.

Men jag vill i alla fall, mina herrar, säga, att det dock blivit den behållningen av denna långa debatt, att det lär väl i detta fall icke gå att sedan söka tillämpa denna lag så, som man kanske skulle ha gjort, om icke denna debatt ägt rum. Jag ber att få till kammarrens protokoll konstatera, att nu är här autentiskt förklarad, huru lagen skall tillämpas, och om herr von Sneiderns förslag här i kväll, vilket jag hoppas icke måtte ske, kommer att falla, då har man en ganska god garanti given för huru lagen skall tillämpas. Man har det på ett bättre sätt, än om denna debatt icke hade ägt

rum, och om icke dessa förklaringar frampressats till en lag, som är otydligt skriven.

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner på 1:o godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, 2:o godkännande av samma förslag med det tillägg, som påyrkats i den av herr Alexanderson m. fl. i fråga om nämnda paragraf avgivna reservationen, 3:o godkännande av paragrafen med den ändring, som reservationsvis föreslagits av herrar Persson i Norrköping och Borg, 4:o godkännande av paragrafen i enlighet med det av herr von Sneiderns under överläggningen först framställda yrkandet, 5:o bifall till det av herr von Sneidern senast gjorda yrkandet samt 6:o godkännande av paragrafen i enlighet med herr Perssons i Norrköping sist framställda yrkande; och fann herr talmannen den under 2:o avgivna propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 5:o avgivna hava flertalets mening för sig. Men även härom begärdes votering, i anledning varav och sedan till kontraposition i voteringen om kontraposition antagits den under 6:o upptagna propositionen först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående 2 § i förevarande förslag till lag angående allmän tjänsteplikt för kronans räkning i vissa fall antager det av herr von Sneidern senast framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det yrkande, som senast framställdts av herr Persson i Norrköping.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 94 ja mot 78 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöll följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren i fråga om 2 § i förevarande förslag till lag angående allmän tjänsteplikt för kronans räkning i vissa fall godkänner den av lagutskottet föreslagna lydelsen med det tillägg, som föreslagits i den av herr Alexanderson m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr von Sneidern senast framställda yrkandet.

Huvudvoteringen utföll med 85 ja, men 87 nej; och hade kammaren alltså godkänt paragrafen i enlighet med det yrkande, som under överläggningen av herr von Sneidern senast framställdes.

3—5 §§.

Godkändes.

6 §.

Utskottet föreslog följande avfattning av paragrafen:

6 §.

I länsarbetsnämnd, så ock i kommunal arbetsnämnd, som består av mer än tre ledamöter, bör minst en ledamot vara kvinna. Angående villkoren i övrigt för att kunna vara ledamot i kommunal arbetsnämnd eller länsarbetsnämnd samt om rätt att avsäga sig uppdraget skall i tillämpliga delar gälla vad i förordningen om kommunalstyrelse i stad eller i förordningen om kommunalstyrelse å landet eller i förordningen om landsting är stadgat; dock att kvinna må tillgodonjuta den henne medgivna särskilda avsägelserätt allenast, då hon är gift.

Nämnd äge att i erforderlig utsträckning antaga tjänstemän och biträden samt tillkalla sakkunniga personer, dock utan rätt för dessa att deltaga i beslut.

Efter föredragning av paragrafen yttrade

Herr B o l a n d e r: Herr talman! Då denna lag, enligt det beslut som kammaren nyss fattat beträffande § 1, kommer att hava till ändamål uteslutande att tillgodse behovet av bränsle och då lagen icke kommer att beröra kvinnorna, finner jag det vara tämligen obehöfligt för att icke säga olämpligt att i 6 § intaga en bestämmelse som lyder så här: »I länsarbetsnämnd, så ock i kommunal arbetsnämnd, som består av mer än tre ledamöter, bör minst en ledamot vara kvinna. Angående villkoren i övrigt för att kunna vara ledamot i kommunal arbetsnämnd eller länsarbetsnämnd samt om rätt att avsäga sig uppdraget skall i tillämpliga delar gälla vad i förordningen om kommunalstyrelse i stad eller i förordningen om kommunalstyrelse å landet eller i förordningen om landsting är stadgat; dock att kvinna må tillgodonjuta den henne medgivna särskilda avsägelserätt allenast, då hon är gift.»

Jag vet att det finnes en hel del landskommuner, där det icke står att uppbringa en enda kvinna, som är lämplig och villig att åtaga sig ett sådant uppdrag. Därför ber jag att få föreslå, att denna paragraf får följande ändrade lydelse: »Angående villkoren för att kunna vara ledamot i kommunal arbetsnämnd eller länsar-

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

betsnämnd samt om rätt att avsäga sig uppdraget skall i tillämpliga delar gälla vad i förordningen om kommunalstyrelse i stad eller i förordningen om kommunalstyrelse å landet eller i förordningen om landsting är stadgat.» Sedermera uteslutes återstoden av första stycket, och därefter kommer då det andra stycket av denna paragraf.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Jag uppmärksammande icke den föregående talarens yrkande, och jag kan därför icke yttra mig om det. Men nu har kammaren beslutat beträffande första paragrafen att utesluta kvinnorna, och då kan det ju vara fråga om, huruvida man skall hava kvinnor i nämnden, när icke någon kvinnlig arbetskraft enligt denna kammares beslut skall komma att användas. Att gå så långt, att man insätter kvinnor i nämnden, fastän icke några kvinnor skola uttagas till tjänsteplikt, kan väl icke vara någon rim och reson.

Ja, nu hör jag, att det är detta som herr Bolander yrkat, och då ber jag att få instämma i hans yrkande.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Ja, det kan ju låta ganska plausibelt vad de bägge föregående talarna sagt, men jag vill fästa uppmärksamheten på att vi antagit den tredje paragrafen, och där heter det i sista stycket: »Nämnderna hava att, utöver vad av denna lag föränledes, med arbetsmarknadens reglering och i samband därmed stående understödsverksamhet taga den befattning, som i lag eller genom Konungens beslut dem anförtros.» Det har vidare förspotts, att meningen är, att dessa nämnder skulle ersätta de hjälpkommittéer som tillsatts för att handhava understödsverksamheten under kristiden, och då kan naturligtvis också inträffa, att de komma att få handlägga frågor om understöd åt kvinnor och reglering av den kvinnliga arbetskraften. Med hänsyn härtill tror jag, att det är riktigt att icke ändra utskottets förslag i § 6.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bolander: Jag vill endast tillägga, att det är alldeles uppenbart, att kommunalt röstberättigad kvinna också är valbar till ledamot av denna nämnd, även om den uteslutning göres, som jag påyrkat.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talman propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på godkännande av samma förslag med den ändring, som yrkats av herr Bolander; och fann herr talman den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Bolander, blev nu

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets förslag till lydelse av 6 § i förevarande lag angående allmän tjänsteplikt för kronans räkning i vissa fall, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets förslag till lydelse av nämnda § med den av herr Bolander föreslagna ändring däri.

Voteringen utvisade 68 ja, men 80 nej, vadan kammaren godkänt paragrafen i dess av utskottet föreslagna lydelse med ändring enligt det av herr Bolander gjorda yrkandet.

7—10 §§.

Godkändes.

11 § skulle enligt utskottets förslag hava denna avfattning:

11 §.

Mom. 1. Konungen äge, där det finnes påkallat, till efterrättelse antingen under viss tid eller tillsvidare eller i visst fall, föreskriva, i vad mån tjänstepliktiga, sysselsatta inom viss näring eller visst yrke, skola vara fritagna från kallelse.

Mom. 2. Vid meddelande av kallelse skall tillses, att personer, vilka av allmänna medel erhålla understöd, för vars åtnjutande arbetslöshet uppställts såsom villkor, såvitt möjligt tagas i anspråk.

Därjämte bör hänsyn tagas

a) till den tjänstepliktiges föregående verksamhet, arbetsförmåga, levnadsålder, hälsotillstånd, familjeförhållanden och hemort,

b) därtill att för arbetet erhålles den arbetskraft, som arbetsföreståndaren för ändamålet finner bäst,

c) därtill att arbetskraft, som sysselsättes vid livsmedelsproduktion eller frivilligt åtagen bränsleanskaffning, ej tagas i anspråk i sådan omfattning, att nämnda produktion eller anskaffning däri genom äventyras, ävensom

d) därtill att, i den mån så ske kan, lämplig avlösning beredes de tjänstepliktiga samt att frivilligt arbete för bränslebehovets täckande tillgodoräknas i lika mån som fullgjord tjänsteplikt.

Mom. 3. Länsarbetsnämnderna skola övervaka de tjänstepliktigas uttagande, och åligger det kommunal arbetsnämnd att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som, utöver stadgandena i denna lag och av Konungen i ämnet givna bestämmelser, må av riksarbets-

nämnden eller länsarbetsnämnd, i den ordning Konungen bestämmer, varda meddelade till ledning i ifrågavarande avseende.

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

I avseende å denna paragraf hade herrar *Alexanderson*, *Lars Olsson*, *Karlsson* i Fjäl och *Pettersson* i Södertälje uti avgiven reservation hemställt, att 2 mom. första stycket måtte erhålla följande lydelse:

»Vid meddelande av kallelse skall tillses, att personer, vilka av allmänna medel erhålla understöd, för vars åtnjutande arbetslöshet uppställts såsom villkor, så ock värnpliktige, om vilka förordnande enligt 2 § sista stycket meddelats, så vitt möjligt tagas i anspråk».

Sedan paragrafen föredragits, yttrade

Herr *Pettersson* i Södertälje: I det beslut, som kammaren för en stund sedan fattade beträffande 2 §, ingick också det förslag, som reservationsvis framställdes av herr *Alexanderson* vid den paragrafen. Men med reservationen vid 2 § sammanhänger också en reservation vid 11 §. Jag kan därför icke finna annat, än att kammaren som följd av sitt redan fattade beslut beträffande 2 §, nu också i 11 § bör antaga herr *Alexandersons* reservation.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till denna.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner i ämnet godkände kammaren utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf med den ändring, som innefattades i herr *Alexandersons* m. fl. omförmälda reservation.

12—17 §§.

Godkändes.

18 §.

Utskottet hade föreslagit, att paragrafen skulle lyda sålunda:

18 §.

För det arbete, varom fråga är, skola de avlöningsförmåner och övriga arbetsvillkor, som enligt vid tiden närmast före kallelsen gällande avtal, bestämmelser eller bruk voro i orten allmänt gängse för arbete av samma slag, tillämpas i den mån ej föreskrifterna i 19—22 §§ till annat föranleda.

Reservation hade dock avgivits av herrar *Persson* i Norrköping och *Borg*, vilka yrkat, att paragrafen måtte erhålla följande avfattning:

För det arbete, varom fråga är, skola de avlöningsförmåner och övriga arbetsvillkor, som enligt vid tiden närmast före kallelsen gäl-

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

lande avtal, bestämmelser eller bruk voro i orten allmänt gängse för arbete av samma slag, tillämpas i den mån ej föreskrifterna i 19—22 §§ till annat föranleda.

Där tjänstepliktens fullgörande är för någon förenat med särskild olägenhet eller kostnad, såsom vistelse utom hemorten, minskning i arbetsförtjänst eller dylikt, skall riksarbetsnämnden förordna om full gottgörelse härför med belopp, som fastställes efter omständigheterna i varje särskilt fall eller slag av fall.

I detta yrkande hade uti särskilda reservationer instämt dels herr *Petrén*, dels ock herrar *Karlsson* i Fjäl och *Pettersson* i Södertälje.

Efter föredragning av paragrafen erhöles ordet av

Herr *Persson* i Norrköping, som yttrade: I vad gäller 18 § har jag jämte herr *Borg* avgivit en reservation, vilken innehåller ett tillägg till 18 §, sådan som utskottet har föreslagit densamma. I denna reservation ha instämt dels herr *Petrén* från första kammaren och dels herr *Karlsson* i Fjäl och herr *Pettersson* i Södertälje från denna kammare. Det föreslagna tillägget innehåller bestämmelser angående arbetslönerna, vilket jag förut haft tillfälle att här i kammaren beröra.

Jag tillåter mig, herr talman, för att icke förlänga debatten, att endast yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Vidare anförde

Herr *Pettersson* i Södertälje: På de skäl, jag förut under debatten anført, ber jag få instämma i herr *Perssons* i Norrköping yrkande i fråga om denna paragraf.

Herr *Pettersson* i Bjälbo: På grund av vad jag i mitt första anförande yttrat, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på bifall till det förslag, som i avseende å denna paragraf framstälts i den utav herrar *Persson* i Norrköping och *Borg* avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner lagutskottets förslag till lydelse av 18 § i förevarande lag angående allmän tjänsteplikt för kronans räkning i vissa fall, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Vinner Nej, har kammaren bifallit det förslag, som innefattas i punkten 4) av den utav herrar Persson i Norrköping och Borg avgivna reservationen.

Voteringen utvisade 71 ja, men 77 nej, vid vilken utgång kammaren bifallit det förslag till paragrafens avfattning, som innefattades i den av herrar Persson i Norrköping och Borg avgivna reservationen, i vad den avsåge nu föreliggande paragraf.

At 19 § i utskottets förslag hade givits denna lydelse:

19 §.

Tjänstepliktig, vilken vunnit anställning jämlikt denna lag, äge med myndighet, vilken utövar högsta ledningen över företag som i 1 § sägs, eller den, som av myndigheten för ändamålet utsetts, förhandla och träffa överenskommelse rörande arbets- och löneförhållandena, dock ej beträffande fråga, som i 17 § beröres.

Herrar *Persson* i Norrköping och *Borg* hade i den utav dem avgivna reservationen vidkommande förevarande paragraf yrkat, att densamma måtte erhålla denna avfattning:

Tjänstepliktig, vilken vunnit anställning jämlikt denna lag, äge med myndighet, vilken utövar högsta ledningen över företag som i 1 § sägs, eller den, som av myndigheten för ändamålet utsetts, förhandla och träffa överenskommelse rörande arbets- och löneförhållandena.

Paragrafen föredrogs. Därvid yttrade

Herr *Persson* i Norrköping: Även vid denna punkt har jag en liten reservation. Den går därpå ut, att de sista orden i § 19, som lyda »dock ej beträffande fråga, som i 17 § beröres», skola utgå ur paragrafen. Paragrafen rör sig om att det skall kunna föras förhandlingar mellan arbetsledningen och dem, som skola utföra tjänsteplikten, rörande arbets- och löneförhållanden, men i vad det gäller de ärenden, som avses i § 17, skall förhandling icke kunna föras. Det kan väl dock vara rättvist, att förhandlingar skola kunna föras om alla de arbetsvillkor, som det är fråga om, och icke blott om vissa, varför jag ber att få yrka bifall till min reservation.

Herr *Pettersson* i Bjälbo: Herr talman! Ja, det kan väl ändå icke vara lämpligt att föra förhandlingar om huruvida arbetsledningen har rätt att handlägga ledningen av arbetet. Det är en sådan självklar sak, att jag tycker, att därom böra förhandlingar icke få förekomma, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Herr Persson i Norrköping: Jag vill här komplettera med den upplysningen att inom den privata industrien få förhandlingar, när sådana föras, föras även om motsvarande bestämmelser, som det här gäller.

Herr Petersson i Lidingö villstad: Herr talman, mina her-
rar! Jag skall be att få påpeka, att i 17 § första stycket heter det:
»Arbetsföreståndare äger, i den mån ej bestämmelserna i denna lag
och därå grundade, för arbetskraftens ändamålsenliga tillhandahåll-
ande utfärdade föreskrifter till annat föranleda, att enligt för ho-
nom gällande bestämmelser handhava den ledning av arbetet, som till-
kommer arbetsgivare beträffande arbete av samma slag, för vilket
tjänsteplikt ej tillämpas.» Detta innebär således ingenting annat
än att den arbetsföreståndare, som av vederbörande myndighet till-
satts för att sköta skogsarbetet, å en viss ort skall handha ledningen
enligt gällande bestämmelser, d. v. s. enligt den instruktion, som för
honom utfärdats av den högre arbetsledningen. Då förefaller det
bra egendomligt, att herr Sven Persson kan ha något att erinra mot
att de förhandlingar, som talas om i 19 § och som avse löneförhål-
landena icke få beröra ämnen, som omförmälas i 17 §, det vill med
andra ord säga, att man icke får förhandla om den för arbetsledaren
utfärdade instruktionen eller om arbetsledaren skall följa den eller
icke. Jag förstår verkligen icke, huru man egentligen kan tänka sig
en sådan förhandling.

Nu innehöll det lagförslag, som låg till grund för utskottets
förslag, ett undantag för de frågor, som i 17 § beröras. När ett un-
dantag en gång kommit in i ett lagförslag, skulle naturligtvis ett
uteslutande av detsamma kunna tolkas så, att man ville införa för-
handlingsfrihet på det område, som nu är ifråga. Hade så icke
varit fallet, och hade undantaget icke stått i det förslag, som vi hade
att gå efter, skulle det icke fallit mig in att i den av herr Sven Pers-
son påyrkade formuleringen inlägga annat än precis detsamma, som
i utskottets förslag, det nämligen, att det ligger i sakens natur, att
icke förhandlingar få föras om sådana ämnen. Jag tror, att det är
mycket olämpligt att så att säga uppfordra till förhandlingar om
arbetsledningens rätt och sätt att följa sin instruktion.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen
propositioner å de yrkanden, som därunder förekommit; och god-
kände kammaren paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen.

20—24 §§.

Godkändes.

25 § skulle enligt utskottets förslag lyda sålunda:

25 §.

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Ports.)

Tjänstepliktig, som i avsikt att undandraga sig arbete, vartill han kallats jämlikt denna lag, olovligen avviker från den arbetsplats, som är för honom bestämd, eller, då det på grund av kallelse eller anmaning eller efter tilländalupen fritid åligger honom att iakttaga inställelse, sådant underlåter, dömes till böter eller fängelse i högst sex månader.

Underlåter tjänstepliktig i andra fall än i första stycket sägs uppsåtligen för egen fördel eller för att annan gynna eller skada eller eljest till kränkning av allmän eller enskild rätt eller säkerhet att behörigen fullgöra sin tjänsteplikt, varde dömd till böter eller fängelse i högst två månader.

Visar tjänstepliktig grov vårdslöshet eller försummelse vid tjänstepliktens utövande, dömes till böter.

Innefattar förbrytelse, som i andra eller tredje stycket sägs, tillika annat uppsåtligt brott eller sådant vållande, varå straff efter allmän lag följa bör, gånge som i 4 kap. 2 § allmänna strafflagen stadgas.

Beträffande förevarande paragraf hade uti avgivna reservationer yrkats:

av herrar *Petersson* i Lidingö villastad, *Gezelius*, *Rogberg*, *Dahl* och *von Sydow*, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

25 §.

Tjänstepliktig, som i avsikt att undandraga sig arbete, vartill han kallats jämlikt denna lag, olovligen avviker från den arbetsplats, som är för honom bestämd, eller, då det på grund av kallelse eller anmaning eller efter tilländalupen fritid åligger honom att iakttaga inställelse, sådant underlåter, dömes till böter eller fängelse i högst ett år.

Underlåter tjänstepliktig i andra fall än i första stycket sägs uppsåtligen för egen fördel eller för att annan gynna eller skada eller eljest till kränkning av allmän eller enskild rätt eller säkerhet att behörigen fullgöra sin tjänsteplikt, varde dömd till böter eller fängelse i högst sex månader.

Visar tjänstepliktig grov vårdslöshet eller försummelse vid tjänstepliktens utövande, dömes till böter.

Innefattar förbrytelse, som i andra eller tredje stycket sägs, tillika annat uppsåtligt brott eller sådant vållande, varå straff efter allmän lag följa bör, gånge som i 4 kap. 2 § allmänna strafflagen stadgas; samt

av herrar *Persson* i Norrköping och *Borg*, att åt paragrafen måtte givas denna avfattning:

Tjänstepliktig, som i avsikt att undandraga sig arbete, vartill han kallats jämlikt denna lag, olovligen avviker från den arbetsplats, som är för honom bestämd, eller, då det på grund av kallelse eller

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

anmaning eller efter tilländalupen fritid åligger honom att iakttaga inställelse, sådant underlåter, dömes till böter.

Underlåter tjänstepliktig i andra fall än i första stycket sägs uppsåtligen för egen fördel eller för att annan gynna eller skada eller eljest till kränkning av allmän eller enskild rätt eller säkerhet att behörigen fullgöra sin tjänsteplikt, varde dömd till böter.

Visar tjänstepliktig grov vårdslöshet eller försummelse vid tjänstepliktens utövande, dömes till böter.

Innefattar förbrytelse, som i andra eller tredje stycket sägs, tillika annat uppsåtligt brott eller sådant vållande, varå straff efter allmän lag följa bör, gånge som i 4 kap. 2 § allmänna strafflagen stadgas.

Sedan paragrafen föredragits yttrade

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Jag tillåter mig att yrka bifall till den av mig och herr Borg vid betänkandet fogade reservationen, i vilken herr Petré samt herrar Karlsson i Fjäl och Pettersson i Södertälje instämt. Reservationen innebär, att från straffskalan skall uteslutas fängelse och i stället straffet för utebliven tjänsteplikt blott bestämmas till böter. När man skall övergå till tjänsteplikt i detta avseende, bör det väl anses tillräckligt, att påföljden för utebliven tjänsteplikt icke blir fängelse till 6 månader eller ett år, som föreslås ifrån högerhall, utan påföljden bör stanna vid böter. För en arbetare med den ringa inkomst, han har, äro 10 kronors böter detsamma som fängelse, därför att han icke kan betala böterna utan måste sitta av dem, varför bötesstraff i detta hänseende är alldeles tillräckligt.

Jag ber att få yrka bifall till min reservation.

Herr Petersson i Lidingö villastad: Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid paragrafen framställda reservationen, som går ut på, att straffskalan skall bestämmas så som den föreslagits i Kongl. Maj:ts proposition i detta ämne. Det är med dessa maximistraffsatser icke så, att de äro normgivande för straffen i allmänhet. I allmänhet kommer man icke upp till dem. Tvärt om utmätas straffen i normala fall mycket långt ner på straffskalan och betydligt närmare minimigränsen. Betydelsen av en höjning i straffmaximum är realiter icke annan än att bötesbeloppet, som annars säkerligen komme att ske, icke sättas så oskäligt lågt, att de i det närmaste komma att sakna betydelse.

Jag skulle vilja tillägga en omständighet, som härvidlag varit för oss mycket väsende, då vi skrevo vår reservation. Det är nämligen så, att i den lag angående förfogande över viss egendom, som nyss är antagen av riksdagen, och vars tillämpning skall kompletteras med denna, äro för förseelser mot den lagen mycket stränga straff stadgade. Det finns även straffarbete med i den straffskalan.

Herr Höglund i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Jag

ber att få yrka avslag på såväl utskottets förslag som de föreliggande reservationerna vid denna punkt.

*Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Det är såsom kammarens ledamöter väl kunna förstå en väsentlig skillnad på straffutmätningen från domstolarnas sida, när det gäller ett straffmaximum av ett års fängelse, som herr Petersson i Lidingö villastad föreslår, och ett straffmaximum av allenast böter. Det är klart, att, om straffmaximum är så högt som ett års fängelse, komma domstolarna vid utdömande av straffen att ådöma väsentligt drygare böter än när straffmaximum blott är böter. När man talar om att man på detta område nöjer sig med fängelsestraffet och icke går till straffarbete, tycker jag att en var borde inse att man går alldeles för orimligt långt.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman! Jag vill erinra om att, när förfoganderättslagen antogs, vilken särskilt drabbar oss lantmän, var det ingen, som opponerade sig mot de oerhört stränga straffsatser, som där antogos. I dessa straffbestämmelser ingick, om jag minns rätt, straffarbete intill 2 år. Nu förhåller det sig så, att enligt denna förfoganderättslag äro vi lantmän faktiskt ålagda civil tjänsteplikt, i det vi äro skyldiga att skydda den beslagtagna spannmålen och den beslagtagna potatisen och se till att icke något förfares; och det kan särskilt under vartiden vara ganska besvärligt samt förenat med rätt mycket göromål och ganska obehagligt att ha dessa straffen, såsom man satt dem, vilande över sig för försummelser i detta hänseende. Under sådana förhållanden tycker jag för min del, att det icke kan vara obilligt, att påstå, att dessa straffbestämmelser icke äro alls något strängare än vad vi lantmän i själva verket varit utsatta för länge. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bolander: De straffsatser, som äro föreslagna av herr Petersson i Lidingö villastad m. fl. anser jag vara onödigt stränga. Däremot kan jag icke finna, att det är lämpligt, att i detta fall föreskriva endast bötespåföljd, ty det kan ju tänkas, att vissa domstolar i allmänhet komme att om inte precis följa, så åtminstone hålla sig nära minimum, d. v. s. ådöma vederbörande 5 kronors böter, eller endast obetydligt däröver, och det kan hända, att det blir ganska många, som inte frukta så mycket för detta. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan i avseende å denna paragraf.

Herr Persson i Norrköping: Gentemot herr Pettersson i Bjälbo vill jag säga, att i förfogandelagen är det ju huvudsakligen fråga om att beslaglägga varor, för vilka stadgats full ersättning. Här är det fråga om någonting annat, här är det den personliga arbetskraften man skall förfoga över. Om en man är utkallad till civil tjänsteplikt och inte blir i tillfälle att träffa vederbörande arbetsledare för att erhålla permission, skulle han t. ex., om hans

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

hustru ligger för döden och han sålunda inte kan gå ifrån henne till arbetsplatsen därför enligt denna lag kunna dömas till fängelsestraff. Det är väl ändå bra hårt.

Vad herr Bolanders förslag beträffar, innebär ett bifall till det, att vi i realiteten skulle få mer än 6 månader, ty första kammaren kommer säkert att gå på herr Peterssons i Lidingö villastad reservation, d. v. s. taga ett års fängelse. Beslutar då denna kammare 6 månader, kommer man vid en sammanjämkning upp till över 6 månader. Därför är det nödvändigt, om man över huvud taget vill komma till vad herr Bolander föreslår, att man går den väg jag föreslagit, ty annars vinner man inte vad man vill vid en sammanjämkning. Kammarens ledamöter torde känna till ifrån föregående tillfällen, hur det går till vid sammanjämkningar.

Herr *Zetterstrand* instämde häruti.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr talmannen framställda propositioner å de därunder förekomna yrkandena godkändes paragrafen i den lydelse, som reservationsvis föreslagits av herrar Persson i Norrköping och Borg.

26—28 §§; *slutstadgandet; ingressen; rubriken.*

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A) 1:o) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkten A) 2:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Vid föredragning härpå av *punkten A) 3:o)* begärdes ordet av

Herr *Pettersson* i Södertälje, som yttrade: I denna punkt skall jag be att få yrka bifall till den av herr *Alexanderson* m. fl. avgivna reservationen. Den går ut på ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 359. Såsom departementschefen framhållit, kunde det även med Kungl. Maj:ts förslag bliva behöfligt att anskaffa den erforderliga arbetskraften genom att avstänga arbetskraft från eljest pågående arbeten och överföra densamma till vedavverkningen, där den bäst komme till nytta. Denna utväg att anskaffa behöflig arbetskraft blir naturligtvis desto mer nödvändig, om riksdagens beslut skulle utfalla i överensstämmelse med den ståndpunkt, som andra kammaren i dag intagit beträffande 2 §.

Jag tror sålunda, att det är i allra högsta grad påkallat, att kammaren bifaller denna Kungl. Maj:ts proposition.

Vidare anförde

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Herr Petersson i Lidingö villastad: Jag har en annan syn på denna fråga än min ärade granne till höger. Saken är den, att om Kungl. Maj:t förordnat om uttagande av arbetskraft och vederbörande nämnd i enlighet med ett sådant förordnande utkallat arbetarna i en viss industri, så följer av sig självt att denna industri i samma mån blir urståndsatt att fortsätta. Däri ligger det allra naturligaste sättet att begränsa industriens arbete. Däremot förefaller det mig vara skäligen omotiverat att Kungl. Maj:t skulle förbjuda en industri att fortsätta utan att samtidigt alla industriens arbetare utkallades för så vitt de äro till skogsarbetet dugliga. Om man utkallar dem alla, stoppar industrien av sig själv. Jag tänker mig exempelvis ett sågverk. Om åter endast en del arbetare uttagas, kan verket möjligen fortsätta med nedsatt drift. Då tycker jag, att det vore meningslöst, att stoppa industrien även om alla arbetarna ej behöfde utkallas. Ty ur en annan synpunkt än behovet av arbetskraft lärer en stoppning av viss industri ej vara försvarlig, och icke kan det vara avsett att gå tillväga på det sättet, att industrien stoppas för att därigenom arbetarna skola tvingas att frivilligt gå in under skogsarbetet. Jag har verkligen haft mycket svårt att förstå hela denna proposition, och jag tror, att utskottet kommit till ett ganska förståndigt resultat, när det hemställt om avslag å densamma.

Herr Persson i Norrköping: Jag ber att få yrka bifall till herr Jakob Petterssons förslag, d. v. s. till herr Alexandersons reservation. Det kan mycket väl vara lämpligt, att Kungl. Maj:t har den rätt är fråga om i vad det gäller de särskilda industrier som kunna ifrågakomma, och man kan vara rätt övertygad om att Kungl. Maj:t icke kommer att missbruka denna rätt. Det är ingen, som misstänker det. Men det förhåller sig inte så som den föregående talaren skildrade beträffande möjligheten att komma till samma resultat på annat sätt på grund av det innehåll som tjänstepliktslagen har. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till herr Alexandersons reservation. Det är i grund och botten en försumelse av mig att jag inte här står antecknad såsom reservant.

Herr Pettersson i Bjälbo: Såsom lagen nu blivit utlagd, tror jag inte Kungl. Maj:t gärna kan begagna sig av rätten att avstänga en del av industrien, och jag måste i likhet med herr Petersson i Lidingö villastad framhålla, att det är ett ofantligt mycket lämpligare sätt att genom tjänstepliktslagen utkalla en del arbetare inom industrien och låta industrien för övrigt fortsätta än att avstänga den direkt. Jag tror det säkerligen kommer att visa sig, att den vägen varken kan eller vill Kungl. Maj:t slå in på.

Herr Persson i Norrköping: Jag vill tillägga, att det kan därjämte ställa sig så, att därest man genom nämnden utkallar ett

Ang. lag om
allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

visst antal arbetare men icke alla, arbetsgivaren själv säger: »då stänger jag fabriken på den grund att jag inte kan fortsätta med halv drift blott». Då stå vi inför det resultatet, att halva antalet arbetare, som äro utkallade till tjänsteplikt, få ersättning, under det att den andra hälften får gå arbetslös. Om däremot Kungl. Maj:tt förordnade, att samtliga arbetare, som därigenom bli arbetslösa, skola tagas i bruk för kronans räkning, få ju alla ersättning.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Punkten B).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.

Å föredragningslistan fanns vidare uppfört konstitutionsutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av väckta motioner angående valrätt och valbarhet till riksdagens andra kammare, ävensom angående valbarhet till riksdagens första kammare.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 378, hade herr *Hallén* m. fl. hemställt, att riksdagen för sin del måtte antaga som vilande till grundlagsenlig behandling

1:o) beträffande § 16 riksdagsordningen följande ändrade lydelse av nämnda paragrafs första stycke:

Valrätt till andra kammaren tillkommer envar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, som före det kalenderår, varunder val äger rum, uppnått 21 års ålder; dock ej den som står under förmynderskap eller fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt;

2:o) beträffande § 19 riksdagsordningen följande förändrade lydelse:

Till ledamot i andra kammaren kan endast utses man eller kvinna, som uppnått 25 års ålder samt äger valrätt inom riket;

3:o) beträffande § 9 riksdagsordningen följande förändrade lydelse:

Till ledamot i första kammaren kan endast väljas man eller kvinna, som är röstberättigad inom sin kommun samt uppnått 30 års ålder.

Till utskottet hade jämväl remitterats

dels en inom andra kammaren väckt motion, nr 401, av herr *Lindhagen* m. fl., som hemställt, att riksdagen för sin del måtte antaga som vilande till grundlagsenlig behandling sådan ändring av

16 § riksdagsordningen, varigenom borttoges de inskränkningar i valrätten till andra kammaren, som föranleddes av:

- 1) fattigstrecket med undantag för den, som stode under fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt,
- 2) utskyldsstrecket,
- 3) konkursstrecket,
- 4) värnpliktsstrecket,
- 5) åldersstrecket,
- 6) flyttningsstrecket;

Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)

dels en inom första kammaren väckt motion, nr 100, av herr *von Koch*, som hemställt, att riksdagen för sin del måtte antaga som vilande till grundlagsenlig behandling följande ändrade lydelse av § 16 mom. b) riksdagsordningen:

b) den som under löpande eller sistförflutna kalenderåret under sammanlagt mer än 4 månader åtnjutit full försörjning av fattigvården;

dels en inom andra kammaren väckt motion, nr 400, av herr *Lindhagen*, däri motionären, med instämmande av 13 ledamöter av kammaren, hemställt, att riksdagen ville för sin del antaga som vilande till grundlagsenlig behandling sådan ändring i 16, 19 och 9 §§ riksdagsordningen, att kvinna i likhet med man tillerkändes valrätt till andra kammaren samt valbarhet till båda kamrarna;

dels likalydande motioner, väckta inom första kammaren, nr 130, av herr *Kvarnzelius* m. fl. och inom andra kammaren, nr 408, av herr *Edén* m. fl., däri motionärerna hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta, att §§ 9, 16, 19, 21 och 24 riksdagsordningen skulle erhålla följande ändrade lydelse:

§ 9.

Till ledamöter i första kammaren kunna endast väljas män och kvinnor, som uppnått — — — — —
— — — — — sin befattning.

§ 16.

Valrätt tillkommer envar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, från och med kalenderåret näst efter det, varunder han uppnått tjugufyra års ålder, dock ej

a) den som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd;

b) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och vilkens man är i konkurstillstånd;

c) den som häftar för understöd, vilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret av fattigvårdssamhälle tilldelats den häftande själv eller dennes hustru eller minderåriga barn;

d) gift kvinna, vilkens man häftar för understöd, som under löpande eller sistförflutna kalenderåret av fattigvårdssamhälle tilldelats henne eller makarnas minderåriga barn;

Ang. valrätt
och valbarhet
till riks-
dagen.
(Forts.)

e) den som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

f) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och vilkens man icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

g) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången av sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsövningar.

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.

§ 19.

Till ledamöter i andra kammaren kunna endast utses män och kvinnor, som äga valrätt inom valkretsen eller, där fråga är om stad, bestående av flera valkretsar, inom någon av dessa.

§ 21.

Riksdagsman — — — — —
— — — — — tre lagtima riksdagar.

Kvinna är berättigad att avsäga sig riksdagsmannauppsdrag, även om icke något av nu nämnda skäl är för handen.

Avsägelse — — — — —
— — — — — Konungens befallningshavande.

§ 24.

Rösträtt må ej utövas av annan valberättigad än den som vid valtillfället personligen sig inställer, dock att vid val av ledamöter i andra kammaren rösträtt på grund av fullmakt må utövas av röstberättigad gift man för hans hustru och av röstberättigad hustru för hennes man. Sådan fullmakt skall vara antingen skriven och underskriven av utställaren samt med dennes sigill försedd eller ock av honom underskriven och med två vittnens underskrift bestyrkt.

Utskottet hemställde

1:o att riksdagen, i anledning av herr von Kochs motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta efter verkställd utredning samt med fästat avseende å en blivande ny fattigvårdslagstiftning utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i gällande lagstiftning, att rösträtt vid val till ledamot av riksdagens andra kammare icke berövades någon av den anledning, att han häftade för understöd, som under löpande eller sistförflutna kalenderåret av fattigvårdssamhälle tilldelats honom själv, hans hustru eller minderåriga barn vid tillfällig oförvårdad nöd eller ock hans hustru eller minderåriga barn för vård vid sjukdom, för vilken i allmänhet anstaltsvård krävdes; samt

2:o) att

- a) herr Halléns m. fl. motion,
- b) herr Lindhagens motion, nr 400,
- c) herr Lindhagens m. fl. motion, nr 401, samt
- d) herrar Edéns och Kvarnzelius m. fl. motioner,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets under punkt 1:o gjorda hemställan, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Olof Olsson, Larsson* i Västerås, *Hallén, Kropp* och *Törnkvist*, som yrkat bifall till herr Halléns m. fl. ovanberörda motion; samt

av herrar *Edén, Mannheimer, Stadener, von Zweigbergk* och *Janson* i Kungsör, vilka hemställt,

1) att riksdagen måtte såsom vilande i grundlagsenlig ordning antaga det i herrar Kvarnzelius' och Edéns m. fl. förenämnda motioner framlagda förslag till ändrad lydelse av §§ 9, 16, 19, 21 och 24 i riksdagsordningen; samt

2) att riksdagen, med anledning av herrar Halléns m. fl., Lindhagens m. fl. samt von Kochs ifrågavarande motioner, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om sådana ändringar i riksdagsordningens § 16,

att understöd av fattigvårdssamhälle icke skulle föranleda förlust av rösträtt i andra fall än de, då sådant understöd antingen utginge eller under viss tid närmast före valet utgått såsom full försörjning, vilken icke blivit återbetald, samt

att det s. k. utskyldsstrecket omlades i syfte att begränsa dess verkningar särskilt i det avseendet, att rösträtt icke måtte förloras på grund av utebliven skattebetalning i sådana fall, då uteblivandet berott på den skattskyldiges sjukdom, oförvällade arbetslöshet eller andra liknande, av honom själv icke vållade förhållanden;

ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill dessa utredningar kunde föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs, varefter herr vice talmannen, som övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, lämnade ordet till

Herr *Larsson* i Västerås, som anförde: Herr vice talmän, mina herrar! Det är ganska sent vi ha kommit in på denna fråga, och det kan därför inte vara lämpligt att här gå närmare in på en hel del detaljer av densamma. Detta kan så mycket mindre vara angeläget, som i denna kammare ställningen helt visst är fullt klar i den föreliggande frågan.

Såsom herrarna finna, ha emellertid herrar *Olof Olsson*, under tecknad m. fl. till det nu föredragna utlåtandet avgivit en reservation, vari vi yrka bifall till den socialdemokratiska motionen i ämnet. I denna motion har den socialdemokratiska riksdagsgrup-

Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)

Ang. valrätt
och valbarhet
till riks-
dagen.
(Forts.)

pen ånyo framfört sitt gamla krav på hel, full och allmän röst-rätt för män och kvinnor. Motionen innebär sålunda ett undan-röjande av de många onödiga och enligt vårt förmenande orättvisa streck, vilka nu i hög grad begränsa männens rösträtt och helt ute-stänga kvinnorna.

För min del är jag fullt på det klara med, att vi i dag icke kunna komma någon vart i denna fråga; och det äro vi ju för övrigt allesammans på det klara med, alldenstund första kamma-ren redan avvisat varje åtgärd till en förändring i rösträttsförhål-landena såväl i vad gäller männens rösträtt som även beträffande kvinnornas rösträtt. Jag skall därför, såsom jag nyss sade, icke närmare inlåta mig på några detaljer. Vad de olika strecken an-går, ha ju dessa här i denna kammare blivit diskuterade om och om igen, och ifrån vårt håll ha skälen för desammas avskaffande framförts gång på gång. Jag skall därför icke nu återupprepa dem.

Beträffande nyttan och nödvändigheten av att medgiva kvin-norna rösträtt, har den saken likaledes framförts många gånger uti denna kammare. För min personliga del har jag varit i tillfälle att tidigare flera gånger uttala min uppfattning rörande kvinno-rösträtten, och jag kan nu därför inskränka mig till att ännu en gång upprepa vad jag anförde redan år 1911, då jag framhöll, att i kravet på rösträtt för kvinnor ligger en rättvisa; det är ett rätt-färdighetskrav, som icke kan tillbakavisas i längden. Högern i denna kammare och ännu mera högern i första kammaren böra lägga på minnet, att detta krav på full medborgarrätt även för kvinnor icke kan tillbakavisas även om majoriteten i första kam-maren ännu anser sig kunna stå emot den allmänna opinionen. Det kan i varje fall icke komma därhän, att man ifrån högerns sida kan trösta sig med, att det på ett eller annat sätt skall lyckas komma ifrån denna med mindre än den vinner en tillfredsställande lösning.

Det förefaller mig, som om vi i denna kammare, alla de, som önska framgång i denna fråga och som vilja komma fram till en verklig lösning av hela rösträttsproblemet, nu borde, när det här gäller en opinionsyttring — någonting annat kan ju icke här bli tal om — kunna förena oss om ett beslut i anslutning till den so-cialdemokratiska motionen, där rösträttskraven framföras i hela sin omfattning både för män och för kvinnor.

Jag vädjar därför till det liberala partiet i denna kammare att nu ansluta sig till ett yrkande om bifall till den socialdemo-kratiska reservationen. Jag gör detta med tanke på, att ett sådant beslut av andra kammaren kunde måhända i någon mån inverka på frågornas framtida behandling även i första kammaren. Vi ha visserligen att räkna med nya val till andra kammaren, innan frågan av allt att döma kan komma upp nästa gång. Men det oaktat tror jag för min del att det skulle vara fördelaktigt, om vi i denna kammare kunde få ett beslut om bifall till den socialde-mokratiska motionen. Ett sådant beslut borde kunna visa högern i denna kammare och framför allt högern i första kammaren, att andra kammaren icke är sinnad att ge efter på dessa krav.

I anslutning till vad jag nu i korthet anfört ber jag, herr vice talman, att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen, som är avgiven av herrar Olof Olsson m. fl.

*Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)*

Med herr Larsson i Västerås förenade sig herr *Törnkvist*.

Vidare yttrade

Herr Edén: Herr talman! Även jag har att börja med en hänvisning till den sena timmen på denna riksdagens sena dag, efter ett mer än vanligt arbetsfyllt plenum, såsom en förklaring till, att det icke är mig möjligt att upptaga de stora frågor, som nu ligga framför oss, på ett sådant sätt, varav de vore förtjänta. När jag sålunda är nödsakad att inskränka mig till att endast söka framhålla själva huvudpunkterna i det nuvarande läget, kan jag emellertid icke komma till samma slutsats som den föregående ärade talaren, min kamrat i utskottet, när han menade, att just detta läge skulle påkalla en demonstrationsvotering till förmån för den socialdemokratiska motionen. Jag tror icke, att läget är sådant nu. Den stora frågan, den verkligt stora frågan i detta ögonblick är frågan om den kvinnliga rösträtten, och den kan efter min mening icke träda fram med full klarhet inför landet, om icke det hela lägges så, att här voterats angående principen om kvinnans rösträtt. Men detta sker icke, om man sammanväver den frågan med de omtvistade frågorna rörande de s. k. strecken, som blivit upptagna i den socialdemokratiska motionen. Söker man att demonstrera för den kvinnliga rösträtten i den formen, att man anknyter sig till den socialdemokratiska motionen, mötes man ögonblickligen av det svar, som också är givet i utskottets betänkande och även givet i pressen samt i första kammaren, nämligen, att det är alldeles omöjligt att reflektera på den kvinnliga rösträtten redan av det skäl, att den i denna motion är hopbunden med ändringarna i fråga om strecken, som denna kammare icke vill släppa. Denna misstyndning av läget ha vi från liberalt håll icke kunnat gå med på. Vi ha velat lägga frågan så, att den kvinnliga rösträtten skulle komma fram fullkomligt klar, i anknytning till de nu gällande bestämmelserna för männens rösträtt, att det helt enkelt skulle voterats, om man inom denna kammare och inom första kammaren äntligen är färdig att giva kvinnan rösträtt på samma villkor som männen, och sedan lämna till ett annat stadium, ett annat skede, det spörsmålet, huruvida dessutom de gemensamma villkoren för både kvinnor och män kunna behöva någon utveckling.

Jag tror, att denna ståndpunkt är riktig ur den synpunkten, att man nu framförallt vill föra fram den kvinnliga rösträtten. Men denna ståndpunkt är också nödvändig av andra skäl. Det förhåller sig nämligen så, att utav de yrkanden, som den socialdemokratiska motionen i övrigt upptar, är det en del, till vilka anslutning i icke oväsentlig mån kan erhållas från det frisinna partiet, men det

Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)

finnes där även andra, för vilka icke någon sådan anslutning kan påräknas.

Man kan naturligtvis resonera om möjligheten och lämpligheten av att exempelvis sänka åldersstrecket från 24 till 21 år, och jag skall för min del gärna erkänna, att jag i det avseendet icke har tagit en så bestämd ståndpunkt, att jag icke skulle kunna reflektera på en dylik nedsättning. Men varje upptagande av en sådan fråga som åldersstreckets sänkning medför ovillkorligen en komplikation med den kvinnliga rösträttsfrågan. Högern vill ju icke ens ge kvinnorna rösträtt vid 24 års ålder, utan vill öka ut ålderskvalifikationerna ytterligare. Det är klart, att varje sänkning av männens ålder för rösträtt sålunda kommer att ogynnsamt återverka på möjligheten att få fram frågan om den kvinnliga rösträtten.

En annan fråga om valbarheten till första kammaren är utan tvivel av beskaffenhet att i och för sig väl förtjäna upptagas. Den sjunker emellertid tillbaka genom sin relativt ringa betydelse införelse med vad som nu här står före, och vi ha därför låtit den vila.

Rörande strecken i övrigt ha vi icke funnit oss ha någon anledning att ansluta oss till de socialdemokratiska yrkandena om borttagandet av det s. k. konkursstrecket och borttagandet av värnpliktsstrecket, redan på den grund, att de spela en synnerligen ringa praktisk roll, men även på den grund, att de efter vår mening icke kunna sägas vara oberättigade fordringar för utövning av rösträtt.

Däremot ha vi varit med om ett positivt steg i fråga om de två streck för den manliga rösträtten, som i realiteten spela någon väsentlig roll, nämligen fattigvårdsstrecket och utskyldsstrecket.

Vad fattigvårdsstrecket beträffar, har denna kammare flera gånger förut opinerat för en ändring i de nuvarande fullkomligt ohållbara bestämmelserna, men högern har då alltid motsatt sig en dylik ändring, även när den föreslagits i den blygsamma formen av en skrivelse. I år äntligen har tiden befunnits mogen, för att även högerpartiet inom konstitutionsutskottet skulle kunna vara med på en skrivelse. Men när så skett, ha de i stället omgärdat denna skrivelse med så ytterst starka förbehåll, att den framställningen efter vår mening är fullkomligt otillräcklig för att råda bot på de faktiskt alldeles upprörande missförhållanden, som detta strecks tillämpning medför. Jag skall icke inlåta mig på en utveckling därav; den är fullständigt framlagd i herr von Kochs motion. Jag skall endast påpeka, att genom den av högern inom konstitutionsutskottet föreslagna skrivelsen vinner man blott möjlighet att ifrån rösträttens förlust på grund av fattigvårdsunderstöd undantaga sådana fall, när dylikt understöd har givits åt den valberättigade själv, hans hustru eller minderåriga barn »vid tillfällig oförvållad nöd» eller ock hans hustru eller minderåriga barn för vård vid sjukdom, »för vilken i allmänhet anstaltsvård kräves». Men om ett dylikt understöd givits åt understödstagare själv vid sjukdom i annat fall, eller ock åt hans hustru eller minderåriga barn för annan sjukdom än sådan, för vilken anstaltsvård kräves, skall intet undantag kunna ske i fråga om fattigvårdsstreckets verkan. Ställas dessa förbehåll i belysning

av de fakta, som i den nyssnämnda motionen blivt framdragna, och tar man hänsyn till det förhållandet, att det nu inom rikets kommuner i en hel mängd fall gives understöd åt både mannen själv och hans hustru och hans barn, även då det icke gäller anstaltsvård, samt att detta enligt högerförslaget skulle föranleda förlust av rösträtt, kunna vi liberala icke finna annat än att utskottets yrkande är fullkomligt otillräckligt och enligt mitt förmenande oförklarligt just med hänsyn till det material, som utskottet haft att tillgå. För vår del skulle vi — de liberala ledamöterna inom konstitutionsutskottet — gärna ha gått med på en positiv ändring i denna punkt, om vi blott kunnat få en sådan formulering, som varit fullt tillfredsställande. Men någon dylik formulering förelåg icke vare sig i den socialdemokratiska motionen eller i herr von Kochs yrkande. Den socialdemokratiska motionen har upptagit en terminologi, som varit ifrågasatt många gånger förut, men som visat sig icke vara tillfredsställande och skulle bli det ännu mindre med den fattigvårdslagsstiftning, som nu väntas. Herr von Kochs formulering tror jag är bättre, men även den lider enligt min uppfattning av vissa brister, som påpekats i reservationen. Under sådana förhållanden ha vi i fråga om fattigvårdsstrecket nödgats att begränsa oss till en skrivelse, som upptager huvudinnehållet i såväl den socialdemokratiska motionen som herr von Kochs motion, och jag tror, att alla de, som vilja ge uttryck åt att här behöves en verklig och grundlig reformering av fattigvårdsstrecket, lugnt kunna ansluta sig till denna reservation.

I fråga om utskyldsstrecket är det väl bekant, att långa och ganska invecklade strider fördes, innan detsamma blev i grundlagen infört. Det är bekant, hurusom allvarsamt motstånd rests däremot på sin tid även av stora delar av det liberala partiet, och det är också känt, att på sin tid från detta håll framkommo yrkanden om ett mindre omfattande utskyldsstreck, men att detta dock antogs i den stränga form, som det nu har, och som har praktiserats sedan 1911 års val.

Det har emellertid framgått av erfarenheten, att utskyldsstrecket drabbar ojämförligt mycket hårdare, än vad man vid dess införande tänkte sig. Jag skall här icke uprepa, vad som i det avseendet blivt i reservationen anfört. Jag vill endast påminna om, att man utgick ifrån, att antalet av de för utskylder häftande och sålunda genom detta streck sin rösträtt förlorande medborgarne skulle komma att väsentligt undgå genom bättre ordnande av skatteuppbörden genom lindring av skatterna o. s. v. Men långt ifrån att så har blivt förhållandet, har tvärt om detta antal hållit sig uppe och även, så vitt jag kan erinra mig, något ökats. Och framför allt: i den dagliga erfarenheten har man gång på gång varit i tillfälle att se, huru strecket kommit att verka på ett upprörande sätt därigenom, att från rösträtt uteslutits personer, som av fullkomligt oförvållade anledningar icke varit i stånd att betala sina skatter vare sig till stat eller kommun.

Under sådana omständigheter har det för oss stått klart, att frå-

*Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)*

Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)

gan om utskyldsstrecket måste upptagas till ny ingående prövning. Vi ha icke kunnat tro, att tiden skulle vara inne eller att över huvud taget den allmänna meningen inom vårt land skulle vara mogen för ett avskaffande av detta streck. Det finnes otvivelaktigt en mycket stark resonans för den grundsatsen, att för de politiska rättigheternas utövning bör fordras fullgjorda skyldigheter, och det är nog icke möjligt att komma ifrån, att bakom denna grundsats ligger en mycket stark dosis av sund rättskänsla. Men vad man även med en sådan uppfattning kan hävda är, att strecket dock icke får göras förhärjande på det sätt, som nu skett, så att det uppstår uppenbara missförhållanden. Man måse försöka att åstadkomma en sådan omläggning, att man undanröjer dylika missförhållanden framför allt därigenom, att man lämnar möjlighet att ifrån rösträttens förlust skydda dem, som endast på grund av icke självförvållade omständigheter, sjukdom, arbetslöshet eller annat av liknande art, icke kunnat fullgöra sin skatteplikt. Det torde dessutom vara givet, att om en utredning i det avseendet kommer till stånd, behöver nog hela lagstiftningen om utskyldsstrecket upptagas till ingående allmän prövning, och jag förutsätter, att därest denna utredning skall ske, så även kommer att äga rum. Det är vad vi nu haft möjlighet att upptaga i vårt yrkande, och därtill kommer jag liksom till våra i reservationen framställda yrkanden i övrigt att här hemställa om bifall.

Dessa tvenne yrkanden i fråga om fattigvårdsstrecket och utskyldsstrecket gå ut på skrivelser. Därmed är också den förmånen vunnen, att de icke direkt inverka på det läge, vari den kvinnliga rösträtten befinner sig. Man kan yrka bifall till ett förslag om kvinnornas rösträtt i full anslutning till de gällande bestämmelserna om männens rösträtt, utan att detta på något sätt skulle störas av vad vi nu begära för männen.

Jag är så till sist inne på det, som här är den stora huvudfrågan, nämligen frågan om den kvinnliga rösträtten. Man hade verkligen trott, att när denna fråga på nytt kom upp under år 1917, läget skulle vara sådant, att Sveriges riksdag skulle vara färdig att taga ett positivt steg. Ty vad har icke skett under de år som gått, sedan denna rösträttsfråga senast hos oss behandlades. Det har skett, att den kvinnliga rösträtten vunnit de mest storartade landvinningar. Icke länge blott i nybyggerländer, som man alltid med en viss ironi talat om vid föregående tillfällen. Icke blott i ett eller annat litet land, som man kunnat se ned på, såsom alltför långt gånget i radikalism, såsom t. ex. Norge, eller vad angår själva rösträttsbestämmelserna, Finland. Utan det har skett, att man infört denna rösträtt i Danmark efter en författningsstrid, där över huvud taget, så vitt jag kunnat finna, intet parti egentligen kunde tänka sig något annat, än att den skulle komma med. Det har skett, att den tydligen står inför ett ganska nära förverkligande i Holland, ett land med mycket gammal kultur och allt annat än nybyggerförhållanden eller radikalt samhällsskick. Det har nyss skett att i England, där kvinnorna kämpat som hårdast och där de haft sina mest oförsonliga motståndare, underhuset nu i andra läsningen

principiellt antagit förslaget om den kvinnliga rösträtten. Det har ytterligare skett, att i vårt eget samhälle det kvinnliga arbetet har trätt fram på områden, där vi icke varit vana att se detsamma förut; att vi under denna kristid och under denna prövning fått bevittna, hurusom de kvinnliga medborgarna måst deltaga likaväl som männen för att uppbära alla de samhällsplikter, som ligga över oss. Den allmänna meningen har börjat genomträngas av en känsla av, att hela det gamla talet om kvinnans uppgift såsom begränsad uteslutande till hemmet, ingenting annat är än en fras. Den kunde icke vara annat än en fras, så snart tiden med de starka påkänningarna kom. Vi borde icke behöva här i landet vänta på att få ett sådant argument, som lär ha varit det verksammaste i England för att omvända därvarande motståndare till kvinnosträtten, nämligen det argumentet, att kvinnorna giva landet hjälp under kriget genom sitt arbete i ammunitionsfabrikerna. Det borde vara nog att veta, att den svenska kvinnan under denna kristid har fått arbeta för hemmets upprätthållande, för att hålla nöden från dörren, för att få den knappa slanten att räcka till i fattiga hem och dryga ut den i mera burgna, att hon fått arbeta lika mycket som mannen, att över alla kommit känslan av tidens fruktansvärda allvar på ett sätt, som gjort, att ingen kunnat undgå att gripas av känslan av både människens och kvinnornas samhörighet såsom medborgare. Jag har sagt förut i annat sammanhang, då det gällt andra sidor av de stora medborgerliga rättsfrågorna, att det inträffat en stor och djupgående förskjutning i den allmänna uppfattningen av detta stora problem. Och ingen, som följt uttrycken för den allmänna svenska opinionen, kan förneka, att den kvinnliga rösträttsfrågan under i all synnerhet detta år hastigt syntes mogna mot sin lösning.

Så långt hade man nått, då detta spörsmål kom inför riksdagens konstitutionsutskott. Vad skedde då där? Jag skall icke förneka, att tidens väldiga andedräkt lyckades pusta in också i detta helgade rum och att den lyckades att en liten smula inverka på åtminstone några av utskottets högerledamöter. Men svag var i sanning denna inverkan. Ty dess resultat blev ett utskottetsbetänkande, vars hållning till den stora principfrågan jag icke kan underlåta att beteckna såsom en av de mest besynnerliga och en av de för en sådan fråga och ett sådant utskott minst värdiga, som jag någonsin har sett.

Utskottet börjar sitt yttrande med att säga, att det inom utskottets majoritet finnes olika principiella ståndpunkter. Den ena ståndpunkten tillåter icke alls att kvinnan skall få någon rösträtt, på det gamla skälet, att hennes indragande i det politiska livet »varken för henne eller för samhället skulle vara till gagn». Den andra ståndpunkten åter erkänner däremot, att frågan om kvinnornas delaktighet i det politiska livet icke kan med fog undanskjutas, utan tvärtom »spörsmålet i hela dess vidd bör omsorgsfullt prövas och upptagas till lösning». Man skulle väl då hava väntat sig, att den senare riktningen skulle hava gjort någonting och icke instämt i konstitutionsutskottets avslagsyrkande. Men vare detta långt ifrån den delen av konstitutionsutskottet. I stället har den förenat sig

*Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)*

Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)

med övriga högerledamöter om att säga nej. Om en sådan utskottsmajoritet, vars skilda element ifrån så principiellt oförenliga utgångspunkter enas om den utvägen att icke göra något alls, hava vi i reservationen sagt, att den icke kan tillmätas någon auktoritet. Det är ett förfarande, som man icke skulle hava väntat av konstitutionsutskottet vid behandlingen av en dylik allvarlig och stor samhällsfråga.

Emellertid har riktingen nr 2 inom majoriteten bjudit några skäl, varför den i varje fall icke nu vill göra någonting. Vi hava bemött dem i vår reservation, och jag skall här endast upptaga huvuddraget.

När man i utskottsutlåtandet talar om, att det först måste undersökas, om rösträtt bör tillkomma kvinnorna i samma omfattning som männen, och särskilt om det bör vara en högre åldersgräns, så frågar jag: skall det verkligen behövas en särskild utredning för att kunna reflektera däröver, om man vill framlägga ett förslag om högre åldersgräns eller icke? Frågan framställdes i konstitutionsutskottet till den, som framkastat själva synpunkten, men resultatet blev naturligtvis, att vederbörande räddhågat drog sig tillbaka och försäkrade, att han visst icke gjort något yrkande i den vägen.

Det heter vidare, att det borde statistiskt undersökas, huru kvinnorna inom de ålderskategorier, som kunna ifrågakomma, fördela sig med avseende å yrke, civilstånd och familjeställning m. m. Varför? Är det meningen att giva kvinnor rösträtt efter civilstånd eller yrken? Om man över huvud taget går in på principen om kvinnornas rösträtt, så kan det väl ändock icke vara tal om att gradera dem efter dylika grunder.

Det anföres ytterligare, att man måste utreda frågan om fullmaktens användning vid politiska val. Men detta krav tillgodoses vad kvinnorna angår i den liberala motionen därigenom, att dess förslag medgiver rätt för mannen att rösta för sin hustru och hustrun att rösta för sin man, och detta på den grund, att i många fattiga hem, där det icke finnes tjänare, man och hustru icke samtidigt skulle kunna komma till valurnan. Det är väl vad som närmast skulle behövas. När man därutöver skjuter fram, att kvinnornas rösträtt skulle böra föra med sig en allmännare fullmaktsröstning, så lägger man in i denna fråga ett annat problem, som likaväl skulle kunna gälla männens som kvinnornas rösträtt, och som detta spörsmål borde hållas fritt ifrån.

Vad beträffar det lilla skäl, som utskottet därpå kommer med, nämligen att det skulle vara så farligt, om en hustru, vars man fallit för utskyldsstreck, skulle kunna begära boskillnad och på grund därav icke drabbas av detta streck, så vill jag endast säga, att den, som verkligen tror, att i våra svenska familjer man och hustru skulle begära boskillnad, för att hustrun skulle kunna få rösträtt, om mannen resterar för sina utskylder, den bedömer den svenska kvinnan och förhållandena inom de svenska hemmen alldeles fullständigt avvita. En dylik praxis är i realiteten helt enkelt otänkbar.

Och så det sista men icke sämsta skälet för utskottet. Det kan

icke upptaga frågan till någon vidare prövning, därför att den nu endast framförts »på enskilt initiativ». Man hade väl kunnat vänta, att utskottet åtminstone skulle hava erinrat sig, att frågan har — i fullkomligt samma form som i den av mig m. fl. väckta motionen — varit före i en kungl. proposition 1912, och att sedan ytterligare en kungl. proposition varit utlovad 1914, ehuru någon sådan då icke kom att framläggas på grund av regeringskrisen.

Ang. valrätt
och valbarhet
till riks-
tagen.
(Forts.)

Skäl sådana som dessa äro, mina herrar, ingenting annat än svepskäl. De äro ett sätt att komma undan ett allvarligt avgörande, ett sätt att komma undan att fatta ståndpunkt. Man vill icke alldeles undertrycka kvinnornas förhoppningar, man vill icke att det skall se ut, som om den svenska högern icke hade *något* sinne för deras rättmätiga krav men man vill dock icke göra någonting, framför allt icke någonting, som för framtiden förbinder, och allra minst taga något positivt steg.

Det är icke anledning att ytterligare förlänga denna diskussion. Någon principdiskussion är säkerligen överflödig. Jag är övertygad om att andra kammaren är fullt på det klara med, att denna rösträttsdag i riksdagen icke bör sluta utan att det gives uttryck åtminstone i denna kammare åt dess bestämda mening, att tiden är inne att »nu, ofördröjligen» och *utan* »sammanhang» med andra viktiga frågor fatta ett beslut i kvinnornas rösträttsfråga. Det beslutet kan efter allt att döma icke vinnas på något annat sätt än genom bifall till den liberala reservationen, som kammaren upprepade gånger förut givit sin anslutning. Jag hoppas, att när votering nu kommer att försiggå på det vanliga sättet, så att varje grundlagsändringsfråga får framställas för sig, herrar socialdemokrater, som jag förmodar först få sitt yrkande under votering icke skola underlåta att, när det liberala yrkandet sedan framställes, bifalla detta för att icke giva den svenska allmänna meningen och de svenska kvinnorna den falska uppfattningen att här i andra kammaren icke i denna tid av stora händelser finnes en verklig bestämd mening för att den kvinnliga rösträtten är färdig till genomförande i Sverige. En sådan opinionsyttring kan hava större betydelse än vi nu möjligen fullt kunna överblicka. Ett sådant slags motstånd, som i år har presterats av konstitutionsutskottet *kan* icke hålla sig i längden, om vi bara hålla fast vid vår ståndpunkt.

Jag yrkar bifall till den liberala reservationen.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Pettersson* i Södertälje, *Ericsson* i Vallsta, *Röing*, *Bogren*, *Modig*, *Igel*, *Johanson* i Gäre, *Ström* och *Olsson* i Ramsta.

Herr *Hallendorff*: Herr talman! Jag ger den siste talararen alldeles rätt i att huvudspörsmålet här utan fråga är spörsmålet om den kvinnliga rösträtten. Vad övriga framställda yrkanden beträffar, inskränker jag mig att hänvisa till den ståndpunkt, som konstitutionsutskottet har intagit. Jag anmärker blott yttermera, att

Ing. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)

när konstitutionsutskottet, särskilt i den ofta debatterade frågan om fattigvårdsstreckets förändring, har gjort ett förslag om skrivelse rörande utredning, så torde det kanske icke böra avfärdas såsom något så obetydligt, som den siste ärade talaren gjorde, ty den undersökning, som därvid förutsättes, giver naturligtvis möjlighet att i botten pröva det problemet.

Vad återigen själva huvudfrågan beträffar, så anmärker jag först och främst, att jag icke deltagit i utskottets behandling härvidlag och har ingen anledning och ingen skyldighet att försvara den ståndpunkt, till vilken utskottet har kommit och vilken jag i åtskilligt icke är med på. Detta betyder likväl icke, att jag i slutresultatet skiljer mig från utskottet. När jag begärde ordet, skedde det just för att för min del säga ifrån, att jag icke tänker vara med om något av de framställda yrkandena. Jag ledes härvidlag icke av något sådant, som den föregående talaren ville antaga, d. v. s. av något politiskt egensinne, utan det beror rätt och slätt därpå, att jag icke kan tillgodogöra mig den, jag ville säga, politiska vidskepelse, som för ögonblicket tycks svepa över världen och som hotar att fördunkla bedömandet av hithörande spörsmål. Jag är härvidlag icke påverkad av farhågan för den fullständiga förändring av de politiska maktfaktorer inom en stat, varom konstitutionsutskottet här har talat. Det är möjligt, att den förändringen skulle vara mycket genomgripande, men det är också möjligt, att den icke skulle bli det. Därom kan man icke på avstånd döma. Den kvinnliga rösträttens genomförande vore emellertid efter mitt sätt att se icke så mycket en *politiskt* omstörtande åtgärd som *samhälleligt* en ytterligt omstörtande åtgärd. Från den synpunkten bekänner jag mig fortfarande vara motståndare till den.

Då jag intager den ståndpunkten, inverkar det naturligt nog icke vidare på mig, att man i åtskilliga andra stater funnit sig i att gå kvinnorna till mötes i detta avseende. Det har säkert i allmänhet varit så, att på olika håll så ivriga framställningar skett och upprepats, att till sist, som det står i skriften, man fått sin vilja fram och bönhöres, icke för att man har rätt, utan därför att man är så enträgen. Så har det nog gått i åtskilliga andra fall.

Emellertid, framför allt vill jag säga ifrån, att jag alldeles icke kan förstå det argument, man vanligast andrager för kvinnorösträtten — den siste talaren förtjänar dock det erkännandet, att han icke understrukt det — det argumentet, nämligen, att kvinnan är så lika mannen, att hon därför bör hava rösträtt. Skulle man däremot säga, att kvinnan är så olika mannen, och att denna olikhet också behöves i det politiska livet, det skulle jag kunna förstå och kanske giva ett visst erkännande. Likväl måste jag beteckna det som ett oerhört slöseri att för det politiska livet taga i anspråk en kraft, som säga vad man vill, har högre uppgifter. Den föregående talaren återgav denna mening något ironiskt ungefär så: det sägs, att hon »uteslutande» har sin plats i hemmet. Detta »uteslutande» får ingalunda så accentueras, att det får någon som helst

förklenande betydelse. I själva verket synes det mig vara det stora feltaget, att det enligt mångas mening skulle ligga något förringande i detta »uteslutande». Jag skulle tvärtom vilja säga, att det är det förnämsta, som man över huvud taget kan säga om kvinnan. Ty vi erkänna ju alla hemmet som statens grundval. Men den som skapar de goda hemmen, det är kvinnan. De goda hemmens impulser ge möjligheten för ett sunt statsliv; därför bör man rätteligen säga, att de kvinnor, som skapa dessa goda hem, göra en betydligt mera förnämlig samhällelig gärning än de män, som på de goda hemmens grund möjligtvis skulle kunna göra statens villkor någorlunda drägliga. Det synes mig då vara ett orimligt slöseri att flytta kvinnan ifrån hennes nuvarande egentliga sfär in i en sfär, som icke är lik hennes naturliga, och där hennes egenartade kraft icke kommer till sin rätt.

*Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)*

Jag tror, man här kan säga med det gamla talesättet: man använder icke rakknivar att klyva kvarnstenar. Jag tror icke det är lämpligt, att kvinnan införes i det politiska livets trampkvarn och att man sätter henne vid ett arbete, som sannerligen icke ägnar sig för de egenskaper, som äro mest karaktäristiska för henne. Det låg mycken sanning i det yttrande som jag vid ett tillfälle hörde fällas av en dam: »Låt männen behålla det politiska arbetet, det är gott nog åt dem.» När man säger, att eftersom man och kvinna bygga upp hemmet gemensamt, böra de också bygga upp staten gemensamt, så vågar jag opponera mig mot detta talesätt, ty deras krafter verka på så olika sätt. Men hemarbetet är det primära, det viktigaste, och det bör i främsta rummet tillgodoses. Det är därför jag icke kan vara med om ett yrkande sådant som det föreliggande.

Till detta vill jag lägga en erinring. Vi få väl medgiva — och detta är sagt utan någon ironi från min sida — att om kvinnan vill något, så brukar hon kunna genomföra det. Den omständigheten, att arbetet för kvinnans rösträtt faktiskt vunnit så liten framgång här i landet, synes mig vara ett starkt bevis för, att det icke funnits någon vidare stark vilja bakom. Det är icke skäl att peka på de rösträttsföreningar som finnas, de adresser och resolutioner, som fattas. Det veta vi mycket väl, om vi sysslat med agitationsarbete, att det är icke så förfärligt svårt att åstadkomma opinionsyttringar, som se imponerande ut, och särskilt bör man icke överdriva betydelsen av de många olika adresser, som framkomma inom partierna. Jag vet mycket väl, att man nu kommer att använda vad jag här yttrat såsom ett inpass beträffande mitt eget parti. Detta hindrar icke, att satsen är riktig. Att emellertid den här rösträtts-saken ligger så, som den ligger, är ett starkt bevis för att kvinnorna hysa rätt stor likgiltighet för den.

Jag är övertygad, att i detta land hundratusentals kvinnor icke skulle känna det såsom en vinst utan som den tyngsta börda, om man skulle ålägga dem att vid sidan av de uppgifter, som närmast äro deras och som ingen kan fylla som de, ägna sig också åt allt det politiska släpögöra, som mer eller mindre följer med deltagan-

Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)

det i det politiska livet. Och jag tror, att denna uppfattning är ytterst naturlig. När kvinnan tar sig något före, så nedlägger hon vanligen därpå ett mera samvetsgrant och pietetsfullt arbete än männen. Men mina herrar — och jag kan väl säga detta utan att göra mig skyldig till någon cynism — vi få nog erkänna, att det politiska livet är sådant, att talet om noggrannheten där får tagas med reservation, de politiska åtgärderna få ej vägas cum grano salis. Detta går likväl icke lika lätt för kvinnan med hennes medfödda sinne för ordning och noggrannhet, som måhända för oss karlstackare, och därför sköta vi också dessa saker, som vi göra, icke så litet på hafs emellanåt. Det kan säkert inte vara annorlunda. Det är därför min bestämda övertygelse, att vi gjorde hemmen och kvinnan en mycket stor otjänst över huvud, ifall dessa olika rösträttskrav skulle genomföras.

Den tid kan möjligen komma, då förhållandena bliva sådana, att varje motstånd mot dessa krav till sist måste vika. Hos oss ligger i varje fall för närvarande saken icke så, och jag betraktar det snarare som bevis på större politisk mogenhet än motsatsen, om man i vårt land under denna tid av politisk smitta vågar i någon mån se sanningen i ögonen och bedöma de politiska spörsmålen sådana de verkligen äro, icke allenast under intrycket av motståndningar.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Branting: Herr talman! Det var ju rätt nöjsamt, det politiska kåseri, som vi nyss fingo höra, ty det visar, att herr Halldorff — och det har han visat flera gånger — icke är rädd. Han är icke rädd att bekänna sig som den ståndaktige tennsoldaten, medan hans meningsfränder i första kammaren den ena efter den andre uppgiva gamla positioner och erkänna, att detta motstånd är hopplöst — fastän de naturligtvis göra detta erkännande på ett sådant sätt, att intet kan åtgöras i frågan vid den här riksdagen! För framtiden får man se, huru länge detta motstånd kan vidhållas.

Det kan icke falla mig in att här närmare gå in på ett bemötande av de satser, som drevos av den föregående talaren, ty hela hans åskådningssätt är så himmelsvitt olika det, som vi andra, som vilja följa med vår tid, erkänna som det för oss grundläggande. När han betraktar de stämningar, som gå genom världen, och ställer dem framför sig, granskande dem från en förment överlägsen synpunkt, så är ju detta en ståndpunkt, som han har full rätt att intaga, men något *bevis* för att vår motsatta åskådning skulle vara »politisk vidskepelse» har han därmed icke lämnat. Hans argumentation, att det är på de goda hemmen, som en god stat uppbygges, är typisk. För oss är det självklart, att goda hem icke kunna uppstå i någon större utsträckning i en stat, som är felaktigt organiserad. I en stat, där man håller flertalet medborgare i fattigdom och elände — men just därför är det icke lämpligt att i vårt sam-

hälle deklarerar, att det är på de goda hemmen en god stat uppbyggdes. Sådana hem kunna icke uppstå i tillräcklig utsträckning i en sådan stat som den nuvarande, och sålunda blir hela hans resonemang endast en rad paradoxer. Talet vidare att det skulle vara ett »slöseri» att driva in kvinnan i det politiska livet, talet att hennes olikhet med mannen är av den art, att hon icke *bör* dragas in i det politiska livet, hör också till dessa paradoxer, som icke övertyga någon människa, därför att det måste synas självklart, att ett samhälle, som består av både män och kvinnor, kan verkligen ha behov av olika insatser från båda dessa håll, om det skall få ett sunt och förnuftigt innehåll i sig självt.

*Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)*

På samma gång är det verkligen glädjande att finna, att herr Hallendorff erkänner, att han icke har mycken veneration för opinionsyttringar, som framkomma. Det är knappast mera än ett par månader sedan den bekanta stora opinionsyttringen med 700,000 namn arrangerades här riket, den som sedan befanns vara en stor såpbubbla, som icke var värd någonting. Men vad man har rätt att med indignation protestera mot är, att det långvariga och tåliga arbete, som i denna fråga utförts från kvinnornas sida, skall likställas med den adress, som jag talat om. Det arbetet är utfört på ett helt annat sätt. Det har icke varit igångsatt från en central, som haft medel till sitt förfogande och som visste det omedelbara syfte, som den ville fullfölja, utan det har uppbyggts av en mängd arbetande och för sin sak hängivna kvinnor från olika bygder i Sverige, som säkert och långsamt fört det fram under begäbberler från dem, som tänkt lika med herr Hallendorff — om man nu kan anse, att vad han yttrade förtjänar att betecknas med det mycket sägande, som ligger i ordet *tanke*.

Dessa jämförelser äro verkligen icke något, som man kan komma någonstans med, och över huvud måste man opponera sig mot hela detta resonemang att man gör kvinnorna blott en otjänst genom att föra in dem såväl i det samhälleliga livet som även i det politiska. De äro ju för övrigt redan där på grund av de kommunala lagarna, jag förmodar till herr Hallendorffs stora beklagande. Men att föra in dem i det politiska livet! — det verkar antikvarisk utställning, när herr Hallendorff kommer med sådant som han här gjort.

Ja, det var ju icke för detta, som jag begärde ordet utan för en helt annan sak. Herr Edén förklarade, att den riktigt stora frågan för dagen var frågan om den kvinnliga rösträtten. Ja väl, en var förstärkt, att det icke kan falla mig in att säga något annat än att den kvinnliga rösträtten är en oerhört stor och viktig fråga. Men på samma gång vill jag ha sagt, att man kan och bör icke *skilja* denna fråga, som är en fråga om att giva rösträtt åt en mängd utestängda medborgare i samhället, från de övriga frågor, som blivit framförda i den socialdemokratiska motionen. Det är en del kvarstående *privilegier* i det politiska livet, som vi för vår del påpekat, och just avskaffandet av dessa privilegier är den gemensamma kärnpunkten för våra krav, både då det gäller den kvinnliga

Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)

rösträtten och då det gäller hela den rad av streck, som vi också vänt oss mot. Det kan icke vara lämpligt att på detta sätt göra någon som helst gradering mellan dessa rösträttskrav, som vart för sig äro befogade och som böra tillgodses. Och lyckligtvis ser det ut som om utsakerna ljusnat mer och mer för att de skola bliva tillgodosedda, oupplösligt och i ett sammanhang. En sådan synpunkt på frågan om den politiska rösträttens utsträckande till kvinnorna skulle jag vilja ställa mot den, som kanhända nu på grund av omständigheterna kunde ligga litet frestande nära att skjuta fram.

Vi måste se till, att dessa undertryckta, dessa nu åsidosatta synpunkter, komma fram i samhällslivet på ett bättre sätt än hittills varit möjligt. Därför är det vi kräva, att även de undanskjutna samhällslagren, som trängas tillbaka, trots att vi till namnet ha den allmänna rösträtten, bliva beaktade. Därför är hela denna sak en stor *demokratisk* fråga, framförd från vårt partis sida nu liksom många gånger förut i ett sammanhang. och i detta sammanhang bör den bibehållas.

Jag vill, med hänsyn till det påståendet, som man här gjort så mycket av, nämligen att denna kvinnans likställighet med mannen icke kan tillgodoses annat än genom ett bifall till den liberala motionen, fråga kammaren: Hur ligger i själva verket denna sak? Vi kunna i detta ögonblick icke göra något annat än avge en opinionsyttring. Första kammaren har dragit försorg om att, trots en längre debatt än någonsin förut i den kammaren, såvitt jag vet, och trots att det principiella motståndet mot den kvinnliga rösträtten, såsom jag nyss anförde, uppgivits från en del av högern — det praktiska motståndet har man aktat sig för att uppge — trots detta har första kammaren till sist voterat och då slopat alltsammans, såväl de mera moderata och försiktiga yrkandena som de mera radikala och fullständiga yrkandena, som framförts från vårt håll.

När ställningen är sådan, och, som herr Edén erinrade, ingenting hindrar andra kammaren att såsom en opinionsyttring förklara en hel rad förslag till olika formuleringar i demokratisk riktning samtidigt vilande, när således ingenting hindrar oss att först bifalla den socialdemokratiska motionen som en opinionsyttring, och sedan bifalla de liberala skrivelseförslagen såsom en annan opinionsyttring, och att i avseende på den kvinnliga rösträtten vara med om både det längre gående och de mindre långt gående yrkandena, då ställer sig spørgsmålet helt enkelt så: Vilken är den *starkaste* opinionsyttring som kan givas från denna kammare till svar på det förnyade nej'et, som kommit därifrån? För min del måste jag säga att det finnes skäl för att andra kammaren visar, att dess majoritet understryker allvaret i sin vilja till en demokratisk författningsrevision genom att icke stanna blott vid det försiktigaste och minst långt gående yrkandet, utan genom att här stycke för stycke votera igenom även de längre gående yrkandena som ett riktigt och berättigat svar på det nej vi nyss fått. Därför, herr talman, ber

jag få yrka bifall till den socialdemokratiska motionen, och om detta icke skulle bifallas, kommer jag, oavsett en sådan utgång, att sedan försöka göra allt vad på mig kan ankomma, för att det här efteråt skall bli så starkt flertal som möjligt för den opinionsyttring, som kan åstadkommas till förmån för den kvinnliga rösträtten och till förmån för de andra demokratiska kraven. Ty här behövas samnerligen opinionsyttringar, om vi skola kunna förmå, rubba motståndet.

Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)

Vi hörde för några dagar sedan regeringens avböjande av att taga något initiativ. Nu ha vi fått första kammarens förnyade nej framfört under allehanda undanflykter. Det vill till, att andra kammaren talar tydligt, ty det är också visst, att bakom en andra kammare, som i dag talar tydligt, står den stora majoriteten av Sveriges folk.

Med herr Branting förenade sig herrar *Sjöblom, Kropp, Svensson* i Eskilstuna, *Johansson* i Kullersta, *Johansson* i Uppmälby, *Persson* i Västervik, *Borggren, Berg* i Munkfors, *Helger, Zander, Anderson* i Råstock, *O. Nilsson* i Örebro, *Svensson* i Skönsberg, *Sävström, Leksell, Hansson* i Gårda, *Höglund* i Strömstad, *Nilsson* i Kristianstad, *Nilsson* i Tånga, *Holmström, Hansson* i Sölvesborg, *Strid, Löwegren, Björck, Tengdahl* och *Lindqvist* i Kosta.

Herr *Lindhagen*: Då vi nu i den sena nattimmen sitta tysta och slöa i denna åttkantiga låda, kan jag icke undgå att tänka på att ute kring oss rasa händelserna på ett alldeles särskilt utomordentligt sätt. Där rasar världskriget, som i alla fall för vår fantasi upprullar förvissningen om, kan jag säga, att efter detta ragnarök måste det komma ett fruktansvärt genombrott eller åtminstone något betydelsefullt. Vi ha också sett, att den ryska revolutionen givit oss en påtaglig erinran om dessa förmodanden, och för övrigt har ju redan före världskriget, ehuru vi i detta land började långt förut, länder som togo vid efter oss, fullständigt genomfört de krav, inför vilka här i denna stund reses en sådan ofantlig tvekan.

Frågan har nu, för att återgå till vår lilla anspråkslösa situation, frågan har nu återigen fallit i första kammaren. I andra kammaren grina de tomma bänkarna sin intresselöshet för en av våra vitalaste frågor. Och de linjer, vi här föra fram från olika håll, äro allesammans gamla bekanta sedan långt tillbaka. Under tidernas lopp ha vi icke kommit ett enda steg längre framåt i denna församling än där vi befunno oss för länge sedan. Vi hörde också ett mycket lyckligt och fullgott ackompanjement till situationen uti herr Hallendorffs röst ur en grav ur ett förflutet, som fortfarande behärskar oss med sitt döda liv och sprider sin liklukt över alla våra förehavanden.

Vad som nu emellertid är det bekymmersammaste enligt min uppfattning är, att de båda vänsterpartierna icke kunna ena sig om en samlad linje, utan stå på samma primitiva, trevande ståndpunkt i förhållande till varandra som de gjorde 1906. När jag ser detta.

Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)

tänker jag särskilt på herrar liberalers oförmåga att någonsin rycka fram i tiden.. Det liberala partiets arvedel var dock en gång att kämpa för den politiska friheten, och det har också inlagt en ganska stor förtjänst i detta, det har lagt en bra grund, men det tycks vara omöjligt för liberalismen att kunna fullfölja verket.

När herr Edén nu talade vackra ord om några små lumpna palliativ och ville ändra litet på de bibehållna fattig- och utskylds-strecken, tänkte jag, ja, jag tänkte egentligen ingenting alls, ty det var det inte värt. Utan jag undrade snarare: Skall aldrig herr Edén bli förmögen att tänka något aunat i de här sakerna? Och skall hela det liberala partiet alltjämt se upp till ett sådant tänkesätt? Ja, den visan upprepar jag ofta, jag vet också att liberala norrlänningar knyta näven i byxfickan, men det blir aldrig något mera.

Nej, det vore väl icke för mycket i alla fall, för att nu tala allvarligt, om herrar liberaler kunde kasta sin tveksamhet ifrån sig och sluta upp även de, till det ingalunda överdrivet radikala socialdemokratiska kravet, den primäraste grund man väl kan stå på: den allmänna och lika rösträtten, genomförd i detta land likasom runt omkring oss.

Och när jag hörde huru herr Pettersson i Södertälje instämde i herr Edéns yrkande, föll det verkligen ett särskilt skimmer av vemod över minnena. Jag erinrade mig, huru vi tillsammans år 1906 kämpade i denna kammare, ja även tidigare, för just det yrkande, som nu framställes från socialdemokratien. Med andra ord, tiden är ur led på något sätt och det går till och med baklänges i denna indolenta och sömniga vrå av världen. Detta om de s. k. strecken.

Vad nu den kvinnliga rösträtten angår. är det icke värt att här uppdraga dess debet och kredit och de olika faerna i densamma. Jag hänvisar till min motion, som tämligen utförligt återger mitt tänkesätt och upplevelser i den kvinnliga rösträttens tragedi här i landet.

Herr Hallendorff talade om kvinnans förädlade kraft och gav en mörk bild av männens förhållanden här i parlamentet. Men om det är så, att männen äro så oförädlade och kvinnorna bättre, då behövs det ju något slags omvälvning, för att vi även här i parlamentet skola få någon större adelhet i våra förhållanden. Nu tror jag verkligen för min del, att det förhåller sig så, som en kvinnlig talare yttrade en gång: »Jag är anhängare av kvinnans rösträtt, icke därför att kvinnorna äro så förträffliga, utan därför att männen icke äro så märkvärdiga». Det är väl meningen i alla fall, även om det politiska livet är bristfälligt och mörkt, det är väl meningen att söka åstadkomma en gemensam ansträngning och kamp för att höja det ideellas fana och söka vinna några fruktbara framsteg, och därför tror jag, att skapelsens symbol bör bli verklighet, så att mannen och kvinnan gå tillsammans sida vid sida, ty annars blir det bara ett halvt verk.

Jag skall nu övergå till mina yrkanden. Reservanterna ha här var och en yrkat bifall till sin partimotion. men icke alls brytt sig om att det föreligger andra yrkanden i samma riktning. Enligt

grundlagen tillkommer det ett utskotts ledamöter att göra sina yrkanden med hänsyn till *alla* till utskottet hänskjutna förslag. Men här är var och en sig själv nog, och någon annan behöver man icke bry sig om. Det strider visserligen mot grundlagarna, men det kan ju göra detsamma.

*Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)*

Jag skall nu, ehuru herrar socialdemokrater i utskottet icke ens antydningssvis snuddat vid den socialdemokratiska vänsterns framställning, dock be att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen, som i lagtexten utgör en sammanfattning av de yrkanden, som även vi framställt. Och jag gör det ju så mycket hellre som detta yrkandes formulering är en gammal bekant, precis ord för ord den formulering, som den liberala vänstern på mitt förslag framförde i andra kammaren 1906 och som sedan socialdemokraterna omsider upptogo 1907 och därefter trofast vidhållit, för vilket jag ber att få tacka dem.

Nu är det ju, som herr Branting mycket riktigt sade, så, att skall det vara någon stil på en opinionsyttring, i den mån en sådan kan äga rum denna sömniga afton uti detta lilla land i den här vrån av världen, bör det bliva ett bifall till de i den socialdemokratiska reservationen framställda yrkandena. Men nu ha liberalerna för sin del framställt ett yrkande endast om kvinnans politiska rösträtt, och när jag kommer till den punkten, hemställer jag också bifall till något dylikt, ty man må säga vad man vill så får man dock taga vad man kan få — det har åtminstone alltid varit min politik — på samma gång man syftar till något mera. Och skall göras någon skillnad på de olika saker, som här föreligga, är den kvinnliga rösträtten i alla fall det centrala. Men jag kan inte förorda bifall till den liberala formuleringen, sådan den föreligger, utan måste föreslå en ändring uti densamma i överensstämmelse med de yrkanden, som jag alltid varit med om att framföra förr i tiden, när dessa saker voro före. Här har nämligen i den liberala reservationen hustrun fått falla på mannens förlust av rösträtt på grund av att han häftar för oguldna utskylder, åtnjuter fattigvårdsunderstöd eller är i konkurs. Det gör ju, att såvitt det gäller de fattigare klasserna, för vilka dessa eventualiteter inträffa, komma vederbörande på detta sätt att förlora två röster, under det att de förmögnare, som ha lättare att betala sina utskylder etc., vinna två röster. Det är en orättvisa. Man kan visserligen gissningsvis säga, att det blir en komensation därigenom att kvinnorna kanske icke häfta lika mycket för oguldna utskylder som männen, därför att de ha så små inkomster och kanske icke ha några utskylder alls men i alla fall få rösträtt — jag tror det lutar åt det hållet — men i alla fall är detta uppenbart ett orätt-råddigt förslag. Därför har den riktning jag tillhörde förr i tiden alltid pläderat för att kvinnan är en individualitet lika väl som mannen, och när nu samhället ställt det så illa i lagstiftningen, att mannen stupar för åtskilliga saker, skall kvinnan också, på samma grunder förlora sin rösträtt, men när dessa inte kunna konstateras, hör hon få behålla rösträtten. Men, säger man då, det är upprörande, att en hustru skall få rösta, när icke mannen får det, och det tycka

Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)

naturligtvis de flesta här. Men nu ha under århundraden männen fått rösta ensamma och hustrurna aldrig, och då tycker jag, att det inte bör bära så mycket emot utan snarare te sig som någon sorts kompensation, att en del hustrur en liten tid få rösta, fast icke deras män få det. Utskottet är också så förskräckt, att man riktigt ser håren resa sig på dess huvud, när det konstaterar, att kvinnorna äro flera i landet och därför komma de att överflygla oss män allesammans. Ja, det där är sådana där enfaldiga argument, ty naturligtvis kommer det inte att bli någon könskamp, utan kvinnorna komma att fördela sig på de olika partierna. Det där är alltså en bluff, och jag tyckte också att herr Räf nickade bifall nu, om jag inte missförstod honom.

Herr talman, jag yrkar bifall till den socialdemokratiska motionens formulering, och när vi sedan komma till den kvinnliga rösträtten, som påyrkas i den liberala reservationen, hemställer jag om bifall till denna reservation men med uteslutande i 16 § av mom. b), d) och f) och att således bokstavsnumreringen sedan ändras i överensstämmelse därmed.

Herr R ä f: Jag hade verkligen icke tänkt uppträda i afton utan tänkte, att man skulle visa barmhärtighet mot både talmannen och kammaren genom att inte sysselsätta sig så länge med den här saken. Men så har man på i huvudsak vänsterhåll stått här och talat om denna sak så länge, i en och en kvarts timme, att om en högerman då också tar till orda, har vänstern anledning att förlåta honom, och så mycket större, då vänstern sysselsatt sig med frågor om författningsrevision och diskuterat sådana snart hela veckan. Därför skall jag taga mig friheten att en liten stund söka binda uppmärksamheten vid denna sak.

Vad nu själva utskottsutlåtandet beträffar, har herr ordföranden i utskottet genomgått detsamma ganska fullständigt och uttalat, att hans uppfattning har varit den och den, och det är klart, att den strider mot min uppfattning, så att då stå vi där igen, och om vi fortsätta att diskutera om olika uttryck, så få vi väl hålla på tills i morgon bittida och komma ändå icke till någon enighet, därför att vi utgå från olika förutsättningar.

En sak, som jag fäst mig vid, har varit det myckna talet om rättvisa i detta sammanhang. Det är besynnerligt, att det finnes så många olika slags rättvisa, enkannerligen inom riksdagen och inte minst inom andra kammaren. Här kommer en rättvisa från det liberala partiet, och det finnes en rättvisa, som kommer från socialdemokraterna, en från vänstersocialisterna och en från högern, och alltsammans är rättvisa. Jag må säga, att det var ett förlösande ord, som fälldes i konstitutionsutskottet från vänstersidan och som gav mig klarhet härvidlag, då en högt uppsatt vänsterman sade, att *det politiska omdömet* avgjorde vad som var rättvisa. Ja, där ha vi det. Det politiska omdömet är det, men därmed är icke alls saet, att vi få fram den verkliga rättvisan, utan endast hur man uppfattar den för tillfället.

*Aug. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)*

Emellertid har jag så mycket större anledning att tala i denna sak, som jag suttit under 17, 18 riksdagar, och så långt jag kan minnas, aldrig uttalat mig i frågan förrän i afton. Jag har lagt märke till att när denna rösträttsfråga varit före, har den förekommit huvudsakligen såsom en konjunktursak. Har man haft något att vinna på det, har man upptagit den, och har man icke haft någonting att vinna därpå, har man låtit den ligga. Jag förmodar, att det är hänsynen till valstriderna, som gjort, att den kommit upp i afton. Frågan har varit: hur många röster kunna vi fånga i valstriden på denna sak och enkannerligen har det gällt, om det ena eller andra partiet bleve stärkt därav. Det är därför, som man i brist på något annat tagit upp kvinnorösträttsfrågan. Därmed har jag ingalunda sagt, att det gestaltat sig så för alla, men det vet jag likvisst, att det finns åtskilliga, som visst icke hysa något intresse för den kvinnliga rösträtten men som likväl här och där förfäktat den oerhört duktigt.

Beträffande de partivinster som skulle göras på den kvinnliga rösträtten, ser jag saken så, att jag tror verkligen icke, att det är mycket att vinna därpå för vare sig det ena eller det andra partiet, om man ser nyktert på saken. Jag har den uppfattningen, att den gifta kvinnan i allmänhet rättar sina åskådningar efter mannens. Är mannen nykterhetsvänlig, är kvinnan också nykterhetsvänlig, är mannen tvärtom, så förhåller det sig i många fall på samma sätt med kvinnan, och jag kan anföra ett kraftigt bevis därför från den tid jag sysselsatte mig med förbudsomröstningen i Jönköpings län, varvid jag samlade vid pass 200,000 namn. Det var alltså en ganska stor sortering, och det befanns, att då mannen vill ha sig en snaps, ville i många fall icke heller kvinnan ha något förbud, men var det däremot så, att mannen önskade förbud, kunde man vara säker på att hustrun också ville ha förbud. Jag gick med stort intresse genom de stora och vidlyftiga pappersluntor jag fick efter den omröstningen. Det är att märka, att jag naturligtvis talar om det som var regel och ingalunda om undantagen.

Vidare vill jag säga, att om jag skulle vänta något av kvinnan i politiskt hänseende, så tror jag att hon i allmänhet är mera försvarsvänlig än mannen, och som jag också ju står på den försvarsvänliga sidan, skulle jag ha anledning att därför önska henne in i riksdagen. Men det kan också finnas en och annan revolutionsmamma, det veta vi också, men jag betvivlar, att revolutionsmammorna äro stort värre än revolutionsnapporna. Jag har iakttagit ett och annat i den vägen här i Stockholm på sista tiden, och jag tycker, att den ena kan taga den andra i hand. De äro lika goda båda två, men inte önskar jag dem in i riksdagen, eftersom min åsikt inte går åt det hållet.

När jag bedömer denna fråga, låter jag rakt icke betvinga mig av partihänsyn. Om partiet har den eller den åsikten, så à la bonne heure, låt det behålla den, men låt mig också behålla min åsikt, om den är en annan, och säg inte, att jag därför icke skulle vara lika fosterlandsälskande, eller, som jag hörde i ett uttryck,

Ang. valbrätt
och valbarhet
till riks-
dagen.
(Forts.)

som stötte mig betydligt, att högerpartiet icke skulle vara lika välmenande i det här avseendet som något annat parti. Jo, det äro vi.

Jag har ofta förvånat mig över konstitutionsutskottets ordförandes ytterst stora förmåga att av småsaker göra väldiga ting, och när han utbredd sig över den utsträckning som kvinnliga rösträtten fått i utlandet, föreställde sig väl många, åtminstone av dem som sutto på läktarn, att den snart erövrat hela Europa. Men hur är det i verkligheten? Jo, man kan inte uppvisa flera länder än Norge, Finland och Danmark. Detta var sagt på ett litet tag. Men då säger man: ja, men de vilja ha rösträtt på flera andra håll. Ja, det vilja de ha i Sverige också, men det är en sak för sig, och nu är frågan om vad som verkligen är vunnet för den kvinnliga rösträtten. Man har sålunda åtminstone icke kunnat uppvisa några andra länder än de nämnda i Europa, som dock består av ganska många länder. Jag vill alltså säga, att inte tycker jag, att vi äro så förfärligt sent ute här i vårt land, om vi också tänka ännu en liten smula närmare på saken.

Under de femton år som jag verkligen sysselsatt mig med frågan, är det ett motto, som hela tiden stått för mig, och jag har också anfört det i konstitutionsutskottet, och det är detta: jag skonar eder gärna. Det är en utgångspunkt, som för mig varit betydligt avgörande i denna fråga, och jag vill säga att denna känsla av skoningsamhet, när det gäller det politiska livet, har växt högst betydligt år från år och icke minst under de senaste riksdagarna. Jag skulle skatta den svenska kvinnan i många hänseenden mycket olycklig, om hon skulle behöva sitta här och höra på åtskilliga av de antimilitaristiska diskussioner som här föras, i synnerhet den fredsälskande och försvarsvänliga svenska kvinnan. Jag skall nämna endast ett exempel. Det satt härom dagen en kvinna på läktaren. Hon var rösträttskvinna när hon kom hit. Hon satt och lyssnade på åtskilliga, som talade här — jag ser åtskilliga av de ansiktena här inne nu — och så lät jag på omvägar efteråt fråga henne: »nä, är rösträttsivern lika stor sedan du hört de egentliga vapendragarna för den här i kammaren». »Ja, men dessa äro väl inte de mest framstående?» »Jo, jag tror, att de ivra mest för saken.» Det var då alldeles märkvärdigt att få höra, hur betydligt ivern för kvinnorösträttsfrågan svalnat. Så verkar det också, då kvinnorna komma dessa förhållanden närmare in på livet. Kvinnorna trivas verkligen inte i politiska förhållanden, som många av herrarna tro.

Emellertid vill jag säga, att man i konstitutionsutskottet fullkomligt missförstod mig, när man sade, att jag med ett sådant där uttryck: »Jag skonar eder gärna», ställde mig som principiell motståndare mot kvinnans rösträtt, och det berodde därpå, att man i konstitutionsutskottet tydligen icke visste det sammanhang, ur vilket jag hämtat mottot i fråga. Det finnes däremot åtskilliga ledamöter här i kammaren, som säkerligen känna det bättre och som därutaf draga den slutsatsen: kanske han visst inte är så principiell motståndare till saken, att man har rätt att påbörda honom en sådan ställning inom konstitutionsutskottet. Nej, saken är den.

att jag finner det verkligen mycket onaturligt, att kvinnan drages in i det politiska livet, ty nu är det att märka, att hon skall även bli riksdagsman. Jag antar t. ex., att jag alltså skulle få resa hem och se efter barnen, mjölka korna, damma och diska, medan hon skulle komma hit upp och sitta här i bänken och vara — ja, vad skall jag kalla henne — icke riksdagsman, men representant, ty det finge väl bli ett annat namn på det också. Nog är det väl någonting onaturligt. Och det är väl också den allmänna känslan man har. För resten tro ni, att våra ladugårdspigor och våra kammarpigor och vad de kunna vara där nere verkligen äro mogna för eller att de ens kunna få tid att utbilda sig för det politiska livet, om de skola sköta sina angelägenheter? Men alltid skola de väl kunna gå och rösta, tycker man. Ja, men de skola ju också kunna bli riksdagsmän eller vad det skall heta. Det är, som sagt, någonting onaturligt över det hela, och därför tror jag också, att vad som skulle hända kvinnan, om hon finge politisk rösträtt och valbarhet var, att hon bleve lurad på konfekten. Hon skulle riskera att förlora av sitt väsen och bleve utsatt för risken att förlora kanske den ädlaste delen av sin personlighet.

*Ang valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)*

Min politik, mina herrar, i avseende på kvinnan sammanfaller ganska väl med herr Johanssons i Brånalt politik i det fallet. Ja, det tyckte herrarna vara roligt, och det tycker jag också är roligt. Jag vill nämligen lägga en duktig skatt på ungarlarna, men däremot tycker jag inte, som herr Johansson i Brånalt, att man skall lägga skatt på de ogifta kvinnorna. Det tycker jag, är onaturligt — ja, jag skall genast komma till saken. Jag vill säga herrarna det, att det har inträffat så mycket utom saken här denna vecka, så att om jag rör mig ett ögonblick utom saken, så bör det inte vara så farligt.

Emellertid menar jag, att detta är en mycket mer kvinnovänlig politik än att ivra allt för mycket för hennes politiska rösträtt. Om man ser på kvinnan, ha ni icke iakttagit, att åtskilligt, som finnes hos mannen, saknas hos kvinnan? Ja, denna munterhet var väl redan ett erkännande och ett mycket kraftigt erkännande. Jag skall då särskilt fästa uppmärksamheten på ett rent andligt område. Hur är det t. ex. i avseende på initiativet, är kvinnan lika initiativkraftig som mannen? Initiativförmågan gör sig förmåligast gällande på i synnerhet två områden, på uppfinningarnas område och på konstruktionernas område. Hur många uppfinnare ha vi bland kvinnorna, huru många skickliga konstruktörer, hur många ingenjörer, hur många bland dem, som verkligen fört världen framåt i detta hänseende? Jag tror, att man skall kunna ange ett mycket litet antal.

Man säger, att kvinnan icke har något politiskt inflytande. Jo, det har hon visst. Jag tänker, att det är ingen av de gifta männen, som inte ofta brukar resonera med hustrun om politiska angelägenheter. Jag tror, att kvinnan har ett stort inflytande härvidlag, och jag tror, att det också gör sig åtskilligt gällande med hänsyn till vår ställning till de olika frågorna — det känna nog

Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)

herrarna till. Åtminstone har jag känt det på det sättet, och i fråga om rösträtten vill jag säga, att min hustru har lika stort inflytande på, om jag skall bli riksdagsman som samtliga mina valmän. Ja, det är ett faktum, herrarna få räkna ut det på bästa sätt.

Jag skulle emellertid vilja säga till kvinnan, att inte skall Raket behöva gråta förgäves vid mina dörrar, om hon verkligen vill ha rösträtt. I nödfall är jag benägen att med min röst bidra därtill, men det är under vissa förutsättningar och det är för det första, att det visas så pass starkt intresse härför från kvinnans sida, att jag verkligen har någonting att taga uti, så att jag vet, att bort emot halva antalet svenska kvinnor verkligen vilja ha rösträtt. Jag är så till vida dyrkare av majoriteten, att då jag känner mig förvissad om att mer än halva antalet vill ha rösträtt, skall jag också vara benägen för att ställa mig till deras förfogande. Men om vi se på vad som i det hänseendet föreligger i siffror, finner jag kappast några siffror som verkligen ge till känna, att kvinnan på allvar vill ha rösträtt, och går jag till min valkrets, tror jag mig kunna säga, att de allra flesta där skulle sätta in kvinnans rösträtt i litanian, d. v. s. de vilja rakt inte ha någon rösträtt. Med de allra flesta är det på det sättet, och när det är fråga om att verkligen få något intryck härom, så ber jag, att de av herrarna som intressera sig för saken icke förbigå bondehemmen. Är det verkligen många kvinnor i våra bondehem, som vilja ha rösträtt? Jag tror det icke, och jag tror, att om ni fråga hemmansägarna i allmänhet här i riksdagen, skola ni få det intrycket, att kvinnorna icke vilja ha rösträtt.

Beträffande valanordningarna, håller jag dock före, att om det skall vara röstpikt för såväl man som kvinna, att valdag skall vara vardag, att det bör vara gemensam valdag för hela landet och det bör vara högre åldersgräns för kvinnan än för mannen.

Nu vill emellertid vänstern här, att det skall bli ungefär som det var på den gamla dekadanstiden i Israel, att kvinnor skulle råda över folket. Se vi på den statistik som finnes i konstitutionsutskottets utlåtande, finna vi, att det i Stockholm finnes på varje tusental män 1,421 kvinnor, men vad betyder detta? Jo, det måste likväl, herr Lindhagen, betyda, att dessa 1,400 kunna lyfta ut de tusen. Den tragiska följden av att kvinnans rösträtt införes kan alltså bli, vad Stockholmsbänken beträffar, att den i betänklig grad kan rensas ifrån manliga invånare. För övrigt överträffar vad hela vårt land beträffar ju antalet kvinnor i betydlig mån antalet män.

Emellertid, vad som förnämligast bestämt mig för att icke gå med på liberalernas eller vänsterns förslag är, att de vilja med dessa siffror för ögonen omedelbart avfatta lagtexten. Det vore ju att omedelbart ge kvinnorna det större inflytande som deras större numerär innebär, och på det sättet verkligen blottställa hela landet för en fullständig omkastning i avseende på representationen. Det är därför som jag icke kunnat gå med utan måst ställa mig

på konstitutionsutskottets sida, till vars utlåtande jag härmed yrkar bifall.

*Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)*

Herr Larsson i Västerås: Då jag med några ord öppnade debatten, hyste jag förhoppning om, att vi icke skulle behöva så länge sysselsätta oss med den föreliggande frågan, då den ju, såsom jag anmärkte, var genomdebatterad förut. Nu har diskussionen pågått någon stund, och detta har föranlett mig att begära ordet för att göra ett par små erinringar särskilt gentemot utskottets ärade ordförande, som riktade sig emot mitt yrkande, framhållande, att man genom ett bifall till detta förslag icke skulle på ett för sakens framgång lämpligt sätt utala sig för den princip, som det här gäller. Herr Branting har redan berört denna sak, men jag vill för min del ytterligare framhålla, att vill kammaren uttala sig för denna princip, kan den icke göra det på ett bättre sätt än genom att rösta för den socialdemokratiska motionen.

Vad beträffar bestämmelsen om fattigvårdsstrecket, som skulle ha en oklar formulering, vill jag framhålla, att den formulering som förekommer i den socialdemokratiska motionen, nämligen: den som står under »fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt», av många s. k. sakkunniga och lagkloka tolkats såsom innebärande »full försörjning». Om det här skulle bli fråga om slutligt antagande av en grundlagstext, så är det givet, att bestämmelsens innebörd bestämt kunde angivas i motiveringen. I fråga om den påpekade otydligheten tror jag sålunda icke, att det föreligger så stor fara.

Vad angår utskyldsstrecket är det ju en skillnad mellan de båda vänsterpartiernas ståndpunkt så till vida, att liberalerna icke vilja gå med på att helt undanröja detta streck, utan vilja ha något kvar. När de anse sig kunna gå så långt, som de liberala utskottsledamöterna gjort i sin reservation, då de yrkat på en utredning i frågan, förstår jag icke, varför de ej kunna taga steget fullt ut och vara med om att taga bort hela utskyldsstrecket. Jag misstänker, att om man skulle komma till det resultat, som de liberala reservanterna peka på, det icke skulle vara mycket kvar av utskyldsstrecket. Min erfarenhet säger mig, att de, som drabbas av detta, i allmänhet äro sådana personer, som av olika anledningar icke förmå att betala sina utskylder. De andra, som man här kunde anse tvivelaktiga, äro i regel sådana, som icke bry sig om vare sig rösträtt eller politik över huvud taget — de ha kommit för långt på det sluttande planet.

Jag vill icke uppehålla mig längre vid detta. Jag skall naturligtvis icke inlåta mig på herr Räfs kåseri. Då han talar om skonsamhet mot Sveriges kvinnor, vill jag fästa kammarens uppmärksamhet och kanske även hans uppmärksamhet därpå, att det i utskottets motivering, som herr Räf varit med om, framhålles, att om man över huvud skall ge kvinnorna rösträtt, så borde man samtidigt föreskriva röstplikt. Hur går det då med skonsamheten, herr Räf?

Herr Månsson: Endast ett par ord! Jag känner mig uppkallad att säga något till herr Räf med anledning av hans antydan,

Ang. valrätt
och valbarhet
till riks-
dagen.

(Forts.)

att de kvinnor, som nu göra sitt arbete hemma, de som diska, mjölka o. s. v., och ladugårdspigorerna hemma i Småland icke skulle ha hunnit längre än att de — här gjorde herr Räf en gest — icke skulle kunna fylla platserna därborta på Smålandsbänken. Jag må säga, att de måtte ha förskräckligt dåliga ladugårdspigor i Småland.

Det är dock så, att när hemmet vanskötes, är det i de flesta fall icke kvinnans utan mannens fel. När Europa vanskötes, är det icke kvinnan utan mannen, som har skuld till det. När männen skött Europa på det sättet som de gjort, anser jag, att det är rättvisare att kasta ut männen ur politiken för trehundra år framåt än att vägra kvinnorna rösträtt.

Herr Zetterstrand: Då den liberala reservationen framhåller principfrågan om kvinnornas politiska likställighet med männen i klar begränsning, utan att den är förknippad med andra spörsmål, och då jag vidare icke är tilltalad av den undantagsställning Sveriges rösträttslösa kvinnor nu intaga i jämförelse med kvinnorna i alla våra skandinaviska grannländer, och då därtill kommer, att den utredning, som i den liberala reservationen begäres, synes mig tilltalande, kommer jag att rösta för bifall till denna reservation.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner i fråga om den av herr Olof Olsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, nämligen först på bifall till det förslag, som innefattades i berörda reservation, samt vidare på avslag å samma förslag; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren avslår det förslag, som innefattas i den av herr Olof Olsson m. fl. avgivna, vid konstitutionsutskottets förevarande utlåtande nr 36 fogade reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit berörda förslag.

Omröstningen utföll med 45 ja, men 57 nej; och hade kammaren alltså bifallit det förslag, som innefattades i ovanberörda av herr Olof Olsson m. fl. avgivna reservation.

Vidare gav herr talmannen beträffande mom. 1) av den utav herr Edén m. fl. avgivna reservationen propositioner å de under överläggningen i avseende härå framkomna yrkandena; och biföll kammaren det förslag, som innefattades i berörda mom. av omförmälda reservation.

Härefter framställde herr talmannen vidkommande det i mom. 1) av sistberörda reservation innefattade förslag med av herr Lindhagen under överläggningen föreslagen ändring däri propositioner dels på bifall till nämnda förslag med berörda ändring, dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

*Ang. valrätt
och valbarhet
till riksdagen.
(Forts.)*

Den, som vill att kammaren avslår det förslag, som innefattas i mom. 1:o) av den av herr Edén m. fl. avgivna, vid konstitutionsutskottets förevarande utlåtande nr 36 fogade reservationen, med den av herr Lindhagen under överläggningen föreslagna ändring däri, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit berörda förslag med nämnda ändring.

Voteringen utvisade 38 ja, men 47 nej, vadan kammaren bifallit det förslag, som innefattades i mom. 1:o) av den utav herr Edén m. fl. avgivna reservationen, med den av herr Lindhagen föreslagna ändringen däri.

Herr talmannen gav härpå propositioner beträffande frågan om avlåtande av skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning rörande vissa ändringar i § 16 riksdagsordningen, nämligen dels på bifall till vad i berörda avseende föreslagits i mom. 1:o) av utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till det förslag, som innefattades i mom. 2) av den av herr Edén m. fl. avgivna reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Slutligen blev efter av herr talmannen given proposition utskottets i punkten 2:o) gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Slutligen föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till bestämmelser angående rätt till pension för vissa å extra stat upptagna befattningshavare vid statens järnvägar, telegrafverket och statens vattenfallsverk.

*Ang. rätt till
pension för
vissa extra
befattnings-
havare.*

Därvid yttrade

Herr Kristensson: Ehuru, herr talman, detta är en ovanligt stor pensionsfråga, som rör årliga utgifter för statsverket på omkring en miljon kronor och berör ett ofantligt stort antal av per-

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 78.

Ang. rätt till pension för vissa extra befattningshavare.
(Forts.)

sonalen vid statens affärsdrivande verk, samt ehuru det finnes icke mindre än 10 reservanter i utskottet, skall jag dock försöka för min del att icke vid denna sena timme riva upp någon längre debatt. Jag nödgas emellertid att något angiva för kammaren motiveringen till att jag för min del inom utskottet ställt mig på avslagslinjen ifråga om detta förslag.

Såsom ur propositionen framgår, har statskontoret gjort en generell anmärkning mot hela detta pensionsförslag, vilken går ut på att där saknas den önskvärda enkelheten och tydligheten, som skulle möjliggöra för envar av kassans delägare att beräkna, vad som tillkommer honom i pension. Om det är några av herrarna, som försökt tränga in i detta förslag, tror jag, att ni skola få ge statskontoret rätt i att det är ovanligt tillkrånglat, och att det är ovanligt svårt för menige man att här finna sig till rätta. Det är naturligtvis en stor svaghet bara detta, att det är organisatoriskt så byggt, att det icke blir möjligt för den enskilde att med lätthet beräkna, hur stor hans pension är under olika tider, då han kunde komma ifråga att avgå med pension. Man har här kommit fram med något så konstbesynnerligt som att skapa fram en formel, att delägarna skola såsom det sägs i en viss paragraf, få ett belopp, som med 200 kronor överstiger tusen gånger timlönen, dock högst 750 kronor. Jag hemställer till herrarna, huruvida detta vid första ögonkastet är så förfärligt lätt att beräkna. Annars är detta i allmänhet lagt så, att pensionsunderlaget utgör $\frac{2}{3}$ av lönen. Man har ett visst antal tjänsteår, och om den pensionsberättigade avgår i förtid, så minskas pensionsunderlaget med så många delar, som det fattas år i det fulla antalet tjänsteår. Det är dessa enkla beräkningar man har i hela den civila pensionslagen och i en massa pensionsreglementen. Men här har man kommit fram till detta tillkrånglade system och det bara därför, att man i varje fall ville trygga sig för att icke en person på extra stat skulle kunna få ett öre mer än dem, som äro på ordinarie stat inom samma grupp. Nu tycker jag för min del, att en person på extra stat, som är så duglig, att staten har måst avlöna honom lika högt som en ordinarie, också bör erhålla sitt pensionsunderlag på den lönen efter samma normer som eljest äger rum.

Detta är ett skäl till att jag för min del ställt mig mycket kall mot detta förslag. Ett annat skäl är, att det bygger på ett lönesystem, som redan vid propositionens framläggande enligt min mening var föråldrat och blir det ännu mera, i den mån timlönerna på grund av penningvärdets fall komma att ytterligare höjas. Ty det blir icke här såsom vid andra löneförhöjningar, där pensionsbeloppet i regel utgör $\frac{2}{3}$ av lönen, att detta kommer att automatiskt höjas, utan här kommer det att höjas efter helt andra grunder och i mycket långsammare tempo än i andra fall. Och vidare: ju högre upp man kommer beträffande de timavlönade, nämligen dem, som äro särskilt specialyrkesutbildade, får man jämförelsevis mindre pensioner, d. v. s. skillnaden emellan de pensioner, som dessa få, och dem, som utgå till de ordinarie i samma lönenivå, blir ännu större, ju högre upp man kommer, beroende därpå, att man satt denna maximigräns, ut-

över vilken statsbidrag icke får utgå, till 750 kronor enligt Kungl. Maj:ts förslag och till 850 kronor enligt utskottets. För min del har jag ansett, att om man över huvud taget skulle gå på denna linje, så borde man verkligen bifalla den motion, som väckts av en av de senast tillkallade sakkunniga, vilka utarbetat detta pensionsförslag nämligen herr Bårg i Katrineholm. I denna motion påyrkas nämligen, att det belopp av 750 kronor, varom stadgas i 5 och 15 §§, i vederbörande pensionsreglemente skulle utbytas mot 900 kronor, vilket skulle medföra en ökning av statsbidraget med endast 1 % av totalbeloppet, d. v. s. i detta fall cirka 10,000 kronor utöver vad utskottet föreslagit.

Emellertid då riksdagen nu blivit så försenad, så vill jag, herr talman, uteslutande med hänsyn härtill och för att undvika gemensam votering icke här göra något yrkande i denna riktning, utan jag skall inskränka mig till att, då jag ser herr civilministern här närvarande, framhålla för honom, att om nu detta förslag går igenom, så får man mycket snart vidtaga en omarbetning av detsamma. Jag vill hoppas, att en regering om ett par år, när lönereglering genomföres för den ordinarie personalen, då icke heller måtte förglömma att även omarbete dessa bestämmelser och tariffer, som ligga till grund för detta, så att dessa, som enligt mitt förmenande redan äro föråldrade, måtte komma att något närmare svara mot förhållandena. Utskottet har ju för övrigt tillmötesgått en annan motionär här, nämligen herr O. Nilsson i Örebro. Enligt vad jag förvissat mig om kommer ett yrkande, något annorlunda än det som utskottet här formulerat, att här framställas, och till det vill jag redan på förhand tillkännage, att jag kommer att ansluta mig.

Jag skall alltså just på grund av riksdagens försening nu icke göra något yrkande.

Herr Vahlquist: Herr talman, mina herrar! Det gläder mig, att den föregående talaren icke framställde något avslagsyrkande. Det är ju då större utsikt för, att utskottets förslag skall vinna kammarens bifall.

Jag vill för min del säga, att utskottets förslag kommit till under ganska mycket arbete för åstadkommande av så stor enighet, att ett positivt förslag verkligen skulle kunna komma fram. Jag skall icke ingå på att bemöta den föregående ärade talaren. Men jag håller före, att om riksdagen nu antar detta förslag, så kommer den personal, det här gäller, att få sin pensionsfråga ordnad för en ingalunda kort tid framåt på ett ganska tillfredsställande sätt, och det är ju det, som utskottsmajoriteten här sökt att åstadkomma.

Emellertid ber jag, herr talman, att få göra ett litet ändringsyrkande beroende därpå, att ett av utskottet gjort tillägg i pensionsreglementet för e. o. järnvägspersonalen icke riktigt stämmer överens med utskottets kläm. Utskottet hemställer nämligen om »bifall till den av herr Nilsson m. fl. avgivna motionen II: 446», som det heter, och detta ger utskottet uttryck åt på sid. 45 genom ett tillägg av följande lydelse till punkt 4) i utskottets förslag: »dock med rätt för

Ang. rätt till pension för vissa extra befattningshavare.
(Forts.)

Ang. rätt till
pension för
vissa extra
befattnings-
havare.
(Forts.)

järnvägsstyrelsen att i ömmande fall bevilja ökning av pensionen till högst sjukavlöningens belopp». Emellertid, den ställning som detta tillägg fått, gör, att det kan hänföras till det föregående stycket och sålunda tolkas så, som om vederbörande måste ha åtnjutit sjukavlöning under minst 10 år. Men detta är icke meningen utan meningen är, att sjukavlöning skall ha åtnjutits under *minst 1 år*. Det är således en felaktig uppställning, och denna bör rättas på det sättet, att det tillägg, som jag nyss läste upp, utgår och i stället tillägges ett *femte* moment så lydande: »För befattningshavare, som vid detta reglementes trädande i kraft uppburit sjukavlöning under minst ett års tid och som på grund av sjukdomen avskedas, äger järnvägsstyrelsen rätt att i ömmande fall bevilja ökning av pensionen till högst sjukavlöningens belopp.»

Herr talman, med denna ändring i utskottets förslag anhåller jag att få yrka bifall till detsamma.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet v o n S y d o w:
Herr talman, mina herrar! Jag skall redan från början be att få meddela, att jag icke har något att erinra mot bifall till utskottets förslag. Det innebär väsentligen den ändringen i Kungl. Maj:ts förslag, att statspensionens maximibelopp höjts från 750 kronor till 850 kronor. Anledningen till att Kungl. Maj:t föreslagit den förra siffran var den, att man ville undvika, att den icke ordinarie personalen skulle få högre pension än motsvarande ordinarie personal. Med utskottets förslag kommer denna skillnad att bli något större. Anledningen till denna bristande överensstämmelse mellan den ordinarie och icke ordinarie personalens pensionsförhållanden är väsentligen den, att den ordinarie personalens pensioner beräknas endast på den å ordinarie stat upptagna avlöningen jämte hyresersättningen men icke på de för närvarande till rätt avsevärt belopp uppgående tillfälliga avlöningsförhöjningarna. Det är alldeles uppenbart, att detta är ett övergående förhållande. Så snart järnvägspersonalens — det är särskilt den detta gäller — avlöningsförhållanden blivit slutligen reglerade, kommer detta att inverka utjämnande på förhållandet mellan den icke ordinarie och den ordinarie personalens avlöningsförhållanden.

Även om man sålunda skulle taga Kungl. Maj:ts förslag, skulle det sannolikt ej dröja länge förrän man måste reglera den extra personalens pensioner i överensstämmelse med de efter en slutlig löne-reglering för ordinarie personal ändrade förhållandena, och det kan hända, att även med utskottets förslag en sådan reglering får äga rum. Jag har därför icke något att erinra mot ett bifall till detta, vilket jag hoppas även skall vinna första kammarens bifall.

Sedan skall jag be att få nämna ett par ord med anledning av den förste ärade talarens anförande. Han gjorde den anmärkningen, att detta förslag lider av brist på enkelhet, och det kan också vid första ögonkastet synas så. Det sammanhänger emellertid med de rätt invecklade avlöningsförhållandena för denna extra personal. Två omständigheter spela härvid in, den ena att verkstadspersonalen har

rätt avsevärda inkomster av ackordsförtjänst och den andra att avlöningsförhållandena för denna personal bestämmas icke av Konungen och riksdagen, utan av vederbörande centrala verk jämte underordnade myndigheter. Nu har statskontoret föreslagit enklare förfaringssätt, så att man i stället för en i förhållande till timlönen bestämd pension skulle fastställa vissa fixa belopp inom de särskilda grupperna av personalen. Såsom i propositionen är närmare utvecklat, skulle emellertid den utvägen medföra en alldeles uppenbar orättvisa för åtskilliga grupper av personalen. Jag skall icke ingå närmare på detta; det finnes för övrigt angivet i utskottets utlåtande. Reservanterna hava icke heller anvisat något sätt, varpå man skulle komma till en på en gång mera enkel och mera tillfredsställande lösning av frågan än den, som anvisats i propositionen och tillstyrkts av bankoutskottet. Jag vågar därför hoppas, att detta utlåtande måtte vinna kammarens bifall.

Ang. rätt till pension för vissa extra befattningshavare (Ports.)

Herr Söderberg: Herr talman! Då herr statsrådet här har förklarat, att han icke har något emot ett bifall till utskottets förslag, skall jag icke heller hålla på min reservation. Under samtal med varandra hava vi fått reda på att den ordinarie stammen av ifrågavarande personal, som närmast är att likställa med dessa arbetare och förmän, kanske i en snar framtid får sin pensionsfråga så ordnad, att den icke kommer i kollision med dessa arbetares. Men för oss i utskottet låg saken så, att i händelse riksdagen skulle bifalla utskottets förslag, en del av dessa arbetare skulle kunna få något mera i pension än ordinarie befattningsinnehavare inom samma klass. Då man nu emellertid fått dessa upplysningar, förmodar jag att det icke skall vara något hinder, och jag skall icke heller, som sagt, hålla på min reservation.

Det är också i ett par andra punkter som jag haft en litet avvikande mening, men då det synes, som man nu skulle komma till ett enigt beslut i denna fråga, skall jag icke ingå i diskussion om dessa frågor, utan jag skall bara, herr talman, be att få förena mig med dem, som yrka bifall till herr Vahlquists förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till samma hemställan med den ändring däri, som under överläggningen yrkats av herr Vahlquist; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 6.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 285, med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o) tryckfrihetsförordningen; och

nr 308, i anledning av väckt motion angående sammanförande av kommunala val till färre valkampanjer;

från jordbruksutskottet:

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 18 juni 1915 om förekommande av överdriven avverkning å ungskog inom de delar av Västerbottens och Norrbottens län, som ej höra till lappmarken;

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbetalande i förskott av viss del av statsbidrag till kostnader för laga skiften inom Jukkasjärvi och Karesuando socknar av Norrbottens län;

nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss del av den inom Landskrona stad belägna ön Gråen;

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss eftergift i fråga om gällande villkor för beviljade statsbidrag från allmänna och norrländska avdiktningsslagen;

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående personligt ålderstillägg till t. f. byråchefen i domänstyrelsen C. I. Stiernspetz;

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergift å arrendeavgiften för kronolägenheten Skarnholms kronoäng i Stockholms län;

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor;

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av brist i extra anslag för år 1916 till expenser för Sveriges geologiska undersökning;

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord;

nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående eller upplåtande i vissa fall av mark från kronoegendomar;

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående driftkostnader under år 1918 för egnahemslånefonden;

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ändringar i villkoren för lån från fonden för torvindustriens befrämjande;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående disposition av Skytteanska skolbostället Tärnafors nr 1;

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i villkoren för överlåtande till staden Falkenberg av Falkenbergs tullbro;

nr 302, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om vidtagande av åtgärder för en allmän elektrifiering av landsbygden m. m.;

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare rörelsekapital vid statens verksamhet för anskaffande och tillhandahållande av livsförnödenheter m. m.;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den till landshövdingebostället i Älvsborgs län hörande delen av tomten nr 414 i kvarteret Blomman i Vänersborg;

nr 305, i anledning av väckta motioner i fråga om åtgärder för främjande av trädgårdsodlingen; och

nr 306, angående utredning i fråga om utveckling och uppehållande av en på inhemska råämnena och naturtillgångar grundad, för landets behov tillräcklig tillverkning av konstgödsel m. m.; samt

från riksdagens kansli:

nr 202, angående förhöjd livränta för vissa i statens tjänst skadade arbetare eller deras efterlevande; och

nr 262, angående vissa åtgärder för tillgodoseende av befolkningens behov av livsförnödenheter.

§ 7.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 62, angående förslag till lag med vissa bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m.;

nr 63, angående krigstidshjälp under år 1917 åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor m. fl.

nr 64, angående krigstidshjälp under år 1917 åt vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst;

nr 65, angående förslag till lagar om ändrad lydelse av § 23 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.;

nr 66, angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst;

nr 67, angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa;

nr 68, angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa;

nr 69, angående vissa ändringar i förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften;

nr 70, angående förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom., 3 § 1 mom., 5, 8 och 23 §§ samt 25 § 2 mom. i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m.;

nr 71, angående förslag till ändrad lydelse av 8 och 12 §§ i gällande förordning om krigskonjunkturskatt;

nr 72, angående anslag till försäkringsrådet m. m.;

nr 73, angående förordning om fortsatt tillämpning under år 1918 av förordningen om spirituosaaccis;

nr 74, angående tillfällig höjning av postavgifterna;

nr 75, angående ersättning åt postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar m. m. för riksförsäkringsanstalten;

nr 76, rörande förordning angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 77, angående rätten att till avsalu förskära brännvin;

nr 78, angående vissa ändrade bestämmelser rörande den inrikes postutväxlingen;

nr 79, angående förordningen om tillägg till 9 och 10 §§ samt om ändrad lydelse av 14 § 2 mom., 15 § 2 mom. och 16 § 6 mom. i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin;

nr 80, angående förordning om ändrad lydelse av 3 § 3 mom. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 81, rörande förordningen om undantag från tillämpningen av förordningen den 25 juli 1912 angående särskild skatt å majs, utländsk potatis samt maniokarot och andra väsentligen lika stärkelsesrika, tullfria utländska ämnen, använda vid tillverkning av stärkelse; samt

nr 82, angående anvisande av medel till täckande av kostnader för tryckande av rikets neutralitet år 1917.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående provisoriska löneregleringar för viss till lantförsvaret och marinen hörande personal;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordning om avlöning åt värnpliktiga, som fullgöra krigstjänstgöring vid vissa industriella eller andra anläggningar eller fartyg;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av flottans station i Stockholm m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 195, i anledning av väckt motion angående avlöningen för till tjänstgöring inkallad reservpersonal tillhörande marinen;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i statsverkspropositionen under punkt 18 av fjärde huvudtiteln, dels ock i särskild proposition gjorda framställning angående omorganisation av väg- och vattenbyggnadskåren ävensom i ämnet väckt motion;

nr 197, angående fastställande av postverkets stat för driftkostnader för år 1918;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande avlöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arbetslöshetens bekämpande ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändrade bestämmelser för trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelö-

sunds export av malm från Grängesbergs malmfält ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 201, i anledning av väckta motioner angående uppförande å riksstat av vissa utgifter m. m.;

sammansatta stats- och lagutskottets nr 3 memorial, nr 5, med hemställan om anvisande av ersättning åt utskottets sekreterare och vaktbetjäning;

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

nr 62, angående beviljande av medel till särskild ersättning åt tjänstemän hos bevillningsutskottet;

nr 63, angående ersättning åt av utskottet vid handläggning av vissa ärenden anlitate biträden;

nr 64, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om extra inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1918 m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 65, angående förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst åtnjuta avdrag för erlagd tonnageavgift;

lagtuskottets utlåtande, nr 68, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 1 § i lagen om servitut den 14 juni 1907; samt

jordbruksutskottets memorial, nr 124, angående beviljande för innevarande års riksdag av visst belopp till gratifikationer åt tjänstemän hos jordbruksutskottet.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Beckman* under 2 dagar fr. o. m. den 11 juni och
 » *Kant* likaledes » 2 » » » 11 » .

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2.15 på natten.

In fidem
Per Cronvall.